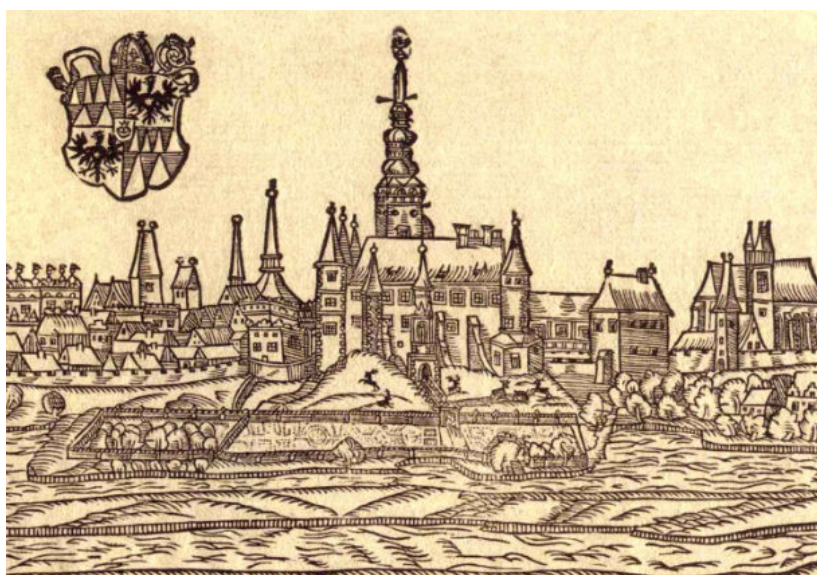


# Stavebně historický průzkum sklepení pod palácovými trakty zámku v Kroměříži

## Projekt *Čítanka starých časů II*



Zpracoval: Mgr. Dalibor Janiš, Ph.D.  
Odborná spolupráce: Mgr. Jan Štětina, Radim Vrla

Kroměříž 2013

Zpracováno pro Národní památkový ústav – územní odborné pracoviště  
v Kroměříži

## Obsah

|                                                                                                   |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>I. Úvod</b>                                                                                    | 3  |
| <b>II. Stavební dějiny sklepních prostor kroměřížského zámku z pohledu písemných pramenů</b>      | 4  |
| <b>III. Ikonografie a historická plánová dokumentace</b>                                          | 11 |
| <b>IV. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem</b>                          | 13 |
| IV.1. Situace                                                                                     | 13 |
| IV.2. Sklepy pod severozápadním křídlem (č. 001–009).<br>Popis nálezových situací                 | 13 |
| IV.3. Sklepy ve vnitřním traktu severovýchodního křídla<br>(č. 010–020). Popis nálezových situací | 18 |
| IV.4. Salla terrena. Popis nálezových situací                                                     | 31 |
| IV.5. Horní podlaží sklepů pod dvorním traktem severovýchodního křídla                            | 35 |
| <b>V. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem</b>                               | 39 |
| V.1. Situace                                                                                      | 39 |
| <b>VI. Interpretace nálezových situací, stavební vývoj</b>                                        | 42 |
| VI.1. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem                               | 42 |
| VI.1.A. Předbarokní konstrukce                                                                    | 42 |
| VI.1.B. První fáze raně barokní přestavby (1666–1672)                                             | 45 |
| VI.1.C. Raně barokní zámek (1686–1698)                                                            | 46 |
| VI.1.D. Pozdější úpravy (19.–20. století)                                                         | 50 |
| VI.2. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem                                   | 52 |
| VI.2.A. Předbarokní konstrukce                                                                    | 52 |
| VI.2.B. Raně barokní zámek (1686–1698)                                                            | 53 |
| VI.2.C. Pozdější úpravy (18.–20. století)                                                         | 54 |
| <b>VII. Závěr</b>                                                                                 | 55 |
| <b>VIII. Tabulky</b>                                                                              | 57 |
| VIII.1. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem                             | 57 |
| VIII.2. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem                                 | 58 |
| <b>IX. Ikonografie – seznam vyobrazení</b>                                                        | 59 |
| <b>X. Fotodokumentace</b>                                                                         | 61 |
| X.1. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem                                | 61 |
| X.2. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem                                    | 71 |
| <b>XI. Prameny a literatura</b>                                                                   | 75 |

## I. Úvod

Arcibiskupský zámek v Kroměříži představuje jednu z nejvýznamnějších dominant historického města Kroměříže. Zámek samotný svojí architektonickou výpravou a mobiliárním vybavením náleží k předním památkám tohoto typu nejen na území Moravy, ale i v širším evropském prostoru, což potrhuje i jeho zápis do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO v roce 1998.

Cílem stavebně historického průzkumu bylo shromáždění dostupných informací o historii a stavebním vývoji sklepních prostor pod palácovými trakty kroměřížského zámku, jejich podrobná dokumentace, popis a rozbor v kontextu stavebně historického vývoje celého zámeckého objektu.

## II. Stavební dějiny sklepních prostor kroměřížského zámku z pohledu písemných pramenů

Dějinám sídla olomouckých biskupů v Kroměříži byla opakovaně ve starší i novější literatuře věnována pozornost.<sup>1</sup> Nejstarší dějiny biskupského sídla v Kroměříži jsou ve starší i novější literatuře tradičně spojována s osobou olomouckého biskupa Bruna ze Schauenburku (1245–1281). Podle představ většiny starších autorů měl být tento významný biskup a diplomat krále Přemysla Otakara II. stavebníkem biskupského hradu, který měl stát v místech dnešního zámku. Pozůstatkem původního raně gotického hradu měla být dle většiny starších autorů přízemní část či „jádro“ dnešní zámecké věže, tvořící výraznou dominantu celého objektu i města.<sup>2</sup> Někteří z autorů spojují jádro věže s původním biskupským hradem, její vznik však kladou až k době okolo roku 1400.<sup>3</sup>

Dochované písemné prameny sice dávají tušit existenci nějakého biskupského sídla v Kroměříži již ve středověku, z písemných pramenů však zřetelně nevyplývá jeho stavební povaha (hrad ?, palác ?) a také jeho poloha. Biskup Bruno sice v Kroměříži datoval několik listin (*in Cremesir, apud Cremesir*), tyto písemnosti však postrádají jakýkoliv údaj o možném hradě.<sup>4</sup> Stejně konstatování platí i o jeho bezprostředních nástupcích na biskupském stolci.<sup>5</sup>

Řada olomouckých biskupů v průběhu 14. století, jak vyplývá z dochovaných listin a dalších písemností, v Kroměříži déle nepobývala (zachycené jsou např. účasti na zasedáních manského soudu), což nepřímě ukazuje na fakt, že se zde

<sup>1</sup> Stručný přehled starší literatury podává PERŮTKA, Marek: *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. In: DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 9–11.

<sup>2</sup> Srov. HLOBIL, Ivo – PETRŮ, Eduard: *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992, s. 139; PLAČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001, s. 313; TÝŽ: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996, s. 202; SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 2. (J–N). Praha 1999, s. 222; SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. Severní Morava. Praha 1983, s. 131; JŮZA, Vilém – KRSEK, Ivo – PETRŮ, Jaroslav – RICHTER, Václav: *Kroměříž*. Praha 1963, s. 12.

<sup>3</sup> DURDÍK, Tomáš – BOLINA, Pavel: *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha 2001, s. 194.

<sup>4</sup> PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. I. Kroměříž 1913, s. 18–19.

<sup>5</sup> Tamtéž, s. 24–25.

nenacházela nějaká rozsáhlejší biskupova rezidence.<sup>6</sup> Občasným a krátkodobým pobytem plně vyhovoval dům, který biskupové od neurčené doby (patrně již od doby biskupa Bruna) ve městě vlastnili. Tento dům se poprvé výslovně připomíná za biskupa Jana ze Středy (1364–1380), který v roce 1374 hovoří ve svém listu o stavbě (přestavbě ?) biskupského domu v Kroměříži.<sup>7</sup> Patrně v tomto domě se již dříve konala zasedání manského soudu, dům byl vybaven v patře velkou místností (sálem): v roce 1372 byl manský soud konán *in curia episcopali in stuba maiori in Chremsir*. Že se nejednalo o hrad, dokládá obdobný údaj z následujícího roku: *in stuba maiori superiori domus episcopalis*, další podobné údaje jsou z let 1382, 1390, 1391, 1392, 1404, 1412, 1422.<sup>8</sup> V roce 1398 biskup Jan Mráz (1398–1403) datuje listinu v Kroměříži *in domo habitationis nostre*, tedy v domě, kde se nacházelo biskupovo obydlí.<sup>9</sup>

Hrad (dobově označený jako *zámek*) se v Kroměříži výslovně poprvé uvádí až v letech 1435 a 1437, kdy město bylo již v rukou zástavních držitelů – Smila z Moravan a jeho bratrů.<sup>10</sup> Z dalších souvislostí tak vyplývá, že hrad byl v Kroměříži vybudován velmi pravděpodobně olomouckým biskupem Janem Železným (1416–1430).<sup>11</sup> Jeho poloha byla pravděpodobně již identická s místem dnešního zámku. K otázce staršího biskupského hradu ve 13. a 14., resp. 15. století chybí také jednoznačně interpretovatelná archeologická zjištění.<sup>12</sup>

J. Štětina v novějším monografickém zpracování urbanistického vývoje města Kroměříže a jeho památek rozvíjí v kontextu utváření a vývoje středověkého města možnost, že původní raně gotické biskupské sídlo, zbudované Brunem ze Schauenburka, mohlo ležet v blízkosti johanitské komendy s kostelem sv. Jana Křtitele, ležící na vyvýšené poloze v severozápadní části pozdějšího města. Johanitská komenda vznikla kolem roku 1200 (první písemná zpráva pochází z roku 1238) při křižovatce dálkových cest v návaznosti na západní část původní trhové vsi. V této souvislosti pak není vyloučeno, že biskupské sídlo (dvorec ?) mohlo vzniknout

<sup>6</sup> Srov. tamtéž, s. 41, 44.

<sup>7</sup> Tamtéž, s. 81; TÝŽ: *Dějiny města Kroměříže*. III. Kroměříž 1940, s. 23.

<sup>8</sup> Jednotlivé doklady s odkazy na Lechnerovu edici manských knih přináší PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 81, pozn. 3.

<sup>9</sup> BRANDL, Vincenc (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* XII. Brünn 1890, s. 409, č. 460.

<sup>10</sup> PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 76–78.

<sup>11</sup> K této možnosti se klonil i F. V. Peřinka – tamtéž, s. 81.

<sup>12</sup> K tomu nověji ŠTĚTINA, Jan: *Gotický hrad*. In: DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 17–20; JANÁL, Jiří – ŠTĚTINA, Jan: *Příspěvek ke stavebním dějinám zámku v Kroměříži*. In: *Dějiny staveb* 2006. Plzeň 2006, s. 33–42; ŠTĚTINA, Jan: *Úvahy nad problematikou stavebního vývoje kroměřížského zámku*. *Ingredere Hospes* 3, 2010, s. 8–9. Ze starších autorů se k otázce údajného Brunova hradu stavěl kriticky již zmiňovaný PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 18–19.

v její blízkosti již za Brunova předchůdce, olomouckého biskupa Roberta (1202–1240).<sup>13</sup> Samotná johanitská komenda v Kroměříži zanikla během husitských válek (1423), její majetky si později nárokovali johanité na Starém Brně.<sup>14</sup> Vznik kroměřížského hradu až v období pozdní gotiky naznačuje také průběh městské hradby.<sup>15</sup>

Jak již bylo uvedeno, v průběhu 15. století se Kroměříž nacházela řadu desetiletí v rukou zástavních držitelů. K vyplacení zástavy došlo až v roce 1500 na počátku episkopátu biskupa Stanislava Thurza z Bethlenfalvy (1496–1540), který měl zásadní podíl na podobě kroměřížského biskupského sídla – hradu.<sup>16</sup>

Podobu původního goticko-renesančního hradu zbudovaného biskupem Stanislavem Thurzem lze dnes poměrně obtížně rekonstruovat, neboť ke staršímu vývoji kroměřížského zámku chybí jakékoliv plány a nejstarší dochovaná ikonografie biskupského sídla spadá až do závěru 16. století (1593), tedy do doby episkopátu biskupa Stanislava Pavlovského (1579–1598). Hrad biskupa Stanislava Thurza tvořila pravděpodobně trojkřídlá dvojpatrová dispozice, otevřená k severozápadu. Rozsah celé hradní dispozice však byl o něco menší, než je rozsah dnešního raně barokního čtyřkřídlého zámku.<sup>17</sup>

S původním Thurzovským hradem souvisí objekt dnešní zámecké věže, která tvoří určitý spojovací prvek pro všechny pozdější přestavby a tvoří dodnes výraznou dominantu kroměřížského zámku. Původ je podle novějších výzkumů považován za pozdně gotický a její vznik je spojován se stavebními aktivitami biskupa Thurza.<sup>18</sup> Tyto závěry potvrzují i výsledky SHP z roku 2012. S původním Thurzovským hradem lze patrně spojit i zjištěné nejstarší stavební konstrukce ve sklepních prostorech pod dnešním severovýchodním a severozápadním palácovým traktem, byť jejich datace je nejistá (obecně předbarokní).<sup>19</sup>

<sup>13</sup> Písemné prameny k tomu ale neposkytují žádné indicie – srov. PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, I, s. 10–11.

<sup>14</sup> ŠTĚTINA, Jan: *Počátky osídlení a vymezení raně středověkého města*. In: Perůtka, Marek (ed.): *Kroměříž. Historické město & jeho památky*. Kroměříž, Město Kroměříž 2013, s. 44–45.

<sup>15</sup> ŠTĚTINA, Jan: *Středověká Kroměříž*. In: Perůtka, Marek (ed.): *Kroměříž. Historické město & jeho památky*. Kroměříž, Město Kroměříž 2013, s. 57.

<sup>16</sup> K biskupově osobě a dvoru nověji BALETKA, Tomáš: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497–1540), jeho kancelář a správa biskupských statků*. Sborník archivních prací 54, 2004, s. 3–236.

<sup>17</sup> JAKUBEC, Ondřej: *Renesanční zámek*. In: DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 23.

<sup>18</sup> VÁCHA, Zdeněk – VRLA, Radim: *Kroměřížská biskupská rezidence na konci středověku*. *Archaeologia Historica* 33, 2008, s. 357–376.

<sup>19</sup> K tomu viz dále v textu.

Dochované písemné prameny ovšem k otázce přestavby či výstavby objektu hradu v době biskupa Stanislava Thurza neposkytují žádné relevantní údaje. Z různých souvislostí vyplývá, že stavba biskupovy rezidence v Kroměříži byla alespoň ve své hlavní části dokončena kolem roku 1509.<sup>20</sup> Dokončovací práce potom pokračovaly až do závěru Thurzova episkopátu (1540). Tuto skutečnost dokládá rozbor některých zachovaných architektonických prvků i některé písemné zprávy. K dalším opravám biskupského sídla v Kroměříži došlo za biskupa Marka Khuena (1553–1565). V letech 1556, 1559, 1561 a 1562 byly opravovány či doplňovány zejména dřevěné konstrukce.<sup>21</sup>

Další opravy pokračovaly za episkopátu Viléma Prusinovského z Víckova (1565–1572). K roku 1570 je zmiňován *sklep nový*, který se nacházel pod biskupovým novým pokojem. Termín *sklep* však ve starší češtině označoval obecně klenutou místnou, nemuselo se tedy jednat o suterénní místnost. Podle O. Jakubce tato zpráva souvisí se stavebními pracemi, které jsou zmiňovány k roku 1568 a týkaly zámeckého křídla v blízkosti vstupní věže.<sup>22</sup> Konstrukce související patrně se sklepními prostory původního jihozápadního zámeckého křídla byly částečně odhaleny při archeologicky sledovaných výkopech v zámeckém nádvoří.<sup>23</sup> V době episkopátu biskupa Prusinovského se ve sklepení hlavní zámecké věže nacházela prachárna a sklad děl a munice.<sup>24</sup>

Neutěšený stav kroměřížského zámku potom vedl k dalším stavebním pracím v době biskupa Jana Mezona z Telče (1576–1578), není však přesně jasné, kterých částí objektu se týkaly.<sup>25</sup>

Za episkopátu biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic (1579–1598) došlo k dalším podstatnějším stavebním úpravám zámku. Samotné stavební práce byly zahájeny v roce 1580 a patrně trvaly až do konce Pavlovského episkopátu. Stavební práce se týkaly, jak vyplývá z dochovaných zpráv, zejména nadzemních částí zámku (reprezentativních prostor), krovů, velká pozornost byla věnována zámecké věži. Dřevořezy Jana Willenbergera a neznámého monogramisty MC z 90. let 16. století ukazují kroměřížský zámek v jeho podobě na konci 16. století.<sup>26</sup>

<sup>20</sup> HLOBIL, I. – PETRŮ, E.: *Humanismus*, s. 139.

<sup>21</sup> JAKUBEC, Ondřej: *Kulturní prostředí a mecenáš olomouckých biskupů potridentské doby*. Olomouc 2003, s. 214–215; PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, III, s. 24.

<sup>22</sup> JAKUBEC, O.: *Kulturní prostředí*, s. 223.

<sup>23</sup> JANÁL, Jiří – ŠTĚTINA, Jan: *Příspěvek ke stavebním dějinám zámku v Kroměříži*. In: *Dějiny staveb* 2006. Plzeň 2006, s. 33–42; ŠTĚTINA, J.: *Úvahy nad problematikou stavebního vývoje*, s. 15.

<sup>24</sup> TÝŽ: *Renesanční zámek*, s. 28.

<sup>25</sup> JAKUBEC, O.: *Renesanční zámek*, s. 24–27; PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, III, s. 24; JAKUBEC, O.: *Kulturní prostředí*, s. 234.

<sup>26</sup> JAKUBEC, O.: *Renesanční zámek*, s. 23, 31; TÝŽ: *Kulturní prostředí*, s. 246–249; VÁCHA, Z. – VRLA, R.: *Kroměřížská biskupská rezidence*, s. 362.

Za biskupa Františka kardinála z Dietrichsteina (1599–1636) pokračovaly další stavební práce, jejich charakter je však nejasný. Doložené zprávy se týkají jen nadzemních částí zámecké rezidence.<sup>27</sup>

Kroměřížský zámek i celé město byly za třicetileté války výrazně poškozeny (ničivý byl požár města v roce 1643). Následky byly postupně odstraňovány, když v červnu 1656 vypukl požár nový. Zničena byla mimo jiné nově pokrytá věž zámku a část přilehlých střech.<sup>28</sup>

Bezprostřední nástupci kardinála Dietrichsteina na stolci, biskupové Leopold Vilém (1637–1662) a Karel Josef (1663–1664) sídlili mimo olomouckou diecézi a jejich zájem o kroměřížskou rezidenci byl minimální. V roce 1664 se olomouckým biskupem stal Karel z Liechtensteinu-Castelkorna (1664–1695), který opět trvale sídlil v olomoucké diecézi. Ve volební kapitulaci byl biskup Liechtenstein-Castelkorn olomouckou kapitulou zavázán mimo jiné k obnově kroměřížské biskupské rezidence. V roce 1665 biskup Karel zahájil jednání s architektem Filibertem Luchesem, který připravil základní projekt obnovy zámku. Luchese však v roce 1666 zemřel.<sup>29</sup>

Později byly na objektu zámku prováděny jen opravy a udržovací práce, jejichž příprava byla zahájena záhy po biskupově nástupu v roce 1664. Opravy pokračovaly až do roku 1672. Týkaly se však především nadzemních konstrukcí zámku.<sup>30</sup> Teprve v letech 1686–1698 byla provedena stavba nové monumentální zámecké budovy, a to podle projektu architekta Giovanniho Pietra Tencally, který převzal a upravil původní Lucheseho návrhy.<sup>31</sup>

Práce na stavbě byly zahájeny v roce 1686. Byl připravován stavební materiál – kámen byl lámán v lomu v nedalekých Kvasicích, železo bylo dováženo z hukvaldských železáren, z biskupských panství bylo dováženo také stavební dřevo. Písemné prameny dokládají stavební práce, není však zřejmé, jakým způsobem a v

---

<sup>27</sup> JAKUBEC, O.: *Renesanční zámek*, s. 31.

<sup>28</sup> PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2. Kroměříž 1947, s. 385.

<sup>29</sup> TOGNER, Milan: *Barokní rezidence*. In: DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 35–36.

<sup>30</sup> ZAOPO, fond ÚŘAS, inv.č. 12880, sg. F30/19-2, kart. 1711 (Odběr stavebního materiálu pro stavbu zámku z let 1664–1687).

<sup>31</sup> Výstavbu zámku na základě archivních pramenů podrobně popsal PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, II-1, 2, s. 619–672. Srov. TOGNER, M.: *Barokní rezidence*, s. 35–50; PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu-Castelkorna 1664–1695*. Olomouc 2001, s. 24–46. ZAOPO, fond ÚŘAS, inv.č. 12880, sg. F30/19-2, kart. 1711 (Odběr stavebního materiálu pro stavbu zámku z let 1664–1687).



jakém rozsahu byl demolován objekt stávajícího zámku. S ohledem na zprávy o stavbě sály terreny bylo pravděpodobně strženo nejprve severovýchodní palácové křídlo. Stávající stavebně historický průzkum sklepních prostor ukázal, že konstrukce byly sneseny pod úroveň stávajícího nádvoří. Stavbu v té době vedl kroměřížský stavební mistr Matyáš Porst, kamenické práce v sále terreně provedl Andreo Aglio, původem Ital uselý v Kroměříži.<sup>32</sup> Biskup se v prvních fázích stavby potýkal zejména s nedostatkem zedníků – na stavbu byli povoláni ze všech biskupských panství, v řadě případů se biskup Liechtenstein-Castelkorn obracel se žádostmi na jiné vrchnosti. V každé sezóně pracovalo na stavbě asi 50 zedníků.<sup>33</sup>

Biskup velmi aktivně komunikoval s architektem Tencallou. Pozoruhodná zpráva týkající se zaklenutí sály terreny dokládá biskupovy zásahy i do stavby a v daném případě i dataci postupu prací. V květnu 1690 biskup rozhodl, že prostory sála terreny budou zaklenuty kamennou klenbou silnou tři stopy, všechny klenby nad nimi ale měly být zaklenuty cihelnou klenbou. Tencalla jej upozornil na možné přetížení klenby a poruchy ve statice, takže biskupův požadavek nebyl realizován.<sup>34</sup> V roce 1690 byly prostory sála terreny zaklenuty a v průběhu následujícího roku byla výstavba severovýchodního křídla ukončena (společně s nepodsklepeným jihovýchodním křídlem).<sup>35</sup> Práce na výzdobě sála tereny pokračovaly až do roku 1695.<sup>36</sup> Jihozápadní zámecké křídlo bylo dokončeno až po biskupově smrti v roce 1698 (přestavba věže byla zakončena patrně již v roce 1690, ještě v roce 1698 nárokoval plat tesař Kristián Schwartz za práci na zámecké věži).<sup>37</sup>

Z původní goticko-renesanční dispozice kroměřížského zámku tak byla respektována především hmota zámecké věže, a to patrně na přímý popud biskupa Lichtensteina-Castelkorna. Podle svého vyjádření z roku 1690 biskup Karel budoval zámek, ne pouhý palác, a právě přítomnost věže měla symbolický význam a byla vyjádřením zámeckého charakteru celého objektu.<sup>38</sup>

Za episkopátu biskupa Wolfganga Hannibala Schrattenbacha (1711–1738) došlo k úplnému dokončení stavby kroměřížského zámku. Nákladně vybudovaná rezidence však v polovině 18. století, v době episkopátu biskupa Ferdinanda Julia kardinála Troyera (1746–1758), postihla další živelná pohroma. Dne 16. března 1752

<sup>32</sup> TOGNER, M.: *Barokní rezidence*, s. 37–38; PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, II-1, 2, s. 624.

<sup>33</sup> PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, II-1, 2, s. 624–627.

<sup>34</sup> PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, II-1, 2, s. 651; TOGNER, M.: *Barokní rezidence*, s. 38.

<sup>35</sup> TOGNER, M.: *Barokní rezidence*, s. 38–39.

<sup>36</sup> ZATLOUKAL, Ondřej – PERŮTKA, Marek (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Průvodce. Kroměříž 2011, s. 50–52.

<sup>37</sup> PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. II-4. Kroměříž 1948, 36.

<sup>38</sup> TOGNER, M.: *Barokní rezidence*, s. 37; PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, II-1, 2, s. 659.

vypukl v Kroměříži rozsáhlý požár, který se přenesl také na budovu zámku. Požár zničil všechny střechy a krovy včetně střechy zámecké věže, poškozena byla také horní patra zámku. Šíření požáru napomohla skutečnost, že zámecká střecha byla kryta šindelem.<sup>39</sup> Sledovaných částí zámku – sklepních prostor – se však tato událost přímo nijak nedotkla. Opravy zámku byly zahájeny krátce po požáru, k jejich dokončení došlo až za biskupa Maxmiliána z Hamiltonu (1761–1776).<sup>40</sup>

Dochované písemnosti v Arcibiskupském archivu obsahují jen několik málo informací k úpravám zámeckých sklepů. V roce 1792 byly opravovány rozvody vody ve sklepech (související snad se salou terrenou), doklady z roku 1827 se pak týkají zhotovení dřevěných regálů k uskladnění lahví s vínem.<sup>41</sup> Písemnosti týkající se pronájmu zámeckých sklepů z let 1906–1947, které by případně dokládaly novodobé stavební úpravy, jsou v současnosti deperditní.<sup>42</sup>

---

<sup>39</sup> TOGNER, Milan: *Biskupské a arcibiskupské sídlo*. In: DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 53; PEŘINKA, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*, III, s. 25; TÝŽ: *Dějiny města Kroměříže*, II-4, s. 36–37.

<sup>40</sup> ZAOpo, fond ÚŘAS, inv.č. 12895, sg. F31/1-2, kart. 1714.

<sup>41</sup> ZAOpo, fond ÚŘAS, inv.č. 12890, sg. F30/22-7, kart. 1713.

<sup>42</sup> ZAOpo, fond ÚŘAS, inv.č. 14339, sg. ÚŘ-F1/27b-18, kart. 1925, Pronájem zámeckých sklepů, 1906–1947. Deperditum.

### III. Ikonografie a historická plánová dokumentace

K přibližnému rozpoznání stavebního vývoje nejnižší úrovně severovýchodního zámeckého křídla lze kromě výsledků terénního průzkumu využít i studia historické ikonografie a plánových podkladů.

Stav vnějšího průčelí severovýchodního křídla v závěru 16. století dokumentuje vyobrazení zámku od Jana Willenberga (1593) (Obr. 2, 3). Kroměřížský zámek zde vidíme již po renesančních úpravách podniknutých biskupem Stanislavem Pavlovským (1579–1598), v jádru se však stále jedná o pozdně gotickou stavbu patrně z dob olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497–1540). Vnější průčelí třípodlažního severovýchodního křídla je vzepřeno trojicí odstupněných opěrných pilířů, dosahujících k nadpražím oken 2. NP budovy. Ze spodní partie průčelí přibližně v jeho středu vystupuje hranolová podnož rozměrného arkýře, z nějž v úrovni 2. NP rozeznáváme velké, patrně půlkruhem završené okno. Arkýř završovala užší nástavba s jehlancovou střechou. V nejnižší úrovni podnoží arkýře prostupoval průchod, spojující patrně suterén zámku se zahradou, zbudovanou pod severovýchodním křídlem zámku. Komplikovaně utvářený arkýř bývá tradičně ztotožňován se zámeckou kaplí Panny Marie, uváděnou k roku 1554. Poblíž severovýchodního nároží zámku se vypínala štíhlá hranolová věžice s jehlancovou střechou. Protější, severozápadní nároží bylo akcentováno mohutnou válcovou baštou, posazenou na hranolovou či polygonální podnož dosahující pouze výšky nejnižšího, tj. suterénního podlaží. V podnoži spatřujeme prostý okenní otvor. Zajímavá je i poloha tohoto monumentálně utvářeného palácového křídla – nachází se totiž na vrcholu svahu, spadajícího ke zmíněné zahradě. Utváření terénu bylo posléze zcela změněno při barokní přestavbě zámku.

Obdobné informace jako Willenbergova veduta podává i prakticky současná veduta monogramisty MC, vzniklá mezi lety 1588–1598 (Obr. 1, 2). Podoba vnějšího průčelí severovýchodního zámeckého křídla je shodná, rozpoznáváme zde však řadu dalších detailů – např. kvádrovou armaturu nároží věžic či okenní ostění (příp. šambrány nebo pasparty). Dvojicí zmíněných vyobrazení je však výčet ikonografických pramenů vztahujících se k předbarokní podobě zkoumané části zámku vyčerpán.

Velkorysou barokní přestavbu zámku, probíhající za biskupa Karla z Liechtenstein–Castelkorna (1664–1695) dokumentuje nejen ikonografie, ale i dochované barokní půdorysy jednotlivých podlaží. Především, že hlavní změnou byla novostavba vnějšího traktu severovýchodního křídla se sala terrenou v nejnižším podlaží. Nejpodstatnější pro komparaci se současným stavem je půdorys suterénů severozápadního křídla ze souboru plánů vyhotovených patrně Giovannim Pietro Tencallou snad v 80. letech 17. století (Obr. 5). Zatímco ponechaný starší dvorní trakt severovýchodního křídla je zakreslen značně schematicky a neodpovídá

dochovanému stavu, velmi podrobně podán je vnější trakt se sala terrenou. Její dispozice odpovídá dochovanému stavu, spatřujeme zde tedy trojici stejně velkých sálů s dvojicí grott po stranách. S dochovaným stavem se shoduje i řešení přístupu hlavním schodištěm z 1. NP zámku a dokonce i dispozice západní grotty sala terreny, předělené příčnou zdí. Půdorys zaznamenal i zamýšlené řešení vodního příkopu pod zahradním křídlem a rovněž dvojici nárožních bastionů, které však patrně nebyly nikdy vybudovány. S tzv. Tencallovým plánem souzní i vyobrazení severovýchodního průčelí zámku v Nypoortově grafickém albu z roku 1691. Přestože i zde je zaznamenán nikoliv v době pořízení alba existující, ale plánovaný stav zámku (který se tehdy stále nacházel ve výstavbě), zaznamenanou podobu nejnižší úrovně severovýchodního křídla se sala terrenou můžeme považovat za věrohodnou. Bosovanou podnoží severovýchodního křídla, vyvinutou na výšku celého suterénního podlaží, uprostřed proniká rozměrný, půlkruhově zaklenutý barokní portál flankovaný pilastry a završený římsou s roztrženou supraportou, v jejímž středu spatřujeme patrně biskupův erb. Po obou bocích portálu bosovanou podnoží průčelí proniká pětice obdélných okenních otvorů. Věrohodnost Nypoortovy rytiny dokládá i poněkud starší rytina města a zámku v průběhu barokní přestavby, zřejmě ze závěru 80. let 17. století. I na ní vidíme náročný barokní portál ve středu sledu oken sala terreny (Obr. 6, 7).

Dalším důležitým plánovým podkladem je půdorys sklepů zámecké budovy od Antona Archeho z roku 1838. Velmi přesně zaznamenává dispozici nejnižšího podlaží zámku, včetně předbarokních zdí ve sklepech dvorního traktu severovýchodního křídla. Sklepy s asymetricky umístěným pilířem jsou zakresleny i pod západním rizalitem zámku. Půdorys dovoluje rozpoznání stavebních zásahů, realizovaných ve sklepech v průběhu druhé a třetí třetiny 19. století i ve 20. století (Obr. 8–11).

Plány sklepů včetně situačních nákresů z roku 1937 zachycují stav před novodobými úpravami i způsob jejich využití (vinné sklepy). Jeden z plánů zachycuje rozvod vody a plynu (Obr. 12–18). Jen omezený dokumentační význam mají zjednodušená půdorysná schémata z roku 1927 (Obr. 19–22). Dochovaný půdorys suterénu zámku z roku 1942 se v mnohém neshoduje se skutečnou situací a představuje patrně plánovaný, ale neuskutečněný projekt (Obr. 23).

Dalším, velmi přesným půdorysem nejnižšího podlaží zámku je geodetické zaměření z června roku 1976, realizované jako podklad pro statické zajištění objektu (Obr. 24). Půdorys, v němž je barevně odlišeno zdivo spodního a horního podlaží sklepů, však právě v těchto partiích vykazuje určité nepřesnosti. Ze zaměření sklepů z roku 1976 vychází i půdorys, zařazený do projektu statického zajištění z roku 1990. Oba posledně jmenované podklady byly po dalším doměření a zakreslení řady chybějících detailů využity pro potřeby aktuálního stavebně historického průzkumu.

## **IV. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem**

### **IV.1. Situace**

Zkoumané sklepy se nachází pod celým severovýchodním (zahradním) křídlem i navazujícím křídlem severozápadním. Další, izolovaná skupina sklepů je situována pod jižním zámeckým rizalitem a hranolovou věží (viz kapitola V.). Poblíž severního nároží jsou sklepy dvoupodlažní. Záměrem průzkumu bylo především objasnění dosud blíže nekomentovaného stavebního vývoje zámeckých sklepů. Již vícekrát byla zmíněna existence předbarokních konstrukcí, soustředěných ve sklepech pod dvorním traktem severovýchodního křídla. Jejich dokumentace a přesné zaměření, které může být využito i pro další průzkum stavebního vývoje kroměřížského hradu/zámku ve středověku a renesanci, byly jedním z hlavních cílů realizovaného stavebně historického průzkumu. Pro další poznání vývoje kroměřížské předbarokní rezidence olomouckých biskupů mohou být výsledky průzkumu, jakkoliv byly omezeny stávajícím stavem a využitím sklepů i nedestruktivní povahou, doplněny o dílčí poznatky aktuálních archeologických výzkumů ze zámeckého nádvoří a bývalého východního parkánu.

Pozn.: Kroměřížský zámek není přesně orientován podle světových stran. V následujícím textu pro zjednodušení např. severovýchodní zeď určité prostory považujeme za zeď severní, stejně jako severozápadní křídlo (tj. zahradní křídlo se sala terrenou) popisujeme jako severní apod. Tento systém označení je v textu důsledně dodržován.

### **IV.2. Sklepy pod severozápadním křídlem (č. 001 – 009). Popis nálezových situací**

Všechny níže popisované prostory pod severozápadním křídlem zámku jsou nově upraveny pro stávající využití provozem Arcibiskupských vinných sklepů. Na stěnách jednotlivých místností se nachází novodobé keramické obklady, stěny a klenby místností mají omítky, resp. četné vrstvy vápenných nátěrů, podlahy kryje novodobá keramická dlažba nebo betonová mazanina. Tyto skutečnosti, platné pro všechny místnosti pod severozápadním křídlem, proto nebudou u jednotlivých prostor samostatně zmiňovány. Současné využití a zejména instalování řady technologických zařízení v prostorách č. 003–008 rovněž znemožnilo přesnější zaměření jejich půdorysu. Místnosti 003, 004 a 006–009 mají úroveň podlahy

zvýšenu cca o 0,4–0,5 m nad niveletu podlahy největšího sálu 005 (tato skutečnost již nebude v dalších popisech zmiňována).

Stávající podoba sklepů pod severozápadním křídlem tedy prakticky vylučuje přesnější stavebně historické posouzení. Bez hloubkových sondáží nebude možné přesnější rozpoznání stavebního materiálu, ani bezchybné posouzení vztahů jednotlivých konstrukcí. Alespoň rámcové zařazení do schématu stavebního vývoje zámku je však i přes výše uvedené determinanty možné.

### **Prostor č. 001**

Svažitý tunel, vedoucí z prodejny Arcibiskupských vinných sklepů do vstupního prostoru sklepů (002). Tunel recentního původu má podkovovitý profil, jehož omítaný interiér však nedovoluje posouzení materiálové skladby (buď – pravděpodobněji – je vyzdívaný z cihel nebo tvořen litým betonem). Jižní úsek tunelu zaujímá schodiště o širokých stupních a velmi mírném sklonu, po jehož boku je instalován výtah pro vyvážení vína ze sklepů. Přibližně uprostřed tunelu se nachází dvojice mělkých nik, která slouží pro zapadnutí otevřených křídel vstupních dveří.

### **Místnost č. 002**

Vstupní prostor sklepů o severojižní orientaci a půdorysu cca 6,8 x 2,6–2,7 m. Nad místností se klene severojižně orientovaná valená klenba s půlkruhovým profilem, nad dvojicí otvorů v západní stěně (viz dále) vylehčená dvojicí trojúhelných klenebních výsečí. Nika vstupu z přístupového tunelu vykazuje stopy druhotného prolomení ve vnější obvodové zdi severozápadního křídla – zejména nepravidelnosti pod patami segmentového záklenku niky i v záklenku samotném. Toto nepravidelně vystupující, dnes zaomítané zdivo v horních partiích severní i jižní špalety vstupní niky je nepochybně barokním, neodsekaným zdivem, ponechaným v neupraveném stavu při dodatečném probourání zmíněné vstupní niky. Nepravidelný průběh špalet charakterizuje také úzkou niku se segmentovým záklenkem, situovanou v nejsevernějším úseku západní zdi. Nika, určená zřejmě okénku, však zřejmě není součástí původní stavby i přesto, že se nad ní nachází trojúhelná výseč v klenbě (srov. situaci zaznamenanou na půdorysu suterénů od A. Archeho z roku 1838). Severní zeď je otevřena vstupem do velkého sálu 005, završeným nepravidelným půlkruhovým záklenkem. Jižní ani východní zeď místnosti neobsahují žádné pozoruhodné detaily, vyjma na celou výšku místnosti vyvinutého průchodu do sousední prostory 003. Průchod završuje půlkruhový pas, zabíhající do opačně orientovaných valených kleneb nad prostory 002 a 003 prostřednictvím segmentově tvarovaných čel.

### **Místnost č. 003**

Nevelký severojižně orientovaný prostor o půdorysu cca 4,4 x 2,0 m. Jižní úsek místnosti slouží jako komunikace spojující obě sousední prostory (002 a 004). Průchody do obou postranních místností jsou vyvinuty na celou výšku místnosti, mají valené klenby se segmentovou (nad západním průchodem) a deformovaně

trojúhelnou (nad východním průchodem) výsečí. Rozměrnější severní část, vymezená souběžnými zdmi tloušťky kolem 1 m, je dnes uzavřena novodobou mříží a slouží jako archiv vín. Valená klenba severojižní orientace a přibližně půlkruhového profilu, výrazně stoupající od severu k jihu, tvoří (podobně jako zmíněné podélné zdi) základ jednoramenného barokního schodiště do sklepů, ústícího v 1. NP do chodby, spojující dvorní arkádu s interiérem západního rizalitu.

#### Místnost č. 004

Dvoulodní, půdorysně mírně asymetricky uspořádaný prostor přibližně obdélného půdorysu cca 7,2 – 7,5 x 6,4 m. Sestává ze dvou severojižně orientovaných místností – užší západní (cca 2,5 x 6,4 m) a rozměrnější, širší východní (cca 3,6 x 6,4 m), která představuje dodatečně vydělenou nejjižnější část chodbového prostoru pod dvorní arkádou severozápadního křídla. Oba zmíněné prostory odděluje mohutný blok zdiva tl. asi 1,2 m, situovaný v půdorysné linii mezitraktové zdi severozápadního zámeckého křídla. Každá z místností je zaklenuta severojižně orientovanou valenou klenbou půlkruhového profilu, svedenou do uvedeného středového bloku či pilíře. Pod vrstvami vápenných nátěrů se na klenbách projevují otisky desek klenebního bednění. Dvoulodí je vzájemně propojeno dvojicí průchodů. Severní průchod o šířce cca 2 m je vyvinut na plnou výšku prostoru a jeho půlkruhový záklenek do valených kleneb obou sousedních sklepů přechází prostřednictvím trojúhelných výsečí. Rovněž užší jižní, cca 1,5 m široký průchod, má půlkruhové završení, na každé straně doprovázené dvojicí výsečí trojúhelného tvaru, pronikajících do plochy obou valených kleneb a napojujících se k vnitřním hranám záklenku. V protilehlé, východní patě klenby je přibližně na osu jižního průchodu situována nevelká klenební výseč pětibokého půdorysu a nízkým segmentem završeného klenebního čela. Severnímu průchodu pak odpovídá rozměrnější klenební výseč obvyklého trojúhelného půdorysu s přibližně půlkruhovým čelem. V severní zdi dvoulodí se nachází průchody – v čele západní lodi segmentově završený vstup do prostoru 005 a v sekundárně vložené severní zdi východní části dvoulodí široký, nízkým segmentem překlenutý dveřní otvor do prostoru 006.

V jižním čele východní části dvoulodí 004 by se podle půdorysu z roku 1838 mohl nacházet průchod do rozměrných sklepů pod částí půdorysu navazujícího západního rizalitu. Citovaný plán zná obdélný půdorys těchto sklepů s asymetricky umístěným, mohutným hranolovým pilířem, nepochybně podpírajícím klenby sklepů.

#### Místnost č. 005

Nejrozsáhlejší sál sklepů tohoto křídla o pouze lehce deformovaném obdélném půdorysu cca 25,5–26 m x 8,8 m. Nad prostorem se klene mohutná valená klenba o severojižní vrcholnici a lehce stlačeně půlkruhových čelech; klenbu nad otvory vylehčují trojúhelné výseče. Přibližně v třetinách délky prostoru klenbu posilují dodatečně vložené klenební pasy, mírně předstupující před líc klenby. Severní pas šířky cca 1,00 m svojí východní patou zabíhá do pilíře, vsazeného do druhého průchodu mezitraktovou zdí (počítáno od severu; viz situace v prostoru 007). Dodatečnost tohoto pasu jednoznačně vyplývá z jeho vztahu ke klenební výseči nad zmíněným průchodem, jehož jižní polovinu pas nahradil. Další dvojice pasů šířky cca

1,00 m se nachází v jižní třetině klenby. Poloha pasů odpovídá obdobné dvojici pasů v sousedním sklepe 007. V nejsevernější třetině klenby sálu 005, v linii vzdálené cca 4,00 m od severní zdi, je v jedné (západovýchodní) půdorysné linii a přibližně shodných rozestupech seřazena pětice kapes přibližně čtvercového průřezu 0,30 x 0,30 m (situace není přístupná). Poměrně mělké kapsy, dodatečně zasekané do líce klenby, zřejmě sloužily pro zakotvení příčky, později odstraněné. Její materiálové řešení není z dochovaných pozůstatků zřejmé.

Středem **severní zdi** vede segmentově završený, 2,06 m široký vstup do sklepa 009; vstup, patrně dodatečně proražený (viz situace na plánu A. Archeo z roku 1838), postrádá kamenné ostění. Východní zdí prostoru 006 prostupuje čtveřice otvorů o původně téměř shodné šířce 2,90–3 m. Prostupy, vykrojené v mohutné dělicí zdi tloušťky 1,65 m, vedou do původně neděleného chodbovitého sklepa pod dvorní arkádou severozápadního křídla 006. V téměř původní šířce se dochovala pouze dvojice jižnějších prostupů, završených obvyklým omítaným půlkruhovým záklenkem. Oba zmíněné prostupy sekundárně zaslepila novodobá cihlová zazdívka tloušťky cca 0,15 m, posunutá k vnitřnímu líci prostoru 006. Nejsevernější průchod se dodnes projevuje hlubokou a širokou nikou, byl však později využit pro vstup do dvojice místností WC (prostor 008). Druhý průchod od severu byl sekundárně zúžen plným pilířem zdiva při jižní špaletě, takže po této úpravě dosahoval šířky jen 1,75 m. Následně došlo k zazdění průchodu novodobými cihlovými příčkami tak, že uvnitř zůstal volný prostor, dnes přístupný ze sklepa 006.

**Jižní zeď**, opět vrcholící přibližně půlkruhovým klenebním čelem valené klenby, dnes v nejvýchodnějším a nejzápadnějším úseku obsahuje dvojici průchodů – východní má segmentový záklenek, západní je završen mírně nepravidelným záklenkem půlkruhovým. I přes novodobou úpravu je zřejmé, že průchody pravděpodobně nikdy neměly tesaná kamenná ostění. Do středu jižní zdi původně ústil vstup ze schodiště, které umožňovalo přístup do sklepů pod severozápadním křídlem přímo z chodby v 1. NP západního rizalitu. Po vyústění tohoto vstupu dnes v novodobě vyomítané a keramickým obkladem pokryté zdi nenacházíme stop.

**Západní zeď** tvoří část vnější obvodové zdi severozápadního zámeckého křídla. Postrádá jakékoliv otvory, pouze přibližně uprostřed je situována drobná, segmentovým záklenkem opatřená nika, zřejmě pozůstatek okénka. Poloze této niky odpovídá i situování nevelké, 1,65 m široké trojúhelné klenební výseče. Výseč nad okénkem má poloviční šířku nežli další dvojice rozměrnějších klenebních výsečí, situovaných v severní a jižní části západního segmentu klenby (severní má šířku 3,00 m, jižní 3,30 m). Obě krajní výseče jsou v klenbě položeny poněkud asymetricky (severní se nachází 0,45 m od severní zdi, jižní 1,95 m od zdi jižní).

## Místnost č. 006

Místnost přibližně obdélného půdorysu o velikosti cca 6,80 x 3,70 m – sekundárně vydělený jižní úsek původně nedělené chodby pod dvorní arkádou severozápadního křídla. Severojižně orientovaná klenba, opět společná se sousedním prostorem 007, má půlkruhový profil a pod vrstvami vápenných liček se dosud rýsuje její povrch se špatně čitelnými negativy desek klenebního bednění. Severní polovinou západní zdi prostupuje 2,9 m široký, valeně zaklenutý průchod.



Původně procházel přes celou tloušťku západní zdi (tj. 1,65 m), dodatečnou novodobou zazdívkou tl. 0,15 m byl však změněn v niku hloubky 1,5 m. Poloze průchodu odpovídá i situování půdorysně trojúhelné, typickým půlkruhovým čelem opatřené niky v klenbě prostoru 006 i jejího protějšku ve východní polovině klenby. Klenební výseč je výrazně širší nežli uvedený průchod; její severní pata byla přerušena novodobou příčkou tl. 0,15 m, zalícovanou se severní špaletou průchodu. V jižní části klenby rozeznáváme půlkruhový, z líce klenby jen velmi mírně vystupující pas, vůči klenbě patrně sekundární (vzájemný vztah klenby a pasu nelze však prověřit, srov. i další podobné pasy v klenbě sklepa 007). Na jihu pas porušil zamýšlenou (?) klenební výseč, z níž zůstala dochována pouze severní pata. Z dochované situace jednoznačně nevyplyvá, zda byla výseč realizována – vzhledem k podobě klenby a jejích výsečí v místnosti 004 to však není příliš pravděpodobné.

### Místnost č. 007

Rozsáhlý chodbovitý suterén (střední část původně neděleného suterénu pod dvorní arkádou severozápadního křídla) o půdorysu cca (délka) x 3,6 m. Valená klenba půlkruhového profilu má mnohonásobně líčený líc, nesoucí dosud stopy negativů klenebního bednění. Západní (mezitraktovou) zdí o tloušťce 1,65 m prostupuje dvojice průchodů do sklepa 005. Severnější průchod o původní šířce cca 3 m byl sekundárně zúžen na 1,75 m, když k jeho jižní špaletě byl přizděn masivní pilíř zdiva o půdorysu 1,65 x 1,25 m. Vložení pilíře souviselo s posílením valené klenby sklepa vezdřením cca 1 m širokého klenebního pasu, dosud dobře patrného díky mírnému předstoupení jeho líce před lích valené klenby místnosti. Z půlkruhového záklenku prostupu zůstaly po jeho zúžení sekundárním pilířem patrné pouze cca 2/3. Někdejší šířce průchodu cca 3 m odpovídala i šířka trojúhelné klenební výseče, jejíž jižní část byla zrušena zmíněným dodatečným pasem v klenbě. V protilehlém úseku klenby výseč nikdy neexistovala; dnes se zde nachází dodatečně prolomený čtvercový otvor formátu cca 1 x 1 m. Recentní úpravou patrně ze 20. století bylo zaslepení východního i západního ústí severního průchodu cihlovými zazdívkami, vymezujícími v prostoru bývalého průchodu nevelký interiér přístupný dveřmi z prostoru 007. Ve vzdálenosti 3,80 m jižně od původní jižní špalety severního průchodu se dochoval druhý průchod o šířce 3,00 m. Je završen půlkruhovým záklenkem a v západním líci zaslepen novodobou zazdívkou s dveřním otvorem, spojujícím suterén 007 s hlavním sálem 005. Také nad jižním otvorem nacházíme kompletně dochovanou rozměrnou klenební výseč trojúhelného půdorysu, jíž odpovídá protilehlá, analogicky řešená výseč. Valená klenba jižně od jižního průchodu obsahuje dvojici dodatečných klenebních pasů o šířce cca 1 m. Severnější klenbou proniká cca 0,5 m od jižní špalety průchodu, oba pasy jsou vzdáleny cca 1,2 m. K východní zdi je přiložena řada novodobých kójí, zbudovaných z režného cihlového zdiva a využívaných pro uložení lahví vína. Kóje dosahují těsně pod patu valené klenby sklepa.

### Místnost č. 008

Obdélná místnost půdorysu 1,95 x 3,7 m, přístupná z prostoru 007 prostřednictvím dveří prostupujících novodobou příčkou tl. 0,15 m. Rovněž severní zeď je vůči bočním, tj. východní a západní zdi sekundární, což jednoznačně dokládají

dochované jižní výběhy klenebních výsečí, pronikajících valenou klenbou a přerušených zmíněnou severní zdí. Západní klenební výseč náležela nejsevernějšímu průchodu mezitraktovou zdí, dnes využitému jako vstupní nika hygienického zázemí 009. Vyjma zmíněných klenebních výběhů dnes prostor 008 neobsahuje žádné důležité detaily stavebně – historického významu.

### **Místnost č. 009**

Prostor, sekundárně vydělený z nejsevernější části dlouhého chodbovitého sklepa pod dvorní arkádou, je poněkud užší nežli severní průchod v mezitraktové zdi. Do tohoto vyděleného prostoru byla při novodobých adaptacích vestavěna dvojice příček, jež vydělily dvojici miniaturních interiérů, využívaných jako WC. Pod půlkruhovým záklenkem zmíněného severního průchodu se v jeho vnitřním líci nachází subtilní novodobá příčka s dvojicí dveřních otvorů. Interiér prostoru 008 dělí půdorysně zalomená příčka, v severním i jižním oddělení vymezující předsíň a vlastní kóji WC. Nad novodobým rovným podhledem se nachází pokračování valené klenby z prostoru 007 (její rub byl odkryt při výkopových pracích do násypu arkády v listopadu 2012).

## **IV.3. Sklepy ve vnitřním traktu severovýchodního křídla (č. 010 – 020). Popis nálezových situací**

Pozn.: Oproti sklepům pod severozápadním křídlem (č. 001 – 009) jsou nálezové situace ve sklepech č. 010–019 poněkud lépe čitelné. Proto je níže podaný popis detailnější a rozdělený podle orientace jednotlivých zdí ke světovým stranám. Novodobé úpravy se pouze v některých prostorách této části sklepů omezily na omítky, resp. vápenné nátěry spodních částí stěn, položení betonových podlah a vestavbu kóji vinného archivu. Čitelnost nálezových situací v jednotlivých místnostech však u většiny zdí a kleneb ztěžuje jejich často celoplošné pokrytí ušlechtilou vinnou plísní.

### **Místnost č. 010**

Rozsáhlý, novodobými příčkami předělený, původně jednotný dvoulodní sál, jímž počíná sled suterénních místností pod dvorním traktem severovýchodního zámeckého křídla. Všechny tyto sklepy mají podlahu asi o 1,60 m níže než sklepy křídla severozápadního. Sklep 010 je vzájemně propojenou dvojicí prostor – západní má půdorysnou velikost 11,4 x 6,15 m a východní cca 7,5 x 3,9 m. Dělicí zeď mezi těmito prostorami je redukována na mimořádně mohutný pilíř půdorysných rozměrů 4,60 x 3,83 m, vložený na rozmezí západního a východního sklepa.

Půdorysně rozměrnější západní díl je zaklenut valenou klenbou se severojižně orientovanou vrcholnicí. Stavební materiál klenby nelze vzhledem k jejímu plošnému

zaomítání rozpoznat. **Severní zed'** v západním úseku obsahuje původně otevřený, novodobě zazděný průchod do severně situovaného sklepa 012. Průchod má šířku 3,52 m a je zaklenut půlkruhovým záklenkem. Jeho novodobá zazdívka je vsazena 1,22 m za vnitřní líc zdiva.

Navazující **západní zed'** (tvořící současně část vnější obvodové zdi zámku) je po stranách a přibližně uprostřed své délky opatřena zděnými přílozkami valené klenby, předstupujícími o 0,21–0,25 m před líc zdiva. Příložky současně udávají šířku klenebních výsečí, prostupujících západní částí klenby – severní výseč má šířku 3,05 m, jižní 3,18 m. Před kratičkou jižní stěnou nejsevernější příložky v úrovni podlahy registrujeme zdivo z lomového kamene, lícující s vnitřním lícem příložky. Nepochybně se jedná pouze o technologický detail související s výstavbou této části obvodového zdiva zámku. V osách půlkruhově završených čel klenebních výsečí jsou situovány 1,87 m široké, segmentově završené niky hloubky 0,16 m, resp. 0,18 m s parapetem cca 1 m nad stávající podlahou. V nikách se pravděpodobně původně nacházely (nebo měly nacházet) okenní otvory.

**Jižní zed'** přibližně uprostřed obsahuje vstupní otvor ze sklepa pod severozápadním křídlem, završený segmentovým záklenkem. Vstup prostupuje mohutnou zdí tloušťky 2,05 m. Špalety vstupu se otevírají směrem k severu, do prostoru 010 (zde má vstup šířku 2,75 m, kdežto v jižním lici pouze 2,05 m). Vstupní nika obsahuje novodobě upravené schodiště, zasahující i do prostoru sklepa 010. Mezi západní postranní zídkou schodiště a západní zdí, tj. při krátkém úseku jižní zdi, nad podlahu vystupuje omítaný soklík výšky 0,15 m.

**Východní zed'** se omezuje na již zmíněný, 4,60 m dlouhý bok mohutného pilíře oddělujícího obě části prostoru. Na jihu ještě registrujeme 0,74 m dlouhý úsek zdiva – jedná se o odsazení vnitřního líce obvodového zdiva, po jehož pravoúhlém zalomení následuje chodba k východní části prostoru 010 (viz dále). Obdobná je ostatně i situace v nejsevernějším úseku východní zdi. Nad oběma, 2,64 m širokými a valeně zaklenutými průchody, položenými po bocích výše zmíněného masivního pilíře, jsou v klenbě uplatněny shodně široké trojúhelné klenební výseče. Svoji polohou i tvarem tak odpovídají symetricky umístěné dvojici trojúhelných výsečí v protilehlé, západní polovině valené klenby.

**Východní, chodbovitá část** prostoru je zmenšenou obdobou výše popsané části západní. Je rovněž klenuta severojižně orientovanou valenou klenbou, v závislosti na poloze průchodů ze západně sousedícího prostoru opatřené dvojicí symetricky uspořádaných, protilehlých klenebních výsečí trojúhelného tvaru. Severní čelo východního prostoru se původně v plné šířce prostoru, tj. 3,90 m, prostřednictvím valeně završeného průchodu otevíralo do severněji situované místnosti 012. Tento průchod byl nově, patrně až ve 20. století, zaslepen subtilní cihlovou zazdívkou, podobně jako severní průchod mezi oběma částmi prostoru 010. Zcela recentní původ, zřejmě až z úprav ve 2. polovině 20. století, mají i zděné police pro umístění vinného archivu, lemující všechny strany východní části místnosti 010.

**Místnost č. 011**

Rozlehlý sál lichoběžníkového půdorysu o délce cca 11 m a proměnlivé šířce 5,63 m (na jihu) x 5,23 m (uprostřed) a 1,40 m (na severu); podlahu tvoří betonová mazanina. Sál dosahuje výšky kolem 3,50 m, je tedy podstatně nižší nežli následující, tj. východněji položené sklepy. Na jihu se sál prostřednictvím široce rozepjatého pasu otevírá do přístupové chodby (viz dále). Klenba prostoru je valená, se severojižní vrcholnicí a obsahuje čtveřici trojúhelných klenebních lunet (v nejsevernějším, zúženém konci sálu s nachází dvojice lunet spojitých). Valená klenba sálu, její výseče stejně jako zmíněný pas, jímž se prostor 011 otevírá do přístupové chodby, jsou zbudovány z lomového kamene, který si na spodním, pohledovém líci uchoval plochy zdicí malty s negativy dřevěného klenebního bednění.

**Severní stěna** dosahuje délky pouhých 1,40 m a vzhledem k četným vápenným nátěrům, dosahujícím do výšky cca 2 m nad podlahou, na ní nejsou patrné žádné pozoruhodné nálezové situace.

**Východní stěna** místnosti se přibližně v polovině své délky půdorysně lomí. Severnější, 7,60 m dlouhá část ve svém nejsevernějším úseku obsahuje zcela novodobou dřevěnou zárubeň vstupních dveří do sousední místnosti 013. Nad vstupem je v klenbě vyříznuta 2,65 m široká výseč, navazující na obdobnou výseč nad protilehlým vstupem do místnosti 012. Také východní zeď do výšky cca 2 m nad podlahou pokrývá mnoho vrstev vápenného nátěru, který znemožňuje studium případných detailů ve zdivu. Je však alespoň zjevné, že zeď je zbudována z lomového kamene, v některých partiích nad podlahou nepřesně lícovaného. Nad jižní částí severního úseku východní zdi se klene další, 2,02 m široká luneta o přibližně trojúhelném půdorysu a stlačeně půlkruhovém čele. Jižní úsek východní zdi dosahuje délky 6,24 m a kromě nepřiliš pečlivě rovného líce, opět skrytého pod vrstvami vápenných nátěrů, nevykazuje žádné zaznamenáníhodné detaily.

**Na jihu** se prostor otevírá mohutným, půlkruhově zaklenutým pasem vykrojeným ve zdivu tloušťky 1,60 m do přístupové chodby, situované při dvorní zdi suterénů. Zatímco východní pata pasu zabíhá přímo do východní zdi místnosti 011, jeho západní pata vystupuje z pilíře, asi o 0,80 m předstupujícího ze západní zdi místnosti. Pilíř, rovněž zděný z lomového kamene, je se západní zdí stavebně provázaný, a tedy současný. Na severním líci pasu, v jeho západním segmentu, je velmi dobře patrná skladba záklenku pasu z rozměrných lomových kamenů deskovitého tvaru.

Konečně **západní**, v půdorysné přímce probíhající zeď dosahuje délky cca 11 m. Její severní třetinou původně prostupoval valeně zaklenutý průchod do navazující místnosti 012. Průchod šířky cca 3,10 m byl novodobě v líci západní zdi zazděn cihlovou příčkou tl. 0,17 m, obsahující uprostřed obdélný výřez dveří s novodobou dřevěnou zárubní. Také strukturu západní zdi do výšky cca 2 m ukrývají četné vápenné nátěry a omítky, přes které prosvítá nerovný povrch zdiva, umožňující soudit na převažující uplatnění lomového kamene. Ve vzdálenosti 1,60 m od výběhu jižní zdi (s pasem) je v západní patě klenby osazena rozměrná výseč trojúhelného půdorysu, opatřená přibližně půlkruhovým čelem rozepjatým na šířku 3,20 m. Svými rozměry se jižní výseč blížila výseči severní; na rozdíl od ní však poloha výseče jižní

nebyla vynucena situováním dveřního otvoru (alespoň na jeho existenci nelze z žádných stop usuzovat).

S prostorem 011 dispozičně i komunikačně souvisí úsek **přístupové chodby**, spojující místnosti 010 a 014. Půdorysné rozměry jižní, chodbové části místnosti 011 jsou 10,90 x 2,05 m. Chodba je zaklenuta východozápadně orientovanou valenou klenbou půlkruhového profilu. Nad širokou arkádou, vedoucí do sálu 011, se v klenbě nachází nehluboká výseč segmentového tvaru. V jižní zdi arkády odpovídá 2,02 m široká a 1,32 m hluboká nika s dovnitř lehce rozevřenými špaletami, završená segmentovým záklenkem. Nad nikou klenbou chodby prostupuje výseč trojúhelného tvaru a segmentového čela. V těsném sousedství průchodu, spojujícího chodbu se sousední místností 014, se v její jižní zdi otevírá nika proměnlivého, ve spodní části mírně nepravidelně lichoběžného půdorysu o velikosti 0,71 x 0,78 x 0,74 m. Nika náleží spodní části větráku, který prorůstá výše dvorní zdí a slouží i k odvětrání horního podlaží sklepů (viz popis). Přibližně ve středu své výšky se odklání k východu a rozšiřuje svůj profil tak, aby dosáhl šířky ostění barokního sklepního okénka, v němž, těsně nad úrovní zámeckého nádvoří, ústí.

## Místnost č. 012

Rozlehlý chodbovitý prostor dodržující přibližně východozápadní orientaci, zaklenutý valenou klenbou. Vstup vede od východu novodobými dveřmi z místnosti 011. Délka místnosti 012 je 15,8 m (včetně prostoru na východě, tj. pod pasem spojujícím původně prostor 011 a 012), šířka činí 3,65 m. Podlaha je novodobá, betonová. Stěny do výšky cca 2 m pokrývá bílý vápenný nátěr, znemožňující studium struktury a návazností jednotlivých konstrukcí. Klenba místnosti je valená, o přibližně půlkruhových čelech a východozápadní orientaci (tím se prostor 012 odlišuje od všech dalších sklepů severovýchodního křídla; k možnému vysvětlení tohoto jevu viz dále). I přes pokrytí líce klenby vinnou plísní zůstaly patrné velmi dobře dochované otisky bednicích desek v maltě, po odbednění ponechané jako definitivní povrchová úprava klenby. Šířka desek se obvykle pohybuje kolem 0,30 m.

I přesto je zřetelné, že **severní a západní zeď** jsou zbudovány z přibližně lícovaného lomového zdiva. Tato zdiva neobsahují žádné otvory, přičemž ani absence klenebních výsečí v severní polovině valené klenby nesvědčí pro jejich případnou existenci.

**Východní zeď** se omezuje na mohutný, půlkruhově završený klenební pas, jímž se místnost 012 původně otevírala do místnosti 011. Šířka otvoru pod pasem je 3,12 m, tloušťka zdiva pasu činí 2,15 m. Na severu se pas prostřednictvím pilířku tloušťky 0,53 m připojuje k severní zdi, zatímco na jihu klenební pata zabíhá přímo do vnitřního líce jižní zdi. Jak již bylo zmíněno, v rámci novodobých úprav pod pasem vznikla subtilní příčka, obsahující vstupní dveře.

**Jižní zeď** se otevírá dvojicí rozměrných otvorů, původně směřujících do jižně situovaného dvoulodního sálu 010. Západní otvor je široký 3,52 m a v hloubce 0,60 m za lícem jej uzavírá novodobá subtilní omítaná zazdívka. Rovněž východní otvor o šířce 3,87 m je zaslepen novodobou zazdívkou, tentokrát však až 1,80 – 1,85 m za vnitřním lícem místnosti 012. Oběma někdejšími průchody odpovídají široké

klenební výseče trojúhelného půdorysu, jejichž půlkruhová čela přibližně kopírují záklenky průchodů. Ve vzdálenosti 0,80 m od západní špalety někdejšího východního průchodu se těsně nad podlahou sálu dochovalo kamenné, před líc zdi asi o 0,25 m předstupující zdivo. Délka úseku předstupujícího zdiva činí 2,20 m, jeho výška max. 0,35 m. Spolehlivé vysvětlení tohoto jevu zatím neumíme podat, nejspíše se jedná o odhalený předzáklad barokního pilíře.

### Místnost č. 013

Nepravidelný prostor lichoběžného půdorysu o délkách stran 6,90 x 1,12 x 5,46 x cca 5,05 m, zaklenutý valenou klenbou. Místnost má novodobou podlahu z cihlových dlaždic, kladených do cementového lože. Stavební materiál klenby nelze posoudit, její líc totiž pokrývají otisky dřevěných desek někdejšího klenebního bednění. Otisky desek v maltě se nejlépe dochovaly nad segmentovým záklenkem dveří (dosahují šířky kolem 0,25–0,30 m), viditelné jsou i v navazující spodní části západní paty klenby. Všechny stěny včetně klenby jsou opatřeny hrubými omítkami, resp. vápennými nátěry, jejichž četnost ztěžuje čitelnost nálezových situací.

**Severní stěna**, vzhledem ke zmíněným povrchovým úpravám, neposkytuje žádné bližší informace vyjma rozpoznání své skladby z lomového, poměrně kvalitně lícovaného zdiva.

Navazující **zed' východní** má délku pouhých 1,12 m a ani ona, vzhledem k pokrytí svého líce novodobými omítkami, neumožňuje bližší stavebně – historické posouzení. Nevíme tedy, jaký je její vztah ke zmíněné severní a navazující jižní zdi místnosti 013. Na spodní, předstupující část východní zdi dosedá novodobý cihlový pas tloušťky 0,15 m a šířky 0,89 m, volně podložený pod valenou klenbu místnosti a dosedající na ústupek na protější, západní zdi místnosti 013.

**Jižní zed'** o délce 5,46 m je sice zčásti kryta omítkami a celá opatřena vápennými nátěry, přesto je po celé její výšce čitelné lícované a přibližně řádkované zdivo z lomového kamene. Ve výšce 2,13 m nad novodobou podlahou registrujeme v západní části nevelký, max. 0,10 m široký ústupek, nad nímž zdivo beze změn skladby pokračuje výše. Přestože ústupek po cca 1,50 m zcela mizí, ve formě širší (technologické?) spáry je patrný po celé délce jižní zdi. Naopak východní úsek jižní zdi vykazuje určitou nerovnost líců v partii bezprostředně nad podlahou – její interpretace je však za současného stavu nemožná.

**Západní zed'** ve své severní části obsahuje půdorysně komplikovanou niku vstupních dveří, završenou prostým segmentovým záklenkem. Nika je vyomítána, nelze tedy posoudit její materiálovou skladbu. Severní špaleta niky, dlouhá 1,45 m, na východě končí ve zdivu provedeném okosením šířky 0,30 m. Protilehlá, jižní špaleta je se špaletou severní přibližně souběžná a dosahuje délky 2,34 m. Sama západní zed' je v partii pod klenební patou novodobě vyomítána, což její analýzu znemožňuje. V západním líci niky jsou v dřevěné zárubni osazeny novodobé dřevěné dveře ze sálu 011. Ve výšce cca 1,40 m nad podlahou registrujeme u západní stěny nevelký ústupek, na nějž dosedá pata novodobého cihlového pasu, volně rozepjatého nad místností.

**Místnost č. 014**

Prostor lichoběžného půdorysu o rozměrech 9,80 x 7,35 x 13,45 x 7,10 m. Nad sálem, jehož výška v závislosti na mírně svažité podlaze kolísá mezi 5,60–5,90 m, se klene valená klenba se severojižní orientací vrcholnice a dvojicí rozměrných výsečí, prostupujících západní polovinou klenby. Podlaha je novodobá, betonová, čitelnost nálezových situací na zdech výrazně ztěžuje množství vápenných nátěrů a pokrytí stěn plísní.

**Severní zeď** sklepa je ve spodní partii, tj. do výšky asi 3,40–3,50 m nad podlahou, tvořena rozměrnými a nelícovanými bloky lomového kamene. Nad podlahu ve střední partii severní stěny (do výšky max. 0,50 m) vystupuje velmi nerovné lomové zdivo s přesně nezarovnanou korunou. Nejsložitější je situace v severovýchodním rohu prostoru. Na východní stěnu zde přechází asi 2,00 m dlouhý a max. 0,90 m vysoký blok lícovaného lomového zdiva, jehož nerovná koruna se zvolna sklání k podlaze sklepa, tj. k jihu (viz dále). Výše následuje ústupek, nad nímž se na výšku asi 0,70 m v rohu místnosti pokračuje nelícované, zřejmě dodatečně osekane kamenné zdivo. Severní stěna je pak ukončena nepravidelnou, přibližně horizontální korunou a půdorysně nestejným ústupkem – zatímco v severozápadním nároží dosahuje šířky asi 0,60 m, poblíž severovýchodního nároží zcela chybí. Nad ústupkem registrujeme již pečlivě lícované zdivo z rozměrných bloků lomového kamene, prostoupené řadou 5 hranolových trámových kapes formátu cca 0,15 x 0,15 m, zřejmě po nosnících lešení. Přesnější dokumentaci této partie brání její obtížná přístupnost.

**Západní zeď** sklepa je ve spodní partii svého nejjižnějšího úseku prostoupena novodobě upraveným vstupním otvorem s rovným nadpražím (šířka otvoru 1,96 m, výška 2,50 m). Mimořádná dimenze západní zdi (2,80 m) je dána její „sendvičovou“ konstrukcí. Za starší, zjevně předbarokní, považujeme východní část o tloušťce cca 1,60–1,70 m, tloušťku odvozujeme ze situace patrné právě na severní špaletě průchodu do místnosti 014. I přes povrchové úpravy je zřetelné, že svislý pruh zdiva o šířce cca 1,60–1,70 m, určující šířku předbarokního zdiva, mírně předstupuje před navazující, západní partii špalety související až s barokní výstavbou.

Po celé délce západní zdi je patrné, že na výšku cca 2 m nad stávající podlahou je vyzděna z nepořádně vrstveného a nedůsledně lícovaného lomového zdiva, složeného z různě rozměrných bloků lomového kamene. V severní třetině spodní část západní zdi obsahuje rozměrnou, segmentově klenutou niku složitějšího stavebního vývoje. Na její neupravený parapet ve výšce cca 1,00 m nad podlahou navazují špalety, vyzděné z nezalícovaného lomového kamene. Vnější část niky je vysoká asi 2,10–2,20 m a je zaklenuta segmentovým záklenkem z cihel (výška pasu 0,45 m). Vnitřní, poněkud níže osazený záklenek niky je zasunut asi 0,35–0,40 m za líc zdiva. Osazení tohoto záklenku koresponduje s výškou dochování spodní partie zdiva, zděné z kamenného, nedůsledně lícovaného zdiva. K lícovanému zdivu nad záklenkem na spáru přiléhá zdivo paty klenby o tloušťce asi 0,35 m. Výrazný je kontrast tohoto lícovaného zdiva s nelícovaným (a nepochybně starším) zdivem spodní části zdi. Zadní strana niky je zděna z lomového kamene, má značně nepravidelný líc opatřený hrubou omítkou. Horní část zadní strany niky sestává z neupraveného lomového zdiva, zasunutého cca 1,50 m za líc zdi. Interpretace

stavebního vývoje niky je nejednoznačná; velmi pravděpodobně se jedná o stavebně nedokončenou (viz podoba špalet a zadní stěny) odkládací niku, dodatečně zahloubenou do ponechané předbarokní zdi, dochované do výšky cca 2 m nad podlahou prostoru. Záklenky souvisí až s barokní úpravou.

Ve výšce asi 3,20 m nad podlahou sálu západní polovinou klenby prostupují dvě vysoké niky, přecházející v segmentově završené klenební výseče. Niky mají šířku asi 1,80 m a hloubku ve spodní partii asi 0,65 m. Výška nik (po patu segmentového záklenku) je asi 2,70 m. Přestože situace je špatně přístupná je patrné, že klenba vylehčená dvojicí zmíněných výsečí (nik) je na spáru přiložena k průběžné zdi, jež tvoří zadní čelo niky (resp. klenební výseče). Pozoruhodný detail se dochoval u obou nik, lépe čitelný je však u niky severní – její zadní stěna dosahuje po paty záklenku niky a ve výšce cca 5,80–5,90 m nad stávající podlahou místnosti 014 tvoří horizontální spáru. Výše, nad touto spárou je patrná řada hrubě osekáných pískovcových bloků s přibližně půlkruhově tvarovaným, nepravidelně opracovaným čelem. Bloky jsou nedůsledně osazeny a předstupují před líc zadní stěny niky, bez další zednické úpravy. Důvod, proč nebyla horní partie zadní stěny niky vyzděna lícovaným lomovým zdivem, můžeme nejpravděpodobněji hledat v komplikované návaznosti vícero stavebních mikrofází (viz oddíl věnovaný stavebnímu vývoji). Klenby obou nik (či výsečí) jsou z lomového kamene, na spodním pohledovém líci dosud opatřeného vrstvou zdicí malty s dobře dochovanými otisky dřevěného bednění. Samotné segmentové záklenky, jimiž obě výseče pronikají do valené klenby prostoru 014, jsou však důsledně vyzděny z cihel. Vrcholnice segmentových záklenků v obou výsečích nejsou vodorovné, ale ztelně klesají od západu k východu, tj. k vrcholnici vlastní valené klenby místnosti. Nabízející se využití obou nik jakožto míst pro vsazení sklepních okének nelze, vzhledem k absenci jejich stop a orientaci do navazujícího interiéru zámku, potvrdit.

**Východní zeď** sklepa je zbudována z lomového kamene. Při napojení na severní zeď se nachází již zmíněný, asi 2,00 m dlouhý a nejvýše 0,90 m vysoký úsek zdiva, max. o 0,12 m předstupující před horní, půdorysně odlišně orientované zdivo. Zmíněná spodní partie zdiva má pravidelně zděný líc a k jihu skloněnou korunu. Ve výšce 0,25–0,35 m nad podlahou v tomto zdivu registrujeme dvojici kapes velikosti 0,16 x 0,16 m, vzájemně vzdálenou 0,65 m. Interpretace otvorů ve zdi jako kapes není však jednoznačná. Torzo východní zdi s poněkud odlišně orientovaným lícem zjevně zabíhá do hmoty stávající dělicí zdi mezi prostory 014 a 016. Zbytek půdorysně neorganicky navazující východní zdi je ve viditelných partiích rovněž zděn z lomového zdiva a z popsané situace je zřejmé, že pod mladšími (tj. barokními) líci se ukrývá předbarokní zdivo. Jeho spodní část nad stávající podlahou má výrazně nepravidelný líc z lomového kamene, působící dojmem dodatečně odkrytého základového zdiva. S tímto je však v rozporu zřejmě až barokní původ zdiva, navazujícího na uvedenou, půdorysně odlišně orientovanou severní část (viz výše). Nejjižnější úsek východní zdi se otevírá valeně klenutým průchodem do spojovací chodby 014. Severní špaleta průchodu je sice opatřena vrstvami vápenných nátěrů, i přesto je však patrné, že k v ní byl ve funkci nárožní armatury osazen minimálně jeden tesaný blok – nejspíše druhotně použitý architektonický článek (bohužel bez patrné profilace). Stávající klenba průchodu do chodby 015 je mladšího nežli barokního původu – klenební čelo starší, barokní klenby vyzděné z cihel, s patou ve výšce cca 2,90 m nad podlahou, je ve zdivu dosud dobře viditelné. Segmentový záklenek průchodu do chodby od barokního cihlového záklenku dělí distance 1,30 m.



**Jižní zdi** sklepa poněkud mimo její střední osu prostupuje barokní sklepní okno. Jeho 2,05 m široká nika má výrazně šikmý bankál, nasazený 1,43 m nad podlahou a přecházející ve svislý parapet, z nějž teprve vyrůstá kamenné okenní ostění, osazené v průčelní zdi severního křídla těsně nad terénem nádvoří (detaily nebylo možno kvůli nepřístupnosti situace zkoumat). Okenní nika má dvojnásobně odstupněný, cihlový segmentový záklenek; stavební podoba niky, neprokazující složitější stavební vývoj, je tedy přibližně analogická s ostatními barokními sklepními okny.

### Místnost č. 015

Jedná se o chodbu, spojující sklepy 014 a 018, z níž je přístupný sklep 016. Délka chodby je cca 7,70 m (od ostění špalet vstupních otvorů do místností 014 a 018), její šířka dosahuje cca 2,20 m. Klenba chodby je mírně stlačená valená, podlahu tvoří hliněná mazanina. Poznání stavebního vývoje chodby ztěžuje zaomítání vnitřních líců jejích obvodových zdí; přesto je patrné, že i zde se pod omítkami nachází lícované lomové zdivo. Klenba chodby je zbudována z cihel, je omítaná stejně jako stěny chodby. Stávající klenba chodby zjevně představuje mladší doplněk, původní výška osazení klenby je dobře patrná ve východním líci nejjižnější části vnitřního líce východní zdi místnosti 014 (viz popis nálezové situace tamtéž). Nad vstupem do místnosti 016 klenba chodby obsahuje drobnou, segmentově tvarovanou cihlovou výseč. V jižním úseku chodby její klenbou prostupuje přibližně čtvercový otvor výtahu (o velikosti 1,40 x 1,60 m). Zřetelné je i cihlové zdivo výtahové šachty – pro nedostupnost však nemohla být blíže zkoumána. Výtahová šachta ústila v podlaze vstupního vestibulu dvorního křídla zámku.

### Místnost č. 016

Místnost o půdorysu nepravidelného písmene L s max. délkou 6,70 m a max. šířkou cca 5,60 m. Místnost uzavírají dva úseky valené klenby o severojižně orientované vrcholnici. Severní úsek klenby je přibližně na šířku bloku v severovýchodním nároží místnosti (3,20 m) vyklenut z neomítaných cihel bez výrazných negativů stavebního bednění na líci a pozůstatků omítek na povrchu. Zaklenutí jižní, širší části prostoru je řešeno prostřednictvím široce rozepjaté valené klenby, zbudované z lomového kamene, kladeného do maltového lůžka na deskové bednění. Podlaha je z dusané hlíny, situovaná o cca 0,10–0,15 m níže nežli podlaha ve vstupní chodbě 015. Od chodby 015 je místnost 016 vydělena zdí o tloušťce 0,75–0,85 m, jejíž nejzápadnější částí vede cca 1,70 m široký vstup bez tesaného kamenného ostění, vymezený pouze špaletami lehce otevřenými dovnitř místnosti 016. Nad vstupem se klene segmentový záklenek z cihel o celkové výšce 0,35–0,37 m, v líci orientovaném do chodby 015 se nachází novodobý rovný překlad vymezující podchodnou výšku otvoru (1,90 m).

Do interiéru orientovaný líc **jižní zdi** místnosti 016 obsahuje četné informace, vztahující se ke stavebnímu vývoji této zdi. Do výšky asi 2,55–2,85 m nad stávající podlahou (vyjma partie se vstupními dveřmi) dosahuje nelícované a neřádkované kamenné zdivo. Dobře patrné je dodatečné připojení zdiva s omítanou východní

špaletou dveří z chodby 015 (maximální šířka dozdivky špalety činí 0,60 m). Podoba vnitřního líce jižní zdi prostoru 016 dosvědčuje, že původně bylo v plné výšce budováno jako zdivo základové a k jeho odhalení došlo teprve v souvislosti s dodatečným snížením podlahy sklepa 016 při barokní přestavbě zámku. Nepravidelná koruna tohoto zdiva končí ústupkem, který poblíž jihovýchodního rohu místnosti dosahuje šířky cca 0,90 m, zatímco v jihozápadním rohu měří cca 0,50 m. Zdivo nad ústupkem dosahuje výšky cca 3,20 m a pokud je patrné, sestává výhradně z cihel formátu cca 30 x 15 x 6,5–7 cm. Asi 2,15 m od jihovýchodního rohu místnosti 016 je v partii nad ústupkem zřetelná západní část stlačeně půlkruhového pasu z cihel výšky 0,30 m, jehož střední a východní část kryje omítka. Přesto můžeme odhadnout výšku záklenku (pasu) nad ústupkem, která činila cca 0,70 m. Pod východní patou záklenku je zřetelný z cihel klenutý, segmentový pas výšky cca 0,30 m, situovaný těsně nad výše popsáním ústupkem kamenného zdiva. Ve střední partii cihlového zdiva nad ústupkem registrujeme cca 2 m od jihozápadního nároží místnosti svislou, cca 1,50 m vysokou spáru v cihlovém zdivu. Vlevo od ní, těsně pod vrcholnicí klenby shledáváme drobný, cihlou zazděný obdélný otvor formátu cca 0,45 x 0,40 m. Existenci později zazděných otvorů lze zřejmě vysvětlit původně vyšší úrovní klenby ve vstupní chodbě 015, jak již bylo výše uvedeno.

V jihovýchodním rohu je jižní zeď místnosti 016 provázána s krátkou (2,15 m) **východní zdí** prostoru, která vykazuje shodné charakteristiky jako zeď jižní. Také její západní líc je velmi nepravidelný, nelícovaný a neřádkovaný a jeho původ je tedy zřejmě shodný jako u zdi jižní. Lícované zdivo, patrné ve vyšší úrovni, již zřejmě souvisí se založením paty barokní klenby.

**Západní zeď** místnosti 016 je vedena v mírně nepravidelné půdorysné křivce; přes hrubě nahozené omítky kryjící převážnou většinu povrchu zdiva je patrná jeho smíšená struktura, sestávající z lomového kamene různé velikosti a z vtroušených cihel. Poblíž napojení dělicí zdi se vstupem do prostoru 017 je zřetelná rozměrná cihlová plomba (?) v líci zdiva. Další detaily však nelze konstatovat. Zajímavý je vztah obou částí valených kleneb nad místností 016 k nepravidelné koruně západní zdi místnosti. Ve výšce přibližně 3,50 – 3,60 m nad stávající podlahou se zde nachází výrazný ústupek. Západní pata klenby místnosti 016 je pak situována asi 0,40 m (u jižní poloviny klenby) a 0,10 m (u severní poloviny klenby) za lícem západní zdi. Tuto anomálii lze nepochybně vysvětlit stavebním vývojem zdi, probíhajícím ve dvou hlavních vývojových fázích (viz dále).

Celý **severovýchodní sektor** místnosti zaujímá rozměrný pravoúhlý blok zdiva (2,56 x 3,20 m), vyžděný z lícovaného, nikoliv však vrstveného lomového kamene s nárožím zpevněným obrovskými pravoúhlými bloky, tesanými z pískovce. Bloky dosahují délky kolem 1,30–1,50 m a výšky 0,40–0,45 m, nejsou důsledně kladeny „na vazbu“ a mají nhrubo opracovaný povrch, přestože nejspíše nebyly nikdy omítány. Z obrovských tesaných kamenných bloků je vyžděno nejen jihozápadní (volné) nároží, ale i severozápadní nároží, k němuž se pojí zeď, oddělující místnost 016 od místnosti 017. Omítku postrádá nejen nárožní kvádrová armatura, ale i lomové zdivo jižní a západní zdi zmíněného bloku.

Nálezové situace na **severní stěně** místnosti 016 jsou velmi špatně čitelné, zejména kvůli jejímu plošnému pokrytí rozbuželou vinnou plísňí. Zeď má tloušťku 0,78 m, přibližně rovný líc, je zděna z lomového, zčásti omítaného zdiva s příměsí cihel.

Uprostřed se nachází 0,78 m široký a cca 2,04 m vysoký vstupní otvor do místnosti 017, završený nízkým segmentovým pasem z cihel. Dveřní otvor je do zdi patrně druhotně proražen (srov. půdorys zámeckých sklepů od A. Archeho z roku 1838, kde dveře ještě nespátřujeme). Zajímavý detail představuje střílnovitě tvarované okénko, situované 2,90 m nad podlahou prostoru, v blízkosti severovýchodního koutu místnosti. Okénko má výšku 1,04 m a šířku 0,55 m, rovné nadpraží a špalety, zužující se směrem k severu, tj. do interiéru sousední prostory 017; šířka okenního průzoru zde dosahuje cca 0,20 m. Výrazněji půdorysně vykloněna je přitom špaleta západní, zatímco špaleta východní k lici zdiva dobíhá téměř v pravém úhlu. Okénko je vyzděno pouze z lomového zdiva bez uplatnění tesaného ostění. Vazba špalet okénka k okolním zdívům je organická, otvor je tedy velmi pravděpodobně shodného stáří jako zeď, v níž se nachází. Okénko mělo původně osvětlovat či spíše větrat prostor 017, komunikačně napojený na sala terrenu.

### Místnost č. 017

Obdélná, severojižně orientovaná místnost rozměrů 10,15 x 3,17–3,30 m. Podlaha sestává z cihel kladených do maltového lože, nad západní částí interiéru je stlačená klenba s dvojicí protilehlých trojúhelných a styčných výsečí, tvořících pravidelný křížový vzorec se stlačenými eliptickými čely. Paty klenby se nachází ve výšce cca 5,10 m, její vrchol 5,66 m. Nad střední a východní částí půdorysu se nachází k východu se svažující segmentová klenba (výška paty na západě 4,70 m, na východě asi 1,70 m). Podoba zaklenutí místnosti odpovídá situování a sklonu středního ramene schodiště do sala terreny. Klenba sklepa 017 je, stejně jako stěny místnosti, omítaná – na výsečové klenbě nejsou zvýrazněny hřebínky. Jižní zdí sklepa proniká obdélné okénko s novodobou výplní, svými rozevřenými špaletami ústící do interiéru sousední místnosti 016 (srov. příslušný popis). Nejzápadnější úsek severní zdi zaujímá novodobá zazdívka niky barokních dveří ze střední prostory sala terreny (viz dále). Kolem vnitřních líců prostoru jsou nastaveny novodobé cihlové kóje pro uložení archivu vín. Společně s novodobým vyomítáním místnosti znemožňují hlubší analýzu materiálového složení zdiv a rozpoznání stavebního vývoje této části sklepů.

### Místnost č. 018

Půdorysně nepravidelný prostor o délkách stran cca 7,85 x 6,04 x 7,60 x 5,70 m. Místnost je klenuta pravděpodobně kamennou valenou klenbou se severojižní orientací a pozůstatky omítek, resp. maltového lůžka po stavebním bednění. Podlaha (v jižní části mírně snížená) je z dusané hlíny.

**Severní zeď** místnosti je zbudována z lomového kamene různé velikosti, kvalitně lícovaného, zděného beze snahy o horizontální vrstvení. Cca 2,30 m od severovýchodního rohu sklepa zdivem prostupuje výrazná svislá spára, armovaná velmi rozměrnými tesanými bloky s kamenicky opracovaným povrchem (délka kolem 1,20 m, výška kolem 0,40 m). Obdobné bloky se nacházejí i v nárožích podnože hlavního schodiště, tj. v sousední místnosti 016. Ze situace zjištěné na severní zdi zřetelně vyplývá, že její západní část o délce cca 3,70 m je starší (jedná se o zmíněnou podnož barokního schodiště) a východně navazující partie o délce cca

2,30 m byla připojena dodatečně. Tomuto stavebnímu postupu odpovídá i existence svislé spáry v napojení severní a východní zdi.

**Východní zdi** místnosti ve vzdálenosti 0,75 m od severovýchodního rohu prostupuje 2,00 m široká, segmentovým záklenkem završená dveřní nika, hluboká 0,95 m. Špalety niky se mírně rozevírají do interiéru místnosti 018. I přes dílčí omítnutí zadní stěny niky je dobře patrné smíšené zdivo v zazdívce niky. Směrem do interiéru místnosti niku uzavírá novodobá kovaná mříž. Nejjižnější úsek východní zdi opět zaujímá 1,92 m široký průchod do místnosti 019, završený půlkruhovým záklenkem zděným z cihel. Z cihel formátu 28 x 14 x 7 cm je beze zbytku vyzděna také severní špaleta průchodu; cihly totožných rozměrů, ojediněle kombinované s lomovým kamenem, se pak objevují i v protilehlé, jižní špaletě průchodu.

**Jižní zed'** je opět zbudována ze smíšeného zdiva. Zatímco z západním úseku jižní zdi převažuje různorodý, spoře vrstvený a kvalitně lícovaný lomový kámen, ve východní partii spodní části zdi se objevuje téměř výhradně cihlové zdivo (cihly formátu 28 x 14 x 7 cm). Jeho výskyt pravděpodobně souvisí s barokním přepletováním starší zdi, nelze vyloučit ani spojitost cihlového zdiva s odstraněným vstupním schodištěm z první barokní fáze.

Bližšímu posouzení **západní zdi** brání její téměř celistvé pokrytí ušlechtilou plísní; místy je však patrné lomové zdivo. Jižním úsekem zdi opět prostupuje 1,90 m široký vstupní otvor z chodby 015, opatřený omítaným ostěním a segmentovým záklenkem. Ve vzdálenosti 1,90 m od severní zdi je situován mohutný blok zdiva, přiložený na spáru k vnitřnímu líci západní zdi. Blok o tloušťce zdiva 1,24 m je orientován paralelně se severní zdí a do místnosti 018 vybíhá o 3,02 m, resp. 3,41 m (je půdorysně lichoběžný). Obě volná nároží bloku opět armují obrovské, až 1,70 m dlouhé a 0,45 m vysoké bloky z tesaného kamene s hrubším opracováním povrchu. Poloha zmíněného bloku zdiva navazuje na polohu dalších obdobných zdí s armovanými nárožími, zjištěných jak v severní zdi místnosti 018, tak v sousední místnosti 016. Rovněž výše popsaný masivní blok zdiva s pečlivě armovanými nárožími ztotožňujeme s bází hlavního barokního schodiště.

## Místnost č. 019

Nevelký průchozí prostor, z větší části situovaný pod schodišťovým ramenem barokních schodů, spojujících zámecké nádvoří se sklepy. Umístění prostoru pod zmíněným schodišťovým ramenem podmínilo jeho výrazně obdélný půdorys s délkou kolem 6 m (včetně vstupní chodby) a šířkou 2,40–2,45 m. Podlaha je z dusané hlíny, prostor pod schody je od chodby vydělen novodobou kovanou mříží a vyzdívaným stupněm v podlaze (vydělená část slouží jako archiv vín). Zatímco úsek chodby má mírně svažitou, archiv přibližně vodorovnou podlahu s povrchem z dusané hlíny.

**Severní, východní a západní zed'** sestávají ze smíšeného zdiva a jsou nepochybně barokního původu – souvisejí s výstavbou již zmíněného, rovněž barokního vstupního schodiště do sklepů. Severní stěna se omezuje na nízký úsek klenebního čela pod výrazně stoupavou, z cihel zděnou valenou klenbou vynášející schodiště. Západní líc západní zdi je barokní, pravděpodobně se však jedná pouze o barokní přízdívku starší, předbarokní zdi (viz nálezová situace v místnosti 018).

Východní zeď je nosnou zdí již vícekrát zmíněného barokního vstupního schodiště do sklepů. Nejjižnější úseky východní a západní zdi prostoru 019 zauímají široké, cihlovými valenými klenbami opatřené průchody, v obou případech dochované v původním stavu bez tesaných ostění. Západní průchod má, v závislosti na lehce svažitém průběhu podlahy, vrcholnici mírně skloněnou od východu k západu.

Zatímco trojice zdí, vymezujících prostor pod schodištěm, neobsahuje nikterak pozoruhodné nálezové situace, průzkum **jižní zdi** přinesl řadu důležitých zjištění o složitém stavebním vývoji této partie sklepů. Do výšky 2,26–2,47 m nad podlahou sahá smíšené zdivo s nepravidelně zakončenou korunou. Je zděno na vápennou maltu z cihel formátu 30 x 14,5 x 6,5 cm, v horní partii doplněných lomovým kamenem. Nad ústupkem, širokým cca 0,25 m, pokračuje horní úsek zdi, obsahující neprofilované ostění půlkruhově završeného portálu o šířce 1,75 m a výšce 1,53 m (spodní část portálu je překryta zmíněnou předstupující přízdívkou). Ostění, jehož kamenicky kvalitně opracované stojky mají maximální šířku 0,25 m a 0,42 m a segmentové dílce záklenku 0,30 m, na vnitřním líci nenesou patrné pozůstatky otvorů pro závěsy dveřní výplně. Nad spodní částí zadržky, rozepjaté na celou šířku místnosti (cca 2,40 m) se uplatňuje asi 0,50 m vysoký pás zdiva zděného z neomítaného lomového kamene, vyplňujícího jen světlou šířku portálu (1,75 m). Zdivo končí ústupkem šířky 0,19 m. Nad ústupkem portál uzavírá další zadržka z neomítaného lomového kamene, osazená cca 0,20–0,25 m za vnitřní líc portálu. Nad portálem, situovaným ve vnitřním líci zdiva, se nachází segmentový odlehčovací pas vyklenutý z cihel. Výše nad ním se rýsuje druhý, užší pas, rovněž vyklenutý z cihel (jsou z něj patrné pouze obě paty). Valená cihlová klenba nad vstupní chodbou dodržuje spád barokního schodišťového ramene a ke zdi s portálem je přiložena na výraznou spáru. Rovněž západní ani východní zeď není se zdí jižní provázána, rýsují se zde zřetelné svislé spáry. Ve zdivu pod jižní patou záklenku západního vstupního otvoru se ve zdivu dodatečně (?) cihlové obezdívky nachází špatně čitelný relikt kamenného bloku o maximální délce cca 0,50 m a výšce asi 0,40 m. Odstupnění bloku přibližně v polovině může indikovat jeho původní souvislost se schodišťovými stupni, navazujícími pravděpodobně na práh výše popsaného vstupního portálu (k jeho interpretaci a rekonstrukci možné původní situace viz dále).

## Místnost č. 020

Rozměrný sál mírně lichoběžného půdorysu o velikosti cca 10,8 x 4,2 x 10,4 x 4,2 m, jímž na východě končí sled suterénů pod dvorním traktem severního zámeckého křídla. Ze severního zakončení sklepa vede přístup k baroknímu jednoramennému schodišti, spojujícímu sklepy se zámeckým nádvořím. Klenba sklepa 020 je valená, se severojižní orientací, zděná z cihel bez zřetelných otisků klenebního bednění. Původně byla zřejmě nahozena hrubě utaženou omítkou. Severním úsekem valené klenby prostupuje rozměrný otvor mírně obdélného formátu a velikosti asi 1,20 x 1,50 m, vymezený kovovým rámem. Otvor byl do klenby pravděpodobně dodatečně vylámán. Podlaha sklepa je z udusané hlíny.

**Severní zeď** postrádá jakékoliv otvory, v lokálních narušeních pod hrubou omítkou je místy zřetelná struktura jejího smíšeného zdiva. Spodní partie severní zdi do výšky max. asi 1,00–1,20 m nad podlahou má nerovný líc, předstupující před

horní líc stěny asi o 0,10–0,15 m. Vzhledem k plošnému zaomítání této partie nelze posoudit skladbu zdiva; velmi pravděpodobná je však jeho souvislost s nálezovou situací na protější, jižní stěně, kde se dochoval odbouraný výběh starší, celokamenné zdi, při barokní přestavbě odbourané a nahrazené stávající, východní obvodovou zdí místnosti 020 (viz dále). Před zmíněnou nerovností vnitřního líce severní zdi registrujeme drobný, cca 0,20 m hluboký recentní výkop v podlaze. Není zde patrný náběh předpokládané starší fáze východní zdi sklepa (byla buď odtěžena nebo se nachází hlouběji pod podlahou sklepa).

**Západní zeď** nevykazuje žádné pozoruhodné stavebně historické detaily. Celá je zbudována z hrubě omítaného smíšeného zdiva a její výstavba souvisí nepochybně až s výstavbou barokního schodiště do sklepů, jehož obvodovou zeď tvoří (viz dále). Spodní partie zdi současně vymezuje i sousední, již popsaný sklep 019.

Protější, **východní zeď** sklepa je ve většině svého průběhu rovněž až barokního původu. Také východní zeď byla zbudována ze smíšeného zdiva; její vnitřní líc je kvalitně lícován a nerovnoměrně opatřen nahrubo nahozenou vápennou omítkou. Poblíž jihovýchodního nároží místnosti (a zejména na celé jižní zdi – viz dále) se dochovaly pozoruhodné reliktů předbarokního stavu. Jedná se zejména o situaci dokumentovanou asi 2,85 m nad podlahou sklepa, v jihovýchodním nároží. Zde se nachází nápadná nepravidelnost v nasazení barokní cihelné klenby – v uvedené výšce předstupuje kamenné zdivo asi 0,15 m před interiérový líc východní zdi. Nepravidelnost zdiva, opět pokrytého hrubou vápennou omítkou, pokračuje i výše, až po patu barokní klenby. Zajímavým detailem je především téměř svislá, mírně k jihu skloněná drážka ve zdivu o pravoúhlém průřezu 0,22 x 0,25 m a výšce 2,85 m, nacházející se těsně pod uvedeným nepravidelným blokem zdiva. Drážka, vymezená kamenným zdivem s lokálně patrnými otisky povrchu dřeva ve velmi pevné zdicí maltě, jednoznačně vznikla obezděním mohutného dřevěného trámu, jehož funkce patrně spočívala v podepření přečnívajícího konce ponechaného staršího (předbarokního) zdiva, dosud neorganicky vystupujícího z jihovýchodního rohu prostoru.

**Jižní zeď** prostoru nese četné reliktů předbarokní situace. Jedná se zejména o blok kamenného zdiva v jihovýchodním rohu (právě pod vystupujícím blokem zdiva v patě klenby). Kamenné zdivo ve vzdálenosti 1,20 m od jihovýchodního rohu místnosti končí asi 0,30 m vysokým svislým úsekem, interpretovaným jako fragment vnitřního, tj. západního líce zdi. Fragment osekání zdiva dosahuje max. výšky 1,00 m nad podlahou místnosti a přestože jej pokrývají mladší hrubě nahozené omítky, je patrné že před odbouráním směřoval k protější severní stěně – do míst, na nichž se dodnes rýsuje nerovný vnitřní líc (viz popis nálezové situace výše). Ve vzdálenosti 0,85 m od jihovýchodního nároží prostoru se nachází východní špaleta barokního sklepního okna. Byla vylámana do staršího zdiva, což indikuje především obezdívka špalety ze zlomků cihel. Opět se jedná o zdivo, související s dalšími předbarokními zdívy v oblasti jihovýchodního nároží (viz výše popsaná situace nad podlahou i v oblasti paty klenby). Protější, západní špaleta barokní okenní niky vykazuje obdobnou situaci – až do výšky 3,10 m nad parapet sklepního okna (vyvýšený 1,12 m na podlahu sklepa) je zřetelné osekání kamenné zdivo, do nějž byla barokní okenní nika dodatečně zahloubena. Nepravidelnosti osekání zdiva zejména v nároží okenní niky pouze částečně napravilo zaplentování úlomky cihel a

zaomítání hrubou omítkou. Ve spodní partii západní špalety barokního okna pak kvůli vyrovnání osekaného staršího zdiva vznikla cihlová plenta. Z hlediska stavebního vývoje zajímavá je i nejvyšší partie západní špalety zmíněného okna – na výšku asi 1,20 m je vyzděna patrně z barokního cihlového zdiva, které nahradilo (ubourané?) starší zdivo, do něž byl níže zahlouben zmíněný barokní okenní výklenek. Západně od barokního sklepního okna se nachází lomové, hrubou omítkou pokryté zdivo velmi pravděpodobně předbarokního původu. Jeho spodní partii ve vazbě na vstup z místnosti 019 kryje cihlová plenta šířky 1,20 m a výšky 1,50 m.

Ze **severního zakončení** prostoru 020 směrem k západu vybíhá téměř pravoúhlý chodbovitý útvar půdorysných rozměrů 3,65 x 2,30 – 2,48 m. Dosahuje shodné výšky jako suterén 020 a je klenut východozápadně orientovanou, cihlovou valenou klenbou přibližně půlkruhového profilu. Tato klenba do severojižně orientované klenby prostoru 020 zabíhá prostřednictvím segmentové výseče. Uvedený chodbovitý útvar zprostředkovává přístup k jednoramennému schodišti, vedoucímu k pravoúhlému baroknímu portálu ve dvorním průčelí severovýchodního křídla. Schodiště má šířku 2,58 m a je zaklenuto stoupavou valenou klenbou, vyzděnou z cihel. Také klenba nad schodištěm se do klenby vstupního prostoru zařezává nepravidelnou segmentovou výsečí. Od sálu 020 schodiště odděluje již zmíněná plná nosná zeď (do níž jsou svedeny valené klenby sálu i schodiště). Zeď má tloušťku 1,06 m a její severní zakončení (před výstupem na schodiště) armují rozměrné, hrubě tesané pískovcové bloky, podobné blokům zpevňujícím nároží nosných zdí hlavního zámeckého schodiště. Těsně za vstupním portálem z nádvoří se obě boční zdi schodiště vylehčují rozměrné protilehlé niky se segmentovými záklenky. Niky jsou 1,90 m široké, cca 1,40 m vysoké (po vrchol segmentového záklenku) a 0,80 m hluboké. Společně s bočními zdmi schodiště jsou niky vyomítány hrubým omítkovým podhosem. Vlastní schodiště má dřevěné stupně kombinované s cihlovými podezdívkami podstupnic; pouze několik stupňů v nástupní partii schodiště je betonových.

#### IV.4. Salla terrena. Popis nálezových situací

Pozn.: Cílem následujícího textu je výhradně přehled zjištění stavebně historické povahy, týkajících se vnějšího traktu severovýchodního zámeckého křídla. Sala terrena nabízí pouze velmi omezené možnosti poznání metodami standardního stavebně historického průzkumu, který se proto mohl omezit pouze na stručný popis současného stavu. Popis ani uměleckohistorická interpretace výzdoby sala terreny není součástí ani záměrem tohoto průzkumu.

Sala terrena sestává z šesti prostor situovaných v nejnižší úrovni vnějšího traktu severovýchodního křídla; její podlaha se nachází ve shodné úrovni jako terén navazující části Podzámecké zahrady. Trojici rozměrných sálů ve středu tohoto traktu po bocích doprovází dvě grotty – východní, tzv. Důlní grotta a západní, tzv. Apollónova grotta, na západě provázená dalším prostorem.

Zmíněné rozlehlé sály mají jednotnou půdorysnou velikost cca 14 x 10,20 m; totožnou velikost měl i nejzápadnější oddíl, ještě v rámci barokní výstavby zámku

předělený příčnou zdí, jež vymezila západní grottu o půdorysu cca 8,15 x 10,20 m. Protilehlá, východní grotta má velmi nepravidelný půdorys, určený úpravou východního oddělení (původně nepochybně rovněž s obdélným půdorysem) na umělou jeskyni.

Trojice středních sálů má i prakticky shodné stavební vybavení. Vnější, severovýchodní zdí o tloušťce cca 3,25 m, jež tvoří podnož celého monumentálního zahradního průčelí zámku, v každém ze sálů prostupuje trojice dveřních nik se špaletami mírně rozevřenými do interiéru sálů. Rovněž završení těchto nik je shodné – je řešeno prostými segmentovými záklenky nízkého vzepjetí. Střední sál je od sousedních sálů oddělen zdi tloušťky 1,60 m, mohutnější jsou pouze obě zdi oddělující západní a východní sál od obou grott (zdiva dosahují tloušťky cca 1,90 m). Na střední osu všech dělicích zdí jsou osazeny kamenicky bohatě vypravené a jemně profilované portály, tesané z mramoru. Ve zdech, dělicích střední sál od sálů bočních, jsou ostění portálů orientována do interiéru obou sálů – portály tedy nejsou osazeny jen ve směru hlavního komunikačního směru od vstupního schodiště, situovaného ve středním sále dále do nitra prostoru, ale oboustranně (srov. odlišnou situaci u obou grott).

Zaklenutí sálů je řešeno neckovými klenbami, ve všech nárožích opatřenými rohovými výsečemi v podstatě čtvercového půdorysu. Jejich čela mají nepravidelně čtvrtkruhový tvar, místy výrazně deformovaný patrně vlivem ledabylého zednického provedení. Do středů kleneb navíc pronikají půdorysně trojúhelné klenební výseče – nad portály se jedná o poměrně úzké výseče s výrazně parabolickými čely, nad středy delších, podélných stěn se nachází tvarově obvyklé trojúhelné výseče s půlkruhovými čely. Jejich vrcholy dosahují hrotů koutových výsečí; trojúhelné výseče nade dveřmi jsou poněkud mělčí.

Rovněž architektonické řešení stěn je v trojici středních místností podřízeno stejné koncepci, byť v detailu je u každé prostory odlišné.

Oba sály po boku vstupního, středního sálu mají velmi podobné členění stěn. Do vnitřního líce jižní (tj. mezitraktové) zdi proniká trojice rozměrných nik šířky cca 1,55 m a hloubky asi 0,70 m. Niky mají půlkruhový půdorys a završení konchou, do níž je vsazena štuková mušle. Obsahují kamenné podstavce určené pro osazení sochařské výzdoby sala terreny. Shodně jsou členěny i dělicí zdi – pouze s tím rozdílem, že po obou stranách portálu ve středu stěny se nachází jediná nika, rozměrově i architektonickým utvářením shodná s nikami v jižní zdi. Pouze ve středech jednotlivých stěn, tj. po stranách střední niky u stěny jižní a po bocích portálů v dělicích zdech, se nachází dvojice pilastrů završených římsovými hlavicemi. Dřívky pilastrů (ovšem bez patky) jsou přitom na celou výšku vyvinuty pouze u vstupního, středního sálu. U severní a jižní zdi západního sálu jsou dřívky pilastrů potlačeny ve prospěch rozměrných pravoúhlých polí se štukovou výzdobou. Ve východním sálu jsou dřívky pilastrů alespoň naznačeny vzorem v kamínkové mozaice, kryjící plochu stěn.

Střední sál vykazuje poněkud odlišné řešení stěn nežli dvojice postranních sálů. Je to nepochybně způsobeno umístěním výstupního ramene schodiště, zaujímajícího celý jihovýchodní kout prostoru. Skrz mezitraktovou, přibližně 2,30 m tlustou zeď severovýchodního křídla přístupové schodiště prostupuje pod zcela



prostým, stlačeně valeným pasem. Schodiště se ve svém průběhu dvakrát půdorysně zalamuje. Střední rameno schodiště se nachází nad prostorem sklepů 017 (viz popis), vstupní rameno ústí do rozměrného vstupního vestibulu ve střední místnosti 1. NP dvorního traktu severovýchodního křídla zámku. Zajímavá je úprava balustrového zábradlí výstupního ramene schodiště v prostoru sala terreny. Madlo zábradlí a pilířky jsou profilovány pouze na straně, orientované do volného prostoru sala terreny. Jejich východní líc, orientovaný do prostoru schodiště, jakoukoliv profilaci postrádá, je rovně přitesán a dochoval si dokonce i dobře čitelné stopy kamenických nástrojů. Profilace, uplatněná pouze u vnější strany madla zábradlí je detailem, opakujícím se na celém hlavním schodišti. Západním úsekem jižní zdi prostupuje pravoúhlý portál s mramorovým ostěním (shodný jako ostatní portály v sala terreně) – původně spojoval vstupní sál sala terreny se sklepem 017. Poté, co byl vstup ve vnitřním líci dveří niky zazděn novodobou subtilní zadržkou (tl. patrně 0,30 m), se segmentově zaklenutá dveřní nika proměnila v miniaturní, cca 1,80 m hluboký prostor. Umístění schodiště a portálu do sklepů způsobilo, že jižní zeď střední místnosti mohla pojmout jen jedinou niku; u střední prostory se totiž niky nenachází ani u bočních, dělicích zdí.

**Východní, důlní grotto** osvětluje (a současně i zvenčí zpřístupňuje) jediný otvor, procházející půdorysně poněkud šikmo severní zdi. Vstup vede z východního sálu sala terreny obdélným portálem, za nímž následuje segmentově završená dveřní nika. Nad prostorem grotty se klene jednoduchá valená klenba se severojižní orientací, ve střezech podélných stěn opatřená půdorysně trojúhelnými výsečemi s přibližně půlkruhovými čely (celou klenbu pokrývá dekorace imitující interiér jeskyně). K severní, jižní i východní zdi byly přiloženy zděné konstrukce, imitující jeskynní interiér, resp. prostředí důlního díla.

Stavební struktura **západní, Apollonovy grotty** je pod jejími povrchovými úpravami poněkud lépe čitelná. Prostor osvětluje opět pouze jediný otvor procházející severní zdi. Přístup vede dveřmi uprostřed východní zdi grotty, po jejichž bocích zdívo odlehčuje dvojice konchou završených nik. Poblíž nároží bočních špalet vstupní niky lze pozorovat vyústění trysek vodního mechanismu (na severní i jižní špaletě se zatím podařilo identifikovat jedinou trysku). Rovněž ve vnitřním líci jižní zdi se nachází dvojice půdorysně půlkruhových nik, překrytých konchou; obdobná nika prostupuje i severní stěnou západně od průchodu vnější zdi. Necková klenba grotty je vyzděná z cihel (viz odkrytá struktura zdíva nad korunami stromů ve východní i západní patě klenby) a v rozích má obvyklé koutové výseče. Nad otvory ve východní a západní stěně se pak objevují úzké trojúhelné výseče s přibližně půlkruhovými čely. Sama západní zeď grotty má trojici otvorů – středním se otevírá do východozápadně orientované vestavby. Na šířku střední vestavby do prostoru sala terreny předstupuje rozměrný, v kameni tesaný bazén oválného půdorysu. Na jihu od dominantního středního otvoru registrujeme prosté obdélné dveře vedoucí do místnůstek sousedících s grottou, na severu existuje z pískovce tesané obdélné okenní ostění velikosti 1,38 x 0,88 m, s polodrážkou pro osazení okenního rámu. Podlahu grotty tvoří oblázková dlažba, spádovaná ke středu, z něhož vystupuje nízký zděný sokl o čtvercové základně někdejšího vodotrysku o půdorysu 0,80 x 0,80 m.

**Nejzápadnější prostor** sala terreny je z hlediska možností rozpoznání stavebních detailů nejsdělnější už proto, že jeho stěny a klenby nejsou opatřeny plošnou omítkou ani jakoukoliv výzdobou. Jedná se vlastně o prostor „technického

zázemí“ vlastní grotty. Od západní grotty je vydělen mohutnou zdí tloušťky cca 2,05 m. Sestává z dvojice nevelkých prostor obdélného půdorysu – severní o velikosti cca 3,20 x 3,60 m a jižní o rozměrech cca 3,15 x 3,60 m. Nad celou šířkou nejzápadnější části sala terreny (tedy i nad nižší střední vestavbou) se klene severojižně orientovaná valená klenba mírně stlačeně půlkruhového profilu. Z neomítaných cihel zbudovaná klenba je opatřena dvojicí protilehlých nestyčných klenebních výsečí trojúhelného půdorysu a segmentových čel.

**Jižní prostor** je z Apollónovy grotty přístupný obdélnými dveřmi s jednoduchým, z cihel vyzdívaným ostěním a přímým záklenkem zděným z cihel. Interiér jižního oddílu je díky dveřím rozšířen o prostor dveřní niky o půdorysu cca 1,90 x 1,70 m. Nika je segmentově zaklenuta, její jižní špaleta byla ve spodní partii dodatečně prohloubena o obdélnou vpadlinu velikosti 1,50 x 1,42 m a hluboký 0,20 m. V distanci 0,74 m od jihozápadního rohu jižního oddílu byla v jižní zdi již při jejím budování vynechána svislá drážka o šířce 0,97 m a hloubce 0,30 m. Drážka prostupuje celou výškou jižního prostoru a v klenbě jí odpovídá nevelký prostup. Drážka nepochybně souvisela s instalováním potrubí, zásobujícího vodou sala terrenu. Na existenci potrubí dosud upozorňují kovové kotvy, jimiž bylo přichyceno ke zdivu (část potrubí je dosud dochována v partii, chráněné klenbou). Na severní, jižní i východní zdi jsou dosud patrné záseky pro zakotvení dnes zmizelých konstrukcí, zřejmě souvisejících s vodním režimem v sala terreně (snad nádrže s vodou?). Registrujeme zde rovněž stopy stavebního růstu, s nimiž ztotožňujeme především otvory po zakotvení nosných trámů lešení i negativy jejich podlažek (viz i situace v protilehlém, severním prostoru).

**Severní prostor** postrádá osvětlení, vyjma dodatečně (?) prolomeného otvoru ve východní zdi. Severní a západní zeď pokrývá tenká vrstva hrubé omítky, která však chybí v místech někdejších horizontálních podlažek stavebního lešení (zde je viditelné povrchově neupravené režné zdivo). Rozmezí neomítaných vodorovných pásů zdiva určuje výšku jednotlivých pater lešení, o jehož konstrukci svědčí i hranolové kapsy v severní a jižní zdi, v nichž byly osazeny horizontální trámy nesoucí podlahy lešení.

Střední, východozápadně orientovaná **vestavba**, vyvinutá na celou šířku západního prostoru a překlenutá valenou klenbou půlkruhového profilu, se půlkruhovým záklenkem otevírá do interiéru západní grotty. Od bočních oddílů je vydělena zdmi tloušťky 0,85–0,90 m, perforovanými dvojicí prostých, segmentově završených protilehlých průchodů. Z prostoru vymezeného průchody můžeme dobře pozorovat odvážnou konstrukci štukové výzdoby, která je do bočních stěn vestavby zakotvena prostřednictvím železných skob a kramlů. Na ty jsou uloženy kameny a cihly, tvořící vlastní jádro, na něž je teprve aplikována vlastní štuková výzdoba. Vestavba, podložená pod celistvou klenbu západní místnosti, je zbudována výhradně z neomítaného cihlového zdiva. Z koruny zdi nad valenou klenbou vestavby vystupují dva hranolové pilířky, do nichž jsou zakotvena železná příčná táhla, omezující boční tlaky valené klenby vestavby.

**Vnější průčelí zámku** je v úrovni sala terreny opatřeno horizontální bosáží tvořenou omítkovými pásy; na rozmezí suterénu a 1. NP zámku probíhá masivní oblounová římsa. Ve zmíněné nejnižší úrovni je průčelí pravidelně členěno do 14 okenních os, obsahujících průchody ze sala terreny do parteru před zámkem.

Nejvýchodnější a dva nejzápadnější průchody jsou slepé, mají tedy pouze formu nik. Otvory obdélného formátu lemuje jednoduché olištované ostění s přímou římsou. Nad otvory se nachází mělce vpadlá čtvercová pole, uvnitř s reliéfně provedeným věncem.

Střední čtyři osy zahradního průčelí v nejnižší úrovni kryje mohutný předstupující **portikus**, vyvinutý na plnou výšku nejnižšího podlaží a v úrovni 1. NP zámku vynášejícím nekrytou terasu. Jeho severní stěna je otevřena čtyřmi, obě boční stěny pak jedinou arkádou s půlkruhovou archivoltou, od pilířů oddělenou římsou. Z hranolových pilířů na vnější straně vystupuje mělký pilastr, společně s pilíři členěný pásovou omítkovou bosáží. V archivoltách arkád se bosáž zalamuje, do vrcholů záklenků proniká mohutná volutová konzola. Portikus vrcholí balustrovým zábradlím, osazeným na horizontální římsu podepřenou řadou drobných volutových konzolek. Terasu portiku vymezuje balustrové zábradlí dělené hranolovými pilířky, zatíženými koulemi. Portikus je podklenut čtveřicí křížově klenutých polí, oddělených půlkruhovými pasy. Jejich severní pata vychází z hranolových pilířů, jižní patu každého pilíře podchycuje pět mohutných konzol.

## IV.5. Horní podlaží sklepů pod dvorním traktem severovýchodního křídla

Horní podlaží sklepů je vyvinuto pouze nad místnostmi 010, 011, 012 a 013 spodního podlaží. V následujícím textu se zabýváme pouze prostorem 011 a 013, zbytek byl v době průzkumu nepřístupný.

Přístup do vrchního podlaží sklepů vede z horní podesty schodiště, spojujícího vstupní vestibul 1. NP zámku se sala terrenou. Ve vnitřní nico barokního pravoúhlého portálu se nachází několik schodišťových stupňů, stoupajících do předsíně v úrovni 1. NP zámku. Nevelká, přímo neosvětlená předsíň se v jižní a západní stěně otevírá barokními obdélnými portály, završenými profilovanou římsou. Severní a východní zeď se otevírá širokou nikou vstupních dveří, v případě východní niky zaplněnou dodatečně vestavěnou dřevěnou skříní. Jihozápadní kout prostoru zaujímá topeniště, jehož čelní stěnou proniká obdélné olištované ostění topných dveří, zaslepené sekundární zazdívkou. Kolem západní zdi přes celou šířku místnosti z topeniště stoupá segmentově vedený, zděný kouřovod, zaústěný do klenby místnosti.

Za západním barokním portálem následuje **schodišťový prostor** a předsíň. Východní část jednoramenného schodiště má podobu klasické schodišťové šíje, směrem k západu se však schodiště rozšiřuje. Schodišťové stupně jsou zděné, schodnice novodobé, dřevěné. Klenba je segmentová, zděná z barokních cihel formátu 29 x 14 x 6,5 cm, neomítaná; její spád kopíruje sklon schodišťového ramene. Zdi, vymezující schodiště jsou zděny ze smíšeného zdiva a hrubě omítány. Smíšené zdivo na jižní zdi končí půdorysným zlomem v úrovni sedmého schodu odspodu (viz dále).

**Vstupní prostor** má půdorys lichoběžníka. Z hlediska stavebního vývoje objektu nese klíčové informace především **jižní stěna**. Je zděna z lomového zdiva, způsobem vrstvení odlišného od prokazatelně lomových, případně smíšených zdív, charakteristických pro barokní stavební fázi. V horní partii je lomové zdivo překryto raně barokní valenou klenbou s dvojicí půdorysně trojúhelných výsečí. V čele jižní výseče (výška od podlahy 2,55 m, šířka 1,67 m) se uchovaly pozoruhodné nálezové situace. Ve výšce 2,07 m nad podlahou kamenným zdivem prostupuje kapsa o velikosti ústí 0,28 x 0,33 m a hloubce max. 0,45 m. Přestože byla kapsa upravena v souvislosti s vložením zmíněné barokní klenební výseče je zřejmé, že se jedná o otvor pro osazení mohutného dřevěného trámu. Lůžko pro trám je shodného stáří jako okolní lomové zdivo. V okolí kapsy, tj. v klenebním čele výseče, se nachází rozsáhlé plochy kvalitních vápenných omítek, v tl. 0,5–1 cm nanesených na kamenné zdivo. Kvalitně zpracovaný, utážený povrch omítky kryje několik bílých vápenných nátěrů. Teprve k omítce je přiloženo cihlové zdivo klenební výseče. Na jižní zdi vstupního prostoru se dochovala ještě jedna obdobná kapsa, a to v místě výše popsaného půdorysného zlomu jižní zdi, tj. 0,74 m od východního čela barokní valené klenby nad vstupním prostorem. Kapsa zdivem prostupuje ve shodné výškové úrovni jako kapsa předešlá. I východnější kapsa je s kamenným zdivem současná, její ústí v podobě na výšku posazeného obdélníka má šířku 0,32 m a výšku 0,36 m; kapsa dosahuje hloubky 0,34 m. Uvnitř kapsy dosud zůstaly ve zdicí maltě dochovány otisky zmizelého dřevěného trámu. Sotva postřehnutelná nerovnost zdiva při horní hraně kapsy snad indikuje polohu vodorovně uložené desky (záklopu stropu? – viz dále). V okolí kapsy opět registrujeme pozůstatky hlazených a natíraných omítek, ty však nepřesahují úroveň horní hrany trámové kapsy. V těsné východní návaznosti na kapsu registrujeme již zmíněný půdorysný zlom a výrazné rozmezí zdív – lomové zdivo zde končí, dále navazuje smíšené, nepochybně barokní zdivo jižní zdi schodišťové šje.

**Západní zeď** vstupního prostoru je tvořena 2,00 m dlouhým úsekem (pilířem) zdiva na jihu, navazujícím na výše popsanou východní část a na severu navazujícím, 2,13 m širokým průchodem do vlastního sklepa. Zmíněný pilíř je v místě téměř pravoúhlého napojení na jižní zeď s jejím kamenným zdivem organicky provázán, tedy současný. Shoduje se i skladba zdiva, stejně jako fragmenty omítky, dosud existující v koutu sevřeném jižní a západní zdí. Zatímco do výšky asi 0,50 m nad podlahou nejstarší kamenné zdivo zasahuje do vzdálenosti asi 1,40 m od rohu, výše (v místě paty valené klenby) zasahuje jen cca 1,00 m od zmíněného koutu. Struktura i vrstvení zdiva v této části jsou totožné s navazující jižní zdí a shodují se i povrchové úpravy – hladce utážené, jen mírně nerovné omítky s několika vápennými nátěry povrchu. Zřetelný konstrukční předěl zdivo dělí od mladšího, s převahou lomového kamene zděného severního úseku pilíře. Tvoří bázi půlkruhově završeného průchodu do vlastního sklepa, vyzděného na výšku 0,50–0,65 m z plochých lomových kamenů. Jižní pata záklenku průchodu je osazena v distanci asi 6 cm od líce špalety průchodu (nepochybně se jedná o typický ozub, na němž spočívalo dřevěné bednění záklenku). Po něm se ve velmi pevné zdicí maltě věrně dochovaly otisky dřevěných desek bednění. Samotný pilíř, do nějž je zakotven uvedený půlkruhový pas, má tloušťku zdiva 1,58 m.

**Severní zeď** vstupního prostoru je stavěna ze smíšeného zdiva, z větší části pokrytého nerovnaným omítkovým podhozem. Zdivo nepochybně barokního původu

v horní části překrývá cihlová valená klenba, již prochází výseč, situovaná přibližně naproti tvaroslovně zcela shodné výseči v jižním segmentu klenby.

Výše popsáný, valeně zaklenutý průchod se otevírá do rozsáhlého **sálu**, situovaného na celou šířku dvorního traktu severovýchodního křídla. Sál komplikovaného (viz dokumentace), v zásadě nepravidelně obdélného půdorysu o délce max. 14,70 m a šířce 2,90–5,82 m má, stejně jako ostatní prostory přístupné části horního podlaží sklepů, cihlovou podlahu a valenou klenbu severojižní orientace (viz dále). Nejsevernější část sálu se směrem k západu otevírá rozměrným, 3,10 m širokým průchodem, završeným masivním půlkruhovým, z lomového kamene zděným pasem, jenž si uchoval otisky šalování v maltě ulpělé na jeho spodním líci. V hloubce asi 1,70 m za lícem je původně volný průchod zaslepen dodatečnou cihlovou zdí, v jejíž horní partii nacházíme lehce obdélné, cihlovým zdívem sekundárně zazděné okénko formátu 0,75 x 0,70 m. Pro podobu (převážně cihlové) klenby nad nejsevernější částí půdorysu sálu byla rozhodující existence protilehlého průchodu ze vstupního prostoru. Mezi oběma průchody byla tedy rozepjata příčně (tj. východozápadně) orientovaná valená klenba, již na jihu proniká 2,90 m široká trojúhelná výseč, do níž byla zformována valená klenba nad střední částí sálu. Její cihlová, severní pata organicky zabíhá do **severní zdi** sálu, zbudované převážně z kvalitně kladeného, neomítaného lomového kamene.

**Západní zeď** sálu probíhá v půdorysné přímce a délce cca 11,70 m (vyjma zmíněnou niku, původně průchod v severozápadním koutu sálu). Přibližně ve středu západní zdi je, v čele 2,90 m široké klenební výseče, dobře patrná struktura obvodového zdiva. Do výšky asi 1,40 m nad podlahou dosahuje lícované zdivo s převahou lomového kamene, omítané tenkou vrstvou hrubě utažené vápenné omítky. Zdivo je zarovnáno výraznou horizontální spárou, nad níž se nachází kvalitně zděné a lícované lomové zdivo, ovšem již bez finální úpravy omítkou. Na spáru k tomuto zdivu dobíhá lomové zdivo klenební výseče, svým trojúhelným půdorysem pronikající do valené klenby nad střední částí sálu. Obdobná, znatelně užší klenební výseč (o šířce 2,01 m) se nachází i v nejižnějším úseku západní zdi. Také zde je dobře patrná struktura zdiva: do výšky asi 1,30 m nad podlahou dosahuje hrubě omítané, převahou lomové zdivo, opět zakončené výraznou horizontálou dělicí spáry. Výše opět pokračuje lomové, cihlou proložené zdivo, ovšem již bez omítek. V této horní partii zdiva je ve výšce 1,56 m nad podlahou vsazen sekundárně použitý, z pískovce tesaný architektonický článek. Do líce zdi proniká někdejší ložnou plochou, proto jsou dobře patrné rozměry článku (0,20 x 0,34 m) a zčásti i jeho profilace, tvořená oblým prutem, vloženým do úzkého okosení, jež prut dělilo od líce prvku. Při někdejší vnitřní hraně probíhalo pravděpodobně úzké okosení, od oblého prutu vydělené širokým výžlabkem (tato část není dobře patrná). Někdejší ložná plocha obsahuje negativně vysekanou kamenickou značku – rovnoramenný křížek o délce ramen 8–8,5 cm.

Navazující, **jižní zeď** o délce 6,2 m je se zdí západní organicky provázána. Na jižní zdi registrujeme dokonce i shodný detail jako na zdi západní – tj. ze smíšeného zdiva vyzděnou, tenkou vrstvou omítkového podhozu opatřenou spodní partii, ve výšce 1,30 m nad podlahou zarovnanou horizontální, technologickou spárou. Na spáru přímo nasedá pata cihlové valené klenby, již je klenuta jižní část sálu (situace je zde tedy podobná jako v části nejsevernější). Východozápadně orientovaná valená klenba je zbudována z cihel formátu 30 x 13–14 x 7 cm a její severní, tedy do

prostoru velkého sálu orientovaná pata je probrána velmi širokou (5,82 m) výsečí výrazně stlačeného půdorysu. Právě jejím prostřednictvím do úzké valené klenby na jihu sálu proniká opačně orientovaná valená klenba nad střední částí sálu. V jihovýchodním koutu sálu se (v pokračování jižní zdi sálu) nachází nevelká nika deformovaně obdélného tvaru (hloubky 1,0–1,2 m a šířky cca 2,0 m). Její východní, 2,83 m vysoké čelo tvoří kvalitně zděné lomové zdivo bez pozůstatků omítek. Ve výšce 2,08 m nad podlahou se nachází horizontální, 0,12 m široký ústupek, nad nímž zdivo v nezměněné struktuře a bez jakýchkoliv pozoruhodných detailů pokračuje výše. Je zajímavé, že zdivo východního čela je průběžné, tj. pokračuje dále k severu – klenební pata valené klenby střední části prostoru je k tomuto zdivu přiložena na svislou spáru, je vůči němu tedy sekundární. Jihovýchodní kout niky zaujímá cihlová vestavba s obdélným okenním otvorem v cihlových špaletách, železnou mříží a dřevěnou dvoukřídlou, dovnitř otevíravou výplní. Okno vede do průduchu v síle nádvorní zdi křídla, jímž je odvětráváno spodní podlaží vinných sklepů (průdch vystupuje z dvorní zdi v místnosti 011 a ústí v barokním větracím okně v nejnižší partii dvorního průčelí severovýchodního křídla).

Sál, dlážděný naplocho loženými cihlami, dosahuje výšky cca 2,75 m. **Východní zeď** velkého sálu je, jak už bylo zmíněno, složena ze tří půdorysně rozdílně orientovaných, pravoúhlými ústupky oddělených úseků. Severní, od pravoúhlého konceptu sálu půdorysně výrazně vyosený úsek zdi tvoří již zmíněné zdivo tloušťky 1,58 m se vstupním otvorem pod půlkruhovým pasem. Délka zdiva činí 3,45 m a od středního úseku zdiva je odděleno pravoúhlým ústupkem délky 0,37 m, ve zdivu přiznaným, valenou klenbou však nerespektovaným a jejím zdivem překonaným. Zdivo pod patou klenby zjevně reaguje na předbarokní stav, což dokládá i jeho evidentní návaznost na situaci masivního kamenného zdiva ve sklepech o podlaží níže (oblast místností 011, 013 a 014 – viz popis). Zdivo, pronikající do líce, považujeme až za barokní, související se stávající valenou klenbou. Rovněž střední díl východní zdi (o délce 3,73 m) je teprve barokního původu a souvisí s valenou klenbou. Od jižního dílu východní zdi (o délce 3,47 m) jej odděluje pravoúhlý ústupek délky 0,33 m. Tento ústupek v méně výrazné formě pokračuje i na líci valené klenby sálu, aniž by však měl význam pro úvahy o složitější stavební chronologii klenby – jedná se pouze o technologickou záležitost, dokládající vyzdění klenby ve dvou stavebních mikrofázích, jež byly organickou součástí jednoho stavebního záměru. V patě jižního úseku valené klenby se dochovaly pozůstatky bednění, jež bylo v této nejnižší partii klenby tvořeno subtilními dřevěnými prkénky délky cca 0,80–0,90 m (in situ se dochovala tři). Oba úseky valené klenby jsou zděny z lomového kamene, pojeného velmi pevnou vápennou maltou, jež tvořila i lůžko, do něž byly kameny použité k vyzdění klenby kladeny. Otisky šalovacích desek zůstaly v maltě dochovány a po jejich dokumentaci by tedy bylo možno vytvořit i pracovní rekonstrukci klenebního bednění. Do klenby musely být již při jejím vyzdění vetknuty kované dvoudílné háky a oka (jejich existence umožňuje uvažovat o skladovací funkci prostoru, viz dále). Klenbou při dvorním průčelí sálu prostupuje nevelký větrák obdélného tvaru, dodatečně zaslepený cihlami.

## V. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem

### V.1. Situace

Předmětné sklepy se nacházejí pod celou plochou jižního zámeckého rizalitu a pokračují i v krátkém úseku severozápadním směrem, kde se nachází přístupové schodiště. Součástí systému sklepů je i sklepení po hranolovou věží.

V současné době jsou stěny i líce klenob místností z větší části pokryty omítkou s bílými ličkami; v těchto omítkách jsou patrné jizvy po odstraněných, novodobých příčkách, které souvisely s novodobým využíváním prostoru. V následujícím popisu, ani v hodnocení stavebního vývoje nejsou tyto příčky, jejich zřízení, ani odstranění, zmiňovány.

#### Místnost č. 001

Jedná se o jednoramenné schodiště, přístupné z chodby z přízemí. Prostor schodiště je zaklenut valenou klenbou, nad vyústěním do místnosti 002 je rozklenut půlkruhový pas, vynášející vysokou, hladkou stěnu. Na jihozápadní straně, pod zmíněným pasem, schodiště ústí do č. 002

#### Místnost č. 002

Půdorysně poměrně složitě utvářená prostora; její půdorys tvoří přibližně tvar písmena „E“, přičemž střední trakt tvoří právě zmíněné schodiště 001. Páteří prostoru je úzká a dlouhá chodbička, na kterou na severozápadní straně kolmo navazuje prostor obdélného půdorysu, v jehož severovýchodní stěně se nachází mělký obdélný výklenek se segmentovým záklenkem. Na opačné, jihovýchodní straně se na chodbičku napojuje další prostora, tentokrát přibližně lichoběžníkového půdorysu. Ve spodní partii jižního koutu prostoru probíhá blok zdiva s půdorysně šikmým lícem, ve východní části prostoru má jeho jihovýchodní stěna výrazně skarpovitý průběh. Podlahy místnosti č. 002 jsou tvořeny betonovou mazaninou. Stěny i klenba jsou omítnuty a vylíčeny na bílo. Klenba v tomto složitě utvářeném prostoru má poměrně složitý tvar; ústřední chodbička je zaklenuta valenou klenbou s výsečemi, prostá, valená klenba kryje i severozápadní část prostoru. Na jihovýchodní straně je však chodbička ukončena složitějším způsobem; základem tvaru je pronik dvou valených klenob, který je poněkud zneprůhledněn výsečí nad vstupem do místnosti č. 003 i „ohlazením“ hran klenebních průniků. Klenba chodbičky zde nekončí rovným čelem, ale ústí do líce jihovýchodní části valené klenby příčného prostoru. Zmíněný vstup do místnosti č. 003 je tvořen prostým, obdélným výřezem ve zdivu, jeho severozápadní

vyústění je poškozeno vylomením zárubní (dřevěných?). Nad překladem je ve zdivu kruhový, větrací otvor.

### Místnost č. 003

Rovněž složitě půdorysně utvářená místnost, v jejíž centrální části se nachází mohutný pilíř, obdélného půdorysu. Podlaha místnosti leží níž, než u prostoru 002, výškový rozdíl je vyrovnán pěti stupni s betonovým povrchem, Místnost je významným komunikačním prostorem, v každé jeho stěně se nachází vstup do sousední místnosti. Severní stěna má zčásti rovněž skarpovitý průběh, půdorysně se mírně lomí a prochází jí mělký, vertikální ústupek. Při východním koutu místnosti se nachází vstup do místnosti č. 007 (sklepení pod zámeckou věží), který je vybaven v kameni sekané ostění; široký, obdélný otvor je rámován barokním ostěním s ušima a kapkami. Napravo od tohoto vstupu, ve východním koutě místnosti vystupuje blok zdiva s mírně skarpovitý průběhem. V jihovýchodní stěně místnosti je po pravé straně zmíněného boku situován vstup do místnosti č. 004. Vstupní otvor nese stopy po vytrženém (dřevěném?) ostění (v jizvách je patrné cihelné zdivo), má prostý, obdélný tvar, završený stlačeným segmentem. Nad tímto otvorem se nachází plocha půlkruhové lunety, jejíž horní okraj je provázen plastickým pásem. Jihozápadní stěna místnosti je tvořena oblým čelem rozměrného, valeně klenutého pasu, ve kterém je situován prostě utvářený vstup do místnosti č. 005. Rovněž se jedná o prostý, obdélný, segmentem završený výřez ve zdivu, po levé straně je nahoře provázen spodní hranou dalšího, subtilního pasu, jehož pravá strana se noří do hmoty výše zmíněného, mohutného pasu. Severozápadní stěna místnosti je prolomena chodbičkou se zmíněnými schody. Zmíněná chodbička je zaklenuta segmentovou klenbičkou. Na jihovýchodě je ukončena valenou klenbou, která je ve svém dalším průběhu projmuta několika výsečemi. Jihozápadní část prostoru je zaklenuta, jak je již výše uvedeno, mohutným, oblým pasem. Podlaha místnosti je tvořena betonovou mazaninou.

### Místnost č. 004

Místnost má půdorys písmene „L“. Užší část se nachází za vstupem z místnosti 003. Její severozápadní stěna má půdorysně mírně zalomený průběh; za otvorem vstupu je situován oblý pas, jehož severovýchodní část je touto stěnou pohlcena. Jihozápadní stěna místnosti je projmuta poměrně hlubokým výklenkem, shora ohraničeným na jihovýchodě oblou linií, na opačné straně je ukončen svislou linií. Jihozápadní část místnosti je zaklenuta valenou klenbou s výsečemi, nad zmíněným výklenkem je jihozápadní pata klenby posunuta výše. Valená klenba jihovýchodní místnosti je na jihovýchodní straně projmuta dvojicí výsečí. I zde je podlaha tvořena betonovou mazaninou.

### Místnost č. 005

Místnost má přibližně čtvercový půdorys; severovýchodní stěna je projmuta rozsáhlým, oble završeným výklenkem, situovaným blíže k severnímu koutu místnosti. V ploše výklenku je situován průchod z místnosti č. 003. Jihovýchodní



stěna je prolomena prostým, půlkruhem završeným otvorem, procházejícím v podobě krátkého tunelu širokou zdí mezi místnostmi 005 a 006. Špalety průchodu se směrem do místnosti 006 mírně zužují. Jihozápadní i severozápadní stěna místnosti jsou hladké, bez otvorů.

Místnost je zaklenuta rozměrnou valenou klenbou, jejíž vrcholnice probíhá ve směru severovýchod – jihozápad. Hmotu klenby je projmuta dvojicí výsečí. Podlaha je tvořena betonovou mazaninou.

### **Místnost č. 006**

Jedná se o největší místnost sledované části zámeckých sklepů, její půdorys je přibližně čtvercový. Jihozápadní stěna je ve své západní části prolomena hlubokou, vně se zužující nikou okenního otvoru, jehož parapet je situován cca 195 cm nad úrovní dnešní podlahy. Stěny i klenba niky nejsou omítány. Parapet otvoru probíhá na straně od interiéru vodorovně, je tvořen zdí; hlouběji se pak úroveň zdíva snižuje a kaverna je vyplněna sutí. Z této suti pak ještě dále vystupuje zděný stupeň (je patrný v severozápadní části niky, na opačné straně je zřejmě odsekán). Dále je spodní část niky opět vyplněna sutí, jejíž povrch směrem k vnějšímu ústí střílny stoupá; zde z ní vyrůstají stojky kamenného ostění, rámuujícího vyústění střílny vně zámku. Pod čelem klenby záklenku je dochován přímý překlad ostění otvoru. Ostění je budováno z kamenných kvádrů, jejich vnější hrana má skarpovitý průběh; případná profilace vnějšího vyústění nemohla být zjištěna, protože vnější vyústění je zevně zaslepeno recentní, nelícovanou přízdívkou. Špalety niky se směrem vně zužují, jejich spodní partie jsou budovány z kamenného zdiva, horní jsou cihelné. Zatímco pro jihovýchodní špaletu tento popis postačuje, špaleta protější, severozápadní, je utvářena složitěji. Ze spodní, kamenné části zde, blíže interiéru, vystupuje blok kamenného zdiva přibližně obdélného tvaru. Mezi tímto blokem a zmíněným stupněm, členícím parapet, se nachází partie amorfního zdiva, zasunutého za líc špalety; jeho horní partie je ukončena přímou, horizontální linií. V cihelném zdivu se nedaleko ostění nachází drobná kapsa, vytvořená vynecháním jedné cihly. Segmentová, cihelná klenbička se vně mírně svažuje. Její nasazení na špalety je podloženo horizontální nikou, která je bezesporu otiskem původního, dřevěného bednění.

Místnost je zaklenuta klenbou poměrně složitěho utváření; severovýchodní část je zaklenuta rozměrnou, valenou klenbou (z jihovýchodní strany je projmuta výsečí), jihozápadní je zaklenuta dvojicí nepravidelně utvářených placek, oddělených nevýrazným pasem. Podlahy je zde, jako v jiných místnostech, opatřena betonovou mazaninou.

### **Místnost č. 007**

Tato místnost leží v nejnižší úrovni zámecké věže a zabývá se jí SHP, věnovaný právě věži, zpracovaný v roce 2012.

## VI. Interpretace nálezových situací, stavební vývoj

### VI.1. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem

#### VI.1.A. Předbarokní konstrukce

Předbarokní konstrukce se v úrovni zámeckých sklepů podařilo dokumentovat ve dvorním traktu severovýchodního křídla. Jak jednoznačně vyplývá z dokumentovaných nálezových situací i výše uvedeného přehledu ikonografie, jedná se o nejnižší podlaží severního palácového křídla předbarokního sídla, zachycené v renesančně přestavěné podobě na dřevorytu Jana Willenberga z roku 1593. Průzkum sklepů přispěl k bližšímu rozpoznání rozsahu těchto předbarokních zdí, vzhledem k absenci jakýchkoliv datovatelných detailů však příliš nenapomohl jejich přesnějšímu časovému zařazení.

Za zdiva, vzniklá v období před výstavbou raně barokního zámku, můžeme jednoznačně považovat příčné zdi mezi místnostmi 011 a 014, související zdiva vymezující místnost 013, dělicí zdi mezi prostory 014 a 016, včetně zdi mezi chodbou 015 a místností 016 a dále též jádro příčné zdi, oddělující místnosti 018 a 019. Za předbarokní pokládáme také dvorní zeď v úrovni sklepů, půdorysně odpovídající rozsahu místností 014–020. Jedná se o zdiva, která se od zdí barokních sklepů odlišují nejen jinými dimenzemi (především poněkud menší tloušťkou), ale především půdorysnou orientací nekorespondující s výhradně pravoúhlým rozvrhem velkoryse zbudovaných barokních sklepů. Dalším společným znakem je i napojení všech příčných zdí předbarokního palácového křídla na dvorní zeď přibližně v pravém úhlu (dnes je návaznost zdí porušena probouráním barokních průchodů).

Sklepy si ve výše naznačeném rozsahu své předbarokní části nedochovaly jediný architektonický článek, který by umožnil přesnější dataci jednotlivých zdí nebo dochované dispozice. Vzhledem k rozpoznání rozsahu barokních přestaveb můžeme však alespoň rámcově rozpoznat původní (předbarokní) stav. Jeho teoretická rekonstrukce je důležitým předpokladem pokusu o časové zařazení předbarokních konstrukcí.

Mohutná zeď, dnes oddělující prostory 014 a 011, vznikla složitějším vývojem. Jak již bylo uvedeno, stávající dimenze (2,80 m) zeď dosáhla dodatečným rozšířením, přičemž barokní přízdívka posloužila k půdorysnému vyrovnání

sousedního prostoru 011 i k opření jeho valené klenby. Původní tloušťka zdi před barokním rozšířením byla cca 1,60–1,70 m. Mohutnou zeď můžeme pravděpodobně ztotožnit se západní obvodovou zdí předbarokního paláce, známého z výše zmíněné ikonografie. Velmi zajímavý útvar představují přibližně pravoúhle nasazená mohutná zdíva, vystupující z půdorysně šikmo vedené severní zdi prostoru 014 a vymezující prostor 013. Předbarokní původ těchto zdí indikuje nejen jejich orientace, ale i tloušťka cca 2 m. K severní zdi místnosti 014 přibližně pravoúhle nasazenou, k severu vybíhající západní zeď místnosti 013 považujeme za pozůstatek pravoúhlé či polygonální podnože válcové bašty, zaznamenané renesančními vedutami v severním nároží palácového křídla. V horním patře sklepů se dokonce dochovala dvojice se zdívelem současných hranolových kapes po trámech někdejšího stropu (třetí kapsa byla patrně likvidována výběhem barokní klenby). Díky kapsám poznáváme, že předbarokní interiér podnože válcové bašty (patrně vyšší úroveň suterénu) byl kryt rovným stropem se severojižně kladenými, poměrně mohutnými trámy. Kvalitní omítkové úpravy, dodnes fragmentárně dochované v tomto někdejší interiéru, nesvědčí pro jeho utilitární funkci. Situace dvojice pravoúhle navazujících, vzájemně provázaných zdí v horním podlaží suterénů dovoluje soudit, že útvar v severozápadním nároží vznikl v rámci téže stavební fáze jako palácové křídlo. Z výše psaného plyne, že předbarokního stáří by měla být i mohutná kamenná zeď, zvedající se nad ústupkem poněkud odlišně orientované severní zdi prostoru 014. Neumíme prozatím určit, zda dochovaný líc, charakterizovaný uplatněním rozměrných lomových kamenů (podobně jako vnitřní – předbarokní líc téže zdi) a od ostatních zdí odlišený výskytem pětice drobných hranolových kapes je pouze barokní přizdívkou ke starší zdi, nebo originálním (pozdě) středověkým zdívelem, což považujeme za pravděpodobnější. Pouze detailní průzkum by zde mohl přinést další informace.

Zeď mezi sklepy 014 a 016 je s výše zmíněnou zdí 011 opět paralelní. Pokládáme ji v jádru za rovněž předbarokní, a to i přes existenci obtížně vysvětlitelných stavebních jevů v oblasti severovýchodního nároží prostoru 014 (sokl nad podlahou, patrně osekání zdívo nad ním). Tyto detaily však mohou souviset např. s dílčím přezděním zdíva v souvislosti s vložením barokní valené klenby. Část zdi je nepochybně skryta pod barokní vyrovnávací přizdívkou v prostoru 017 a dosahuje nepochybně až k mezitraktové dělicí zdi mezi sklepy a sala terrenou, která je nepochybně až barokního původu. Předbarokní původ zdi jednoznačně potvrzuje i vztah obou částí barokní valené klenby místnosti 016 ke koruně zmíněné zdi – pata klenby nenasedá na zeď při jejím líci, ale je posunuta až 0,40 m za líc.

Ve sklepech 016 se rýsuje velmi zajímavá situace, vztahující se k předbaroknímu stavu palácového křídla. Zůstala zde dochována jediná podélně orientovaná a poměrně subtilní (0,85 m) dělicí příčka suterénu palácového křídla. Nerovný, do interiéru místnosti 016 orientovaný líc zdi prozrazuje, že původní podlaha ve zmíněném dílu paláce byla situována podstatně výše než podlaha stávajícího sklepa 016. Nelze dokonce vyloučit, že tato část paláce nebyla před barokní přestavbou podsklepena. Důvody tohoto stavu však neznáme. Příčka mezi chodbou 015 a sklepem 016 je provázána s mohutnější, pravoúhle navazující dělicí zdí mezi sklepy 016 a 018. Předbarokní původ této dělicí zdi potvrzuje shodná půdorysná orientace (tj. paralelní průběh) s dalšími původními příčnými zdmi starého palácového křídla.

Také obvodová zdiva prostoru 018 jsou předbarokního původu (vyjma zdi severní). Vznik východní zdi sklepa 018 ještě před velkorysou barokní přestavbou potvrzuje, kromě její půdorysné orientace, i dnes slepá nika, původně patrně dveřní. Zazdění niky souvisí pravděpodobně právě s raně barokní přestavbou. Tehdy byla západní zeď místnosti 018 rozšířena směrem k východu přízdívkou, která jednak zaslepila zmíněný dveřní otvor, především však vyrovnala půdorysnou nepravidelnost zdi vůči sousednímu prostoru pod schodišťovým ramenem 019. Přízdívka současně posloužila k opření klenební paty valené klenby pod schodišťovým ramenem v místnosti 019. Polohu a průběh nedochované, východní zdi místnosti 020 můžeme přesvědčivě rekonstruovat podle výběhu kamenného zdiva v jihovýchodním rohu prostoru a nerovnosti severní zdi. Zjištěné indicie naznačují, že zmizelá předbarokní zeď dodržovala shodnou půdorysnou orientaci s dalšími předbarokními příčnými zdmi ve sklepech a stejně jako ony pravouhle navazovala na dvorní zeď.

Otázkou zůstává poloha vnější, severní zdi palácového křídla i jeho délka na východě. Mezitraktová zeď, oddělující sklepy pod dvorním traktem od sala terreny, je velmi pravděpodobně až raně barokního původu. Ani tzv. Tencallový plán z 80. let 17. století nedokládají, že by v případě mezitraktové zdi bylo v 1. NP využito starších konstrukcí. Předpokládáme, že původní vnější, severní zeď byla paralelní s v jádru dochovanou zdí dvorní. Nalezení polohy vnější obvodové zdi paláce snad napomáhají poznatky statického průzkumu z roku 1990, jenž zaznamenal polohu trhlin v příčných zdech sala terreny. Nacházely se přibližně v předpokládané linii vnějšího průčelí a snad indikovaly i polohu východní zdi sklepa 020 (k rekonstrukci jejího průběhu viz výše). Teoretická rekonstrukce průběhu vnější zdi však koliduje s tradovaným předpokladem o jejím napojení na městskou hradbu, která měla dobíhat k severovýchodnímu nároží hradu. Situace předbarokního severovýchodního nároží však mohla být shodná jako na severozápadě, kde zůstalo dodnes dochováno okosené nároží s předpokládanou bází ikonograficky doložené válcové bašty. Obdobný půdorysný zlom severovýchodního nároží by vysvětloval i polohu vysoké hranolové věžice, zaznamenané právě ve východní části severního průčelí renesančními vedutisty. Pokud skutečně zpevňovala půdorysný zlom vnějšího palácového průčelí, což přinejmenším Willenbergova veduta nevylučuje, jednalo by se o typickou diagonálně posazenou věžici – charakteristický prvek pozdně gotické a raně renesanční architektury, který zobecněl v samém závěru 15. a v první třetině 16. století (Moravská Třebová, Boskovice, Pardubice, Prostějov a další). Těsně při napojení zkoseného nároží palácové budovy se, při nejsevernějším úseku východního průčelí nacházela další hranolová věžice, z níž dosud zůstalo barokně přestavěné nejnižší podlaží. Pod severní obvodovou zdí této věžice se ke hmotě předbarokního sídla napojovala již zmíněná městská hradba.

Rozpoznání původní délky paláce na východě je neméně problematické. Výše komentovaná ikonografie ze závěru 16. století dokumentuje, že palácová budova dosahovala až k vnějšímu, tj. východnímu průčelí východního křídla. V tom případě by východně od barokně přetransformovaného sklepa 020 bylo možno předpokládat ještě dva sklepy, které však byly nejspíše zasypány při raně barokní přestavbě. Důvodem mohla být např. existence studny v prostoru východně od stávajícího sklepa 020 (teprve bližší průzkum studny, dnes vyzděné do úrovně 1. NP, by prokázal zda její spodní část skutečně náleží starší stavební etapě a měl by ozřejmit i funkci otvorů, pronikajících pláštěm studny). Rovněž předpokládaný nejvýchodnější

sklep byl zřejmě vyřazen z funkce stavbou barokního vnějšího traktu se sala terrenou, s jejíž východní, tzv. Důlní grottou by půdorys předpokládaného sklepa bezprostředně kolidoval.

Přestože výše podané úvahy mohou být za současného stavu poznání pouze pracovní, umožňují – společně s ikonografickými doklady – alespoň hypotetickou rekonstrukci severního křídla předbarokního kroměřížského sídla. Dedukujeme, že se jednalo o rozměrnou jednotraktovou palácovou stavbu o délce cca 52 m a šířce max. 18 m, s delší osou orientovanou ve východozápadním směru. Interiér nejnižší úrovně rozdělily příčné zdi pravděpodobně do šesti oddělení, přičemž druhý oddíl od západu nemusel být podsklepen. Tomu by odpovídala i existence úseku spojovací chodby při dvorním průčelí paláce v rozsahu nepodsklepené části. Severozápadní nároží palácového křídla zpevňovala mohutná válcová bašta na hranolovém soklu, zlom fasády na severovýchodě patrně zpevňovala subtilnější hranolová věžice. Nad suterény palác obsahoval tři nadzemní podlaží. Nakolik dispozice 1. NP opakovala rozvrh nejnižší úrovně, již však vzhledem k jeho razantní barokní přestavbě nelze zjistit. Mohutnost obrovské palácové stavby, vztyčené na hraně terénního zlomu spadajícího k řece Moravě, si vynutila její vzepření ikonograficky doloženými opěrnými pilíři a věžicemi, z nichž jedna patrně nesla presbytář kaple Panny Marie.

Jednoznačná datace rozměrné palácové stavby není na základě zjištěných skutečností možná. Existenci biskupského hradu či sídla v poloze stávajícího Arcibiskupského zámku pro období druhé poloviny 13. a 14. století nelze zatím potvrdit. Historické okolnosti, především zástava Kroměříže šlechtickým držitelům v letech 1435–1496, nesvědčí pro velkorysou stavební činnost, jejímž výsledkem by mohla být náročná palácová stavba (jakkoliv je možné, že nevelká hradní stavba – sídlo zástavních držitelů Kroměříže mohla vyrůst právě v této době). Za nejpravděpodobnější proto musíme považovat vybudování severního paláce právě v dobách olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1496–1540). S jeho jménem byla dosud spojována především výstavba obrovské vstupní hranolové věže v jižním nároží hradního areálu, provedená kolem roku 1500 (viz samostatný SHP z roku 2012). Velkorysý palác odpovídajících rozměrů a honosné architektonické vybavy mohl být součástí téže biskupovy stavební akce. Přestože vypovídací schopnost zčásti dochovaného nejnižšího podlaží palácové stavby nelze přeceňovat, pro srovnání uveďme alespoň obdobně řešené dispozice 1. NP východního křídla hradu v Moravské Třebové (patrně mezi lety 1486–cca 1490) nebo jižního křídla hradu v Pardubicích (po 1491). V uvedených případech jsou, podobně jako v Kroměříži, nejnižší podlaží palácových staveb řešena jako sled valeně zaklenutých prostor obdélného půdorysu.

## **VI.1.B. První fáze raně barokní přestavby (1666–1672)**

První fáze raně barokní přestavby kroměřížského zámku, zdevastovaného v třicetileté válce, přinesla provizorní opravu zámku, v němž prozatím nalezly útočiště zejména biskupské úřady. Práce jsou vymezeny lety 1666–1672. V těchto letech se ještě nestavěl monumentální raně barokní zámek, pouze se obnovovala a stavebně zajišťovala předchozí stavba, vzniklá převážně v době biskupa Thurza (1496–1540),

následně renesančně přestavěná biskupem Stanislavem Pavlovským (1579–1598) a Františkem kardinálem z Dietrichsteina (1599–1636).

V době první barokní fáze tedy předpokládáme dochování původní čtyřkřídlé dispozice zámku s hranolovou vstupní věží v jižním nároží. V suterénech zatím zřejmě ponechaného severního paláce se obnova z let 1666–1672 projevila patrně pouze realizací nového vstupu do sklepů přímo ze zámeckého nádvoří (dnes patrný v místnosti č. 019). Jedná se o široký pískovcový portál s půlkruhovým ostěním, jehož případnou profilaci (vzhledem k pozdějšímu zazdění) neznáme. Komunikační návaznosti portálu umíme opět rekonstruovat pouze hypoteticky. Vzhledem k výškové úrovni osazení portálu předpokládáme, že s nádvořím jej musela spojoval schodišťová šije. Je otázkou, zda schodiště procházející pod portálem bylo přímé, nebo zda se již v interiéru sklepů pravoúhle zalomilo a vyústilo v jihovýchodním koutu sklepa 018, případně zda se větvilo na obě strany a shodným způsobem docílilo i sklepa 020. Tomuto řešení by mohly odpovídat jednak rozsáhlé cihlové plenty po odstraněných schodišťových ramenech a snad i odsekaný negativ (?) kamenných stupňů v jižním lici dnešního průchodu mezi sklepy 018 a 019.

Pro dataci portálu je směrodatná jeho absence na tzv. Tencallových plánech 1. NP zámku z 80. let 17. století, které již počítají s komunikačním propojením nádvoří prostřednictvím jednoramenného schodiště, z nádvoří přístupného stávajícím pravoúhlým barokním portálem osazeným někdy kolem roku 1690. Druhá fáze přestavby zámku započala v roce 1686, v nejnižší úrovni severovýchodního křídla se pracovalo v roce 1690 (tehdy se klenula sala terrena). Pravoúhlý portál z posledního desetiletí 17. století je osazen přímo nad zmíněným portálem půlkruhovým a je tedy zřejmé, že tehdy již půlkruhový portál nebyl funkční. Přesnou analogií půlkruhového portálu je shodně utvářený portál na přístupové schodiště do sklepů pod severozápadním křídlem, dochovaný v chodbě prostupující 1. NP tohoto křídla dále do nitra západního nárožního rizalitu. Portál má šířku 1,75 m (odpovídá portálu ve sklepě) a výšku 2,07 m (portál ve sklepě má zazděnou spodní partii, jeho výška proto zůstává neznámá). Nejjednodušší myslitelný tvar portálu samozřejmě nevylučuje možnost jeho staršího původu, např. v přestavbách prováděných za Františka kardinála Dietrichsteina (1599–1636). Totožný portál nepochybně raně barokního severozápadního křídla, jež se začalo budovat v roce 1686, může být osazen v sekundární poloze (další podobný portál se na zámku nenachází).

Nelze ani vyloučit až raně barokní původ segmentově završené dveřní niky prostupující východní zdí prostoru 018. Tyto dveře byly zaslepeny klenební přizdívkou hned při další fázi barokní přestavby (kolem roku 1690). Datace otvoru naráží nejen na limity dané stávajícím stavem sklepů, ale i na neznalost původní nivelety podlah sklepů v daném prostoru (to platí pro předbarokní fázi i první fázi barokní přestavby).

### VI.1.C. Raně barokní zámek (1686–1698)

Velkorysá raně barokní přestavba zámku, kterou patrně už od druhé poloviny 60. let 17. století projektovali architekti Filiberto Luchese a Giovanni Pietro Tencalla,

přinesla rozšíření původní stavby o nový vnější trakt severovýchodního paláce, zcela nově vzniklo též severozápadní a jihozápadní křídlo, s využitím starších konstrukcí vyrostlo křídlo jihovýchodní. Z předbarokní stavby zůstala v celistvosti dochována pouze hranolová, původně vstupní věž v jižním nároží, nově integrovaná do jižního rizalitu, který společně se svým západním protějškem obohatil půdorys a hmotovou skladbu zámku.

Starý severní palác byl z převážné míry odstraněn – pouze v úrovni sklepů zůstala dochována jeho jižní, dvorní zeď (která podmínila znatelně nepravidelný půdorys dvorního traktu severovýchodního paláce) a zmíněná čtveřice mohutných dělicích zdí v interiéru sklepů. Je však jisté, že i ponechaná dvorní zeď prošla radikální úpravou, způsobenou nepochybně statickými nároky – v suterénu 020 je patrné, že její nadzemní část byla snesena a ponechána zůstala jen zdiva v úrovni suterénů. U dalších místností podzemního podlaží rozsah dochování předbarokních zdí (kvůli překrytí barokními klenbami) neznáme. Mezitraktová zeď, oddělující ponechané suterény starého paláce od nově budované sala terreny, byla patrně kvůli nevyhovující půdorysné orientaci v plné délce zbořena a nahrazena průběžnou, cca 2,30 m silnou zdí v nové půdorysné stopě, respektující ortogonální půdorys nově budované zámecké stavby. Záměr na rozšíření severního paláce o sala terrenu se stal osudným i oběma vnějším nárožím staré palácové budovy – odstraněno bylo severozápadní nároží s mohutnou válcovou baštou i nároží severovýchodní s předpokládanou hranolovou věžicí. Právě tato část paláce nejvíce kolidovala s pravidelným půdorysem nového vnějšího traktu.

Zásahy do ponechaných dělicích zdí starého paláce byly nesmírně radikální. Nejlépe je tento zásah patrný v prostoru 014 – jeho předbarokní západní zeď ponechali pouze do výšky cca 2,0 m nad podlahou sklepů, severní zeď však dosud stojí v bezmála trojnásobné výšce a dosahuje až do vyššího podlaží sklepů. Situaci zde problematizuje existence výrazného ústupku, patrného z místnosti 014 – ten však zjevně neznačí předěl stavebních fází (k interpretaci zde dokumentované situace dále). Za raně barokní přestavby se patrně snižovala i úroveň podlahy sklepů, jak dokládají místy odhalená, pouze zběžně a bez snahy o lícování a vrstvení zděná zdiva, původně patrně budovaná jako zdiva základová. Především vzhledem ke špatné čitelnosti zdí pokrytých novodobými povrchovými úpravami neumíme však bezesbýtku rozpoznat míru a razanci barokních zásahů.

Velmi složitá situace byla prokázána u západní obvodové zdi prostoru 014. Na ponechané torzo mohutné, cca 1,60–1,70 m tlusté (pozdě) středověké zdi zde nasedá zeď o mocnosti kolem 2 m, poněkud odsazená od jejího vnitřního líce. Tato zeď nepochybně prezentuje odlišnou stavební fázi nežli spodní úsek ponechaného středověkého zdiva. Datace této druhé stavební fáze je nejistá, už kvůli vztahu barokní klenby ke zdivu. Zdivo mohutné valené klenby je totiž se zdivem druhé stavební fáze západní zdi neprovázané, přiložené na spáru. Přesná datace klenby, jejíž západní polovinou prostupuje dvojice mohutných nik se segmentovými klenbami, je proto poněkud problematická. Od nepochybně barokních kleneb nejnižšího podlaží se odlišuje právě dvojicí nik, jejichž poloha by mohla nasvědčovat existenci dvojice větracích okének. Po nich však v kamenném zdivu klenebních čel nenacházíme stop (viz i situace v horním podlaží sklepů). Severní čelo valené klenby dobíhá k ponechanému torzu (pozdě) středověké severní zdi místnosti 014. Až do detailního průzkumu, který jediný by mohl přinést bližší informace o chronologii

výstavby jednotlivých konstrukcí, však valenou klenbu považujeme teprve za barokní. Jedním z hlavních argumentů je i rozpoznání dalších technologických návazností pojících se ke zmíněné zdi a také přizpůsobení klenby výškové úrovni zámeckého nádvoří, ustálené při barokních úpravách.

Snad zcela nově byl při barokní přestavbě vyhlouben i sklep ve druhém oddělení paláce od západu (místnost 016). Sklep zde snad vznikl kvůli nutnosti rovnoměrného a ve shodné úrovni realizovaného založení nosných zdí hlavního barokního schodiště, které proto musely být spuštěny až do nejnižší, suterénní úrovně. Valené klenby jednotlivých sklepů, u nichž místy pozorujeme neorganický vztah v nasazení na starší zdiva, jsou bez výjimky rovněž výsledkem barokních přestaveb. Bohužel, za současného stavu poznání nejsme vždy bezchybně schopni vypočítat předbarokní zdiva už proto, že jsou často kryta barokními i mladšími přízdívkami.

Odlišná je situace u sklepů v nejnižší úrovni barokní novostavby severozápadního křídla, kde zcela bezpečně rozpoznáváme jejich původní dvoutraktovou dispozici, odpovídající rozvrhu celého křídla (užší komunikační trakt orientovaný do nádvoří, širší trakt obsahující obytné místnosti, orientovaný k vnější obvodové zdi). Obrovský nedělený prostor sklepa pod vnějším traktem křídla, překlenutý mimořádně odvážnou valenou klenbou (na jejímž rubu byly založeny dělicí zdi 1. NP, jež samy vynášely klenby) je pak vynikající ukázkou stavitelského umění i důkazem velkých praktických zkušeností navrhujícího architekta i mistrů, realizujících výstavbu. Sama racionální dispozice sklepů zjevně odráží jeho původní skladovací účely (potraviny?/víno?), což je potvrzeno i bezmála bezprostředním napojením na zámecké nádvoří prostřednictvím pohodlného (dnes již zaniklého) jednoramenného schodiště. Nabízí se zde domněnka o možných souvislostech sklepa se zámeckými kuchyněmi (z nichž hlavní se nacházela v 1. NP severního nároží zámku a vedlejší v jedné z prostor 1. NP vstupního, jihozápadního křídla zámku). Hlavní zámecká kuchyně by byla od vstupu do sklepů jednoduše dosažitelná prostřednictvím arkády severozápadního křídla, k vedlejší kuchyni pak vedla chodba nitrem jihozápadního zámeckého křídla.

Barokní sklepy, vzniklé v přímé návaznosti na novostavbu severozápadního křídla (tj. původně jednotný prostor „dvoulodí“ 010 společně se sousedním chodbovitým útvarem 012) od ostatních barokních sklepů odlišuje výrazně rozdílný konstrukční systém. Setkáváme se zde s mimořádně masivními, plnými pilíři zdiva, mezi něž jsou rozepjaty neméně masivní valené pasy a klenby. Odlišnou konstrukci této části sklepa předurčilo její (v případě kroměřížských zámeckých sklepů výjimečné) dvoupodlažní řešení ale i to, že nad pasy, zakotvenými do zmíněných pilířů, v úrovni 1. NP vznikly mohutné vnitřní dělicí zdi. Půdorysná orientace chodbovitého prostoru 012 může být určena i jeho zamýšleným komunikačním využitím – pravděpodobně měl spojit interiér sklepů s vnitřním prostorem severního bastionu, k jehož výstavbě však nejspíše nikdy nedošlo (srov. situaci na vnějších průčelích zámku v oblasti severního nároží). Více k problematice bastionů mohlo prozradit odkrytí příslušných partií zdí zámku počátkem 90. let 20. století (viz letopočet 1991, vyrytý v betonu při patě severního průčelí). Práce však nebyly odborně sledovány.



U jednoznačně definovaných barokních zdí můžeme konstatovat pozoruhodné stopy stavebního růstu, který zjevně probíhal ve vícero stavebních mikrofázích. Jedná se zejména o pozorování, učiněná v prakticky autentickém sále horního podlaží sklepů. Výraznou horizontální spáru, prostupující asi 1,30–1,40 m nad podlahou sálu, definujeme pouze jako spáru technologickou. Nejedná se tedy o známku složitějšího vývoje stavby ve více stavebních etapách. Jednomu velkorysému stavebnímu záměru nasvědčuje i provázání dvorní, jižní zdi s boční, západní zdi horního podlaží suterénů. Také místy patrné dodatečné rozšíření kapes pro paty klenby v horním suterénu lze přičíst ledabylému zednickému provedení těchto detailů v rámci hrubé stavby. Tyto nepečlivě provedené stavební detaily pak musely být před vložením barokních kleneb (realizovaným v závěrečné fázi stavby) dodatečně upraveny. Obdobně interpretovat lze, podle našeho názoru, i situaci zjištěnou v obou klenebních lunetách při západní zdi místnosti 014. Těsně pod segmentovými záklenky nik zaznamenané úseky horizontální spáry hodnotíme jako stopu stavební mikrofáze. Pravděpodobně se jedná o shodnou spáru, jaká byla ve výšce cca 1,35 m nad podlahou zjištěna na jižní a západní obvodové zdi v horním patře sklepů. Situaci, zaznamenanou na západní zdi prostoru 014 interpretujeme tak, že v první barokní stavební mikrofázi bylo ponechané torzo středověké zdi navýšeno vysokou nadezdívkou dosahující výšky cca 4 m. V této úrovni, tj. přibližně 5,80–5,90 m nad podlahou sklepů, byla zeď prozatím zakončena. Prozatímní zakončení zdi indikuje zmíněná spára ve výšce cca 1,35 m nad podlahou bezprostředně sousedícího horního podlaží sklepů. V další mikrofázi došlo k vložení mohutné valené klenby nad sálem 014 – k založení její západní paty bylo využito ústupku, ponechaného na předělu spodní (předbarokní) a nově vyzdvižené horní (barokní) zdi. Obě podélné zdi obou klenebních výsečí respektovaly výškovou úroveň prozatímně zarovnané koruny barokní zdi. Mírně vzepjaté segmentové záklenky klenebních výsečí se však dostaly poněkud výše než koruna zdi. V další mikrofázi, kdy již existovala klenba prostoru 014, došlo ke vložení barokní klenby horního podlaží sklepů. Zdivo, jež vyplnilo spáru mezi korunou barokní zdi a záklenky výsečí klenby prostoru 014, bylo zděno z interiéru horního podlaží sklepů a nemohlo již být lícované (ve stavebně dokončeném prostoru 014 již zřejmě neexistovalo lešení). Dalším zaznamenaníhodným svědectvím postupné výstavby v rámci jediné barokní přestavby je situace podchycená v prostorách 016 a 018 – v první fázi bylo zde zbudováno masivní kamenné zdivo nosných pilířů hlavního schodiště, k němuž se následně, ale ještě v rámci barokní přestavby, na spáru připojila další zdiva.

V baroku zcela nově zbudovaný vnější trakt určený pro sala terrenu se, pokud se týká stavební podoby, nijak nevymykal dalším částem vzniklým při raně barokní přestavbě. V sala terreně uplatněné neckové klenby s koutovými výsečemi, resp. valené výsečové klenby, nacházíme i v ostatních částech zámku, např. v místnostech jeho 1. NP (zde však povětšinou bez náročné štukové výzdoby – např. interiéry 1. NP jižního rizalitu atd.). Masivní dělicí zeď mezi Apollónovou grottou a západním „obslužným“ prostorem sala terreny nebyla samoučelná – tvořila totiž bázi jednomu z nosných pilířů klenby hlavní zámecké kuchyně, situované přímo nad grottou, v 1. NP severního nároží zámku. Kuchyňské topeniště bylo pak odvážně založeno na rubu klenby sala terreny. Mimořádně dimenzovaná obvodová i vnitřní zdiva vnějšího traktu nepochybně vyvolaly nároky, kladené na statickou únosnost konstrukcí – nový trakt byl klenut nejen v suterénu (sala terrena) a 1. NP, ale klenby byly projektovány (a provedeny?) i v nejvyšším, 3. NP (viz i obdobná situace u dalších křídel zámku). Pro úvahy o vodním režimu sala terreny, doloženém nálezy in

situ, snad není nepodstatný již uvedený fakt, že o podlaží výše, tj. v 1. NP zámku, se nacházela zámecká kuchyně. Její provoz nepochybně vyžadoval zásobování vodou; jakým způsobem však vodní režim kuchyně souvisel s vodním režimem sala terreny, nevíme (znovu upozorňujeme na vodní potrubí a místo pravděpodobného rezervoáru na vodu v jižním oddílu obslužné části Apollónovy grotty). Ke srovnání se nabízí nová zjištění ze stavebně historického průzkumu Rotundy v kroměřížské Květné zahradě. Zde byly rovněž nalezeny důležité doklady o fungování vodního stroje, v podkroví byla doložena i pravděpodobná lokalizace nádrží na vodu (viz SHP z roku 2011).

Jak již bylo naznačeno, prozatím získané informace o stavebním vývoji a podobě barokního zámku dovolují i pracovní interpretaci původního účelu jednotlivých zkoumaných prostor. Zatímco o případné (hypoteticky uvažované) souvislosti barokních sklepů pod severozápadním křídlem s provozem zámeckých kuchyní byla již řeč výše, původní účel rozsáhlého prostoru v horním patře sklepů se zdá být jasný. Háky, zabudované do jeho mohutné valené klenby, nepochybně sloužily k zavěšení potravin (masa?), které mohlo být dlouhodobě skladováno v prostoru s celoročně prakticky neměnným mikroklimatem. Blízkost hlavní zámecké kuchyně, situované v těsném sousedství horního podlaží sklepů v 1. NP, tomuto využití neodporuje (i přesto, že přímé komunikační napojení skladovacích prostor na kuchyni není dochováno – neznáme však situaci v dnes nepřístupné východní části horního podlaží sklepů. I ty však nejspíše sloužily skladovacím účelům).

#### VI.1.D. Pozdější úpravy (19.–20. století)

Mladší úpravy sklepů, pravděpodobně ještě z období pozdního baroka (nebo 19. století?), reprezentuje především vložení stlačeně valené, až segmentové klenby do chodby 015. Klenba byla podložena pod starší, výše situovanou barokní klenbu, o jejíž existenci dodnes svědčí její cihlové čelo orientované do sálu 014. Důvody zřízení nové, značně nízko vsazené klenby neznáme. Úprava mohla nejspíše souviset s výstavbou výtahové šachty. Její zřízení mělo zřejmě souvislost s požadavky na rychlejší transport vína ze sklepů do 1. NP zámku (výtahová šachta ústila ve vestibulu před hlavním schodištěm).

Do druhé či třetí třetiny 19. století klademe i posílení barokních valených kleneb severozápadního křídla. Ještě půdorys zámku od A. Archeho z roku 1838 zaznamenal raně barokní stav sklepů, tvořených dvoutraktem přístupným jednoramenným schodištěm v jižním čele. Někdy po roce 1838 tedy došlo k vložení trojice cihlových (?) pasů do kleneb velkého sálu 005 a prostoru 007 (resp. chodby v suterénu pod arkádou). Ze zaměření vyplývá, že se u obou klenebních konstrukcí jednalo o koncepční krok, provedený patrně v rámci řešení blíže neznámého statického narušení kleneb. Vsazení pasu si dokonce u jednoho z průchodů mezitraktovou zdí vyžádalo jeho dílčí zazdění, jemuž padla za oběť i příslušná část klenebních výsečí. S dalšími drobnými dispozičními změnami (vestavba dělicí zdi vymezující prostor 009) nepochybně souviselo zazdění barokního dveřního otvoru, který (opět podle plánu z roku 1838) spojoval chodbu pod dvorní arkádou severozápadního křídla s východním dílem dvoulodí navazujících sklepů pod křídlem severovýchodním (prostor 010). Pětice kapes, vysekaných v jedné linii do klenby nad

severní částí sálu 005, indikuje výstavbu dnes opět odstraněné příčky – opět však nevíme, kdy se tak stalo. Teprve po roce 1838 došlo k propojení prostoru pod schodištěm do sala terreny 017 a sousední místnosti 016. Tato změna následně vyvolala zazdění vstupu ze sala terreny právě do prostoru 017. Úpravu neumíme přesněji datovat, nelze tak vyloučit ani její provedení až ve 20. století.

Z úprav, které se přímo netýkají zámeckých sklepů, musíme alespoň zmínit i stavbu portiku ve středu zahradního průčelí. Ušlechtilý sloupový portikus zde vzniknul v roce 1838 podle plánů Antona Archeho (není ovšem zaznamenán na plánu úprav Podzámecké zahrady z roku 1838; jeho podoba je však zachycena již i fotograficky). V roce 1871 byl odstraněn a nahrazen stávajícím neobarokním arkádovým portikem, jenž vznikl podle plánů Gustava Meretty a Františka Drbala.

Patrně do 20.–30. let 20. století spadá výstavba jednoduchého vstupního objektu Arcibiskupských vinných sklepů. Jednopodlažní objekt s nízkou sedlovou střechou byl zasazen do rohu vyvýšené terasy před západním rizalitem zámku, resp. Colloredovou kolonádou. Se sklepy pod zámeckou budovou byl spojen klesajícím vyzdívaným tunelem (001), zaústěným do prostoru 002 v jihozápadním nároží sklepů pod severozápadním křídlem zámku. Nově zbudovaná komunikace zajistila zámeckým sklepům nezávislost na historickém komunikačním schématu zámku, přestože propojení sklepů a nádvoří prostřednictvím barokního schodiště ústícího v prostoru 020 bylo stále zachováno. Naopak, snad právě v souvislosti s výstavbou separátního přístupového tunelu, bylo zrušeno barokní jednoramenné schodiště, spojující chodbu v 1. NP severozápadního křídla s velkým sálem sklepů 005.

Do 20. století (pravděpodobně jeho druhé poloviny) spadají i drobné úpravy interiérů vinných sklepů. Jedná se zejména o subtilní příčky, které zaslepily barokní průchody ze sálu 005 do bývalé chodby 007 (resp. místností 006, 008 a 009, které rovněž vznikly vestavbou dodatečných recentních příček). Stejně úpravy pozměnily i historické komunikační návaznosti ve sklepech 010, 011, 012 a 013 – i zde v původně volných průchodech vznikly nové plné příčky, příp. příčky opatřené jednoduchými dveřními výplněmi. Další novodobé zásahy – položení betonových podlah, keramické obklady spodních částí stěn ve sklepech severozápadního křídla, nové omítky, resp. nátěry, vestavba zděných kójí pro uložení archivu vín – byly již zmíněny v předchozím textu. Určité stavební práce, směřující k přizpůsobení sklepů výrobním a skladovacím účelům, snad byly provedeny v roce 1967 (viz datum patrné na klenbě prostoru 014). Ve 20. století pak průběžně docházelo k obnovám povrchových úprav (zejména vápenných liček) ve spodních partiích stěn. Naštěstí v převážné části interiérů vinných sklepů, především na klenbách (zejména v prostorách 011, 014, 016, 018, 019 a 020) zůstaly dochovány negativy klenebního šalování, jakkoliv tyto zajímavé technologické detaily nejsou dnes pod rozbujelou vinnou plísní dobře patrné.

## VI.2. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem

### VI.2.A. Předbarokní konstrukce

Nejstarší rozlišitelnou částí sledované části zámku je hranolová zámecká věž, pocházející z období přelomu 15. a 16. století, kdy ji nechal vystavět olomoucký biskup Stanislav Thurzo (1496–1540). V době pozdního středověku a renesance plnila věž rovněž funkci brány, situované na okraji příkopu. Bohužel, zatím neznáme hloubku tohoto příkopu, je možné, že dno příkopu leželo někde v úrovni dnešních podlah sklepa. Jižní průčelí věže bylo pravděpodobně vysunuto do příkopu. Na její nároží s mírným odstupem navazovaly oba úseky parkánové hradby. Je pravděpodobné, že spodní partie tohoto průčelí měla skarpovitý průběh. Výrazné bloky zdiva, situované při nárožích jižního průčelí věže (zasahují do místností č. 002, 003 a 004) mohou být pozůstatkem takového řešení. Případně se může jednat o fragmenty izolovaných opěrných pilířů, vzpírajících nároží věže. Je tedy velmi pravděpodobné, že zmíněné bloky zdiva v sobě obsahují předbarokní konstrukce.

Je možné, že pozůstatkem nějaké předbarokní konstrukce je i blok zdiva v jižním koutě místnosti č. 002 (snad diagonální opěrný pilíř západního nároží?).

### VI.2.B. Raně barokní zámek (1686–1698)

Událostmi třicetileté války závažně poškozený hrad byl ve výše uvedeném časovém období radikálně přestavěn. Přestavba byla provedena, jak již bylo zmíněno, Giovannim Pietro Tencallou pro olomouckého biskupa Karla z Liechtensteina–Castelkornu; původní projekt zpracoval Filiberto Luchese a Tencalla pokračoval po jeho smrti. Spodní část vnějších fasád monumentálního sídla tvořila (na straně od města) skarpovitě utvářená trnož, korunovaná mohutnou oblou římsou. Fasáda této části byla omítaná a členěná horizontálně probíhajícími, vystupujícími omítkovými pásy. Stěny těchto partií pod nárožními rizality, které svým půdorysným utvářením odpovídají klasickým pětibokým bastionům, byly prolomeny drobnými střelnými otvory. Interiér této partie jižního rizalitu, jak jsme mohli poznat, byl tvořen systémem klenutých prostor, navzájem propojených širokými otvory. Jak můžeme usuzovat z nálezové situace, interiéry sklepů byly neomítané (stávající omítky jsou novodobé a jsou současné s odstraněnými příčkami (v jizvách po nich je vidět lícované, cihelné zdivo). Mezi místnostmi 004 a 006 a dále mezi 003 a 005 se otevíraly velmi široké otvory. Jejich šířka činila mezi 003 a 005 cca 5,5 m a mezi 004 a 006 dokonce přibližně 7 m (!). Užší byl průchod mezi místnostmi 005 a 006 – „pouze“ 2,8 m; šířka ostatních průchodů je limitována přítomností starší hranolové věže a jejích přízdívek.

Jediným architektonickým detailem dochovaným v interiéru zkoumaných sklepů je rozměrný portál vstupu do podzemní prostory věže; s ohledem na jeho architektonickou podobu je pravděpodobné, že pochází rovněž z tohoto období, tedy z prvotní fáze výstavby zámku. Je možné, že honosněji pojednaný vstup náležel místnosti s nějakým zvláštním určením – tento předpoklad je však zatím nejasný.

Ze zmíněných střílnových otvorů, které jsou zachyceny na starších vedutách i plánech, je v současnosti dostupný pouze jediný – v místnosti č. 006. Rozmístění dalších si dnes, přímo ve sklepních prostorech, zatím ověřit nemůžeme. Protože nalehlé fasády rizalitu jsou na obou stranách trojosé, je logické, že by na každé straně bylo po třech střílnových otvorech. Rozpaky budí ovšem konstrukce klenby při jihovýchodní stěně místnosti č. 004. Na schematickém zaměření je zde nakreslen jediný takovýto otvor, a to přibližně v ose stěny; čela dobře vyvinutých lunet zde dovolují uvažovat spíš o dvojici takovýchto otvorů – plocha v ose místnosti je zakryta patou klenby, která vylučuje existenci takového otvoru (alespoň v době existence klenby – tu ale můžeme považovat za součást původní zámecké stavby ze závěru 17. století).

Střílnová okna mířila z boků rizalitu i na „kurtiny“ zámecké fasády. Střelbou skrze tyto střílny bylo jistě možno účinně hájit prostor přilehlého příkopu, vstup do zámku i jihovýchodní bok zámecké budovy. Význam takto pojednaného soklu zámecké budovy byl však především výtvarný. Fascinace inženýrskou strohou pevnostní architekturou je živá již v období renesance (viz např. bastionové rizality zámku v Nelahozevsi z poloviny 16. století). V pobělohorském období lze tento spodní pás, toto podloží monumentální zámecké architektury vnímat jako jakýsi symbol válečného vítězství, na jehož „základech“ vyrůstá nová doba klidu a tvůrčích činů.

Strohé neomítané prostory sklepů zřejmě sloužily především ke skladovacím účelům (zde znovu lze zmínit otázku účelu – snad významnějšího – sklepu pod věží).

Vzhledem k tomu, že naprostá většina ploch stěn a kleneb prostorů je překryta novodobými omítkami, není možno provádět další detailnější průzkum. Nemůžeme se tak vyjádřit blíže např. k severozápadní části zkoumaných prostor, k jejímu stáří; je však možno důvodně předpokládat, že i tato část je součástí původní stavby raně barokního zámku; zde je vhodné uvést úvahu o možnosti existence střílnových oken i v jihozápadní stěně místnosti č. 002, příp. o původně větším rozsahu sklepů v této části zámku.

Bizarní utváření kleneb ve sledovaných prostorech rovněž nemusí být nutně dokladem složitějšího stavebního vývoje. Nejedná se zde o žádné architektonické skvosty, nicméně neuvěřitelná tvarová variabilita klenebních konstrukcí svědčí o schopnosti stavitele vyrovnat se jak s nestandardním půdorysem prostor, tak i s potřebou uchovat vnější stěny místnosti nezakryté klenební konstrukcí téměř po celé výšce (důvodem zde bylo, samozřejmě, situování střílnových oken).

### **VI.2.C. Pozdější úpravy (18.–20. století)**

Ve zkoumaných interiérech můžeme snadno rozlišit pouze některé evidentně následné úpravy. Především je to podezdění širokých otvorů, propojujících místnosti 003 a 005 a dále 004 a 006. Zatímco první dvojice byla nadále přístupná otvorem v podezdívce, dvojice následná zůstala již oddělená. Tyto úpravy je možno spekulativně spojit s úpravami po požáru v roce 1752, je ovšem samozřejmě možné uvažovat i o řešení statických poruch, které mohly zámeckou novostavbu obtěžovat už poměrně záhy po jejím dokončení. Tyto i jiné otázky stavebního vývoje sledovaných prostor však může rozřešit pouze hloubkový průzkum.

Další úpravou bylo zaslepení střílnových oken, které souvisí se zasypáním příkopů v 19. století.

Zásadní úpravou pro sledovatelnou podobu prostor byla jejich přeměna ve sklad CO, která si vynutila vybudování sítě parazitních příček, zazdění střílnových oken, omítnutí interiéru (pokud některé části nebyly omítnuty dříve), vybudování betonových podlah a instalaci příslušných zařízení, dochovaných dnes v podobě torz různých potrubí, průrazů apod. Odstraněním příček došlo k opětovnému zpřehlednění dispozice.

## VII. Závěr

Stavebně historický průzkum sklepů pod severovýchodním a severozápadním křídlem kroměřížského zámku dovolil významně nahlédnout do problematiky stavebního vývoje předbarokní stavby (pozdně gotického hradu, renesančního zámku) a obohatil i dosavadní znalosti o rozsahu a postupu výstavby velkolepé barokní rezidence biskupa Karla z Liechtensteinu–Castelkorna. Podařilo se ozřejmit rozsah dochování předbarokního, patrně až pozdně gotického severního paláce, zbudovaného nejspíše olomouckým biskupem Stanislavem Thurzem. Přes svoje nepochybně monumentální rozměry tento palác v nadzemních úrovních nepřežil radikální a nesmírně velkoryse koncipovanou přestavbu zámku v době biskupa Karla. Zdá se tedy, že úvahy o značném využití zdiv předbarokního paláce v nadzemních konstrukcích severovýchodního křídla bude možno, se zohledněním nejnovějších poznatků, opustit.

Barokní, mimořádně náročně projektovaná rezidence přinesla objektu novou architektonickou kvalitu i měřítko. Této barokní přestavbě, v českomoravském prostoru jedné z vůbec nejrozsáhlejších stavebních akcí provedených v závěru 17. století, se dosud dostalo pozornosti především z hlediska historie umění. Uměleckohistorickými metodami byla hodnocena především interiérová výzdoba, jež z doby biskupa Karla přetrvala v sala terreně a několika místnostech 1. NP zámku. Stále však chybí detailní stavební průzkum celého objektu, jenž může přinést mnohé zpřesňující závěry dosavadních dílčích představ. Přestavbu kroměřížského zámku v 80.–90. letech 17. století nelze totiž jednostranně vnímat pouze jako umělecky a architektonicky nesmírně významnou akci, spojenou se jmény významných umělců té doby, pracujících pro jednoho z nejmovitějších zadavatelů druhé poloviny 17. století ve středoevropském prostoru vůbec. Stejnou měrou se jednalo o mimořádné stavební a inženýrské dílo, jehož výstavba (navíc realizovaná v poměrně krátkém čase), si vyžadovala nejen vynikající znalost všech oblastí stavebního řemesla, ale – vzhledem k nutné provázanosti všech stavebních kroků – i značné organizační úsilí a technické zázemí. Kvalita projektanta i realizátorů stavby vyplývá i ze zjištění učiněných právě při průzkumech sklepů – právě zde nebyla přestavba ovlivněna žádnými nároky, kladenými investorem např. na podobu vnitřní výbavy. O to více zde vyniká účelová a jakýchkoliv architektonických detailů prostá nesmírně kvalitní výstavba, jež navíc musela zohlednit a do nové stavby integrovat ponechané torzo staršího předbarokního paláce. Preciznost běžné zednické práce vyniká zejména při analýze kleneb sklepů. Klenební konstrukce sice vycházejí z nejjednodušší možné varianty, tj. valené výsečové klenby, ovšem byly velmi invenčně variovány zejména v partiích, kde se barokní novostavba musela vyrovnat s existencí starších zdí.

I průzkum zámeckých sklepů dokládá – a naznačené provozní souvislosti s vyššími podlažími zámku to potvrzují – že barokní objekt nebyl stavěn pouze jako reprezentační rezidence olomouckého biskupa, ale byl budován především jako moderní, „multifunkční“ stavba, na níž byly kladeny veškeré provozní nároky spojené s tehdejší představou komfortního užívání. Právě rozpoznání stavebních struktur

barokního zámku i jeho dosud zcela nestudované technické infrastruktury by mělo být jedním ze směrů budoucího stavebně historického bádání.



## VIII. Tabulky

### VIII.1. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem

Tab. I. Kroměříž, zámek. Půdorys sklepů pod severovýchodním a severozápadním křídlem zámku.

Tab. II. Kroměříž, zámek. Půdorys přístupné části horního podlaží sklepů.

Tab. III. Kroměříž, zámek. Stavebně historická analýza zdí spodního podlaží sklepů: červeně zdiva 15.–16. století, hnědě zdiva z 60.–90. let 17. století, zeleně zdiva pravděpodobně z 19. století, žlutě zdiva ze 20. století. Světlejší tón značí vyhodnocení kleneb.

Tab. IV. Kroměříž, zámek. Stavebně historická analýza zdí přístupné části horního podlaží sklepů: červeně zdiva 15.–16. století, hnědě zdiva z 60.–90. let 17. století, zeleně zdiva pravděpodobně z 19. století. Světlejší tón značí vyhodnocení kleneb.

Tab. V. Náčrty nálezové situace, dokumentované na jižní zdi prostor 019 (vpravo) a 020 (vlevo). 1 – osekání výběh pozdně středověkého kamenného zdiva směřujícího k severu, 2 – barokní větrací okénko ve starším, pozdně středověkém zdivu, 3 – cihlové barokní zdivo, 4 – pískovcový portál patrně z doby po roce 1660, vedoucí na odstraněné schodiště, 5 – cihlová plenta na kamenném zdivu, patrně překrývající jizvy po odstraněných schodišťových ramenech.

Tab. VI. Nálezová situace pozdně středověkých zdí dochovaných ve vstupním prostoru horního podlaží sklepů. Nahoře jižní zeď, K – kapsy po stropních trámech odstraněného stropu podnože válcové bašty v severozápadním nároží objektu (tečkovaně – obrys předpokládaných kapes překrytých zdivem barokní klenby). Dole východní zeď s průchodem do velkého sálu sklepů, šipky značí spáru, oddělující pozdně středověké zdivo s fragmentem interiérové omítky (vlevo) od barokního zdiva s půlkruhově završeným průchodem (vpravo).

Tab. VII. Nejjižnější partie vnitřního líce západní zdi interiéru velkého sálu horního podlaží sklepů v místě klenební výseče v jihozápadním nároží. Nahoře pohled na zeď v místě výseče, šipka značí polohu druhotně použitého architektonického článku, S – horizontální technologická spára ve zdi. Dole – profilace architektonického článku sekundárně zazděného do zdiva nad spárou.

Tab. VIII. Pokus o rekonstrukci pozdně gotického severního paláce kroměřížského hradu. Křížkování – dochovaná předbarokní zdiva, čárkování – předpokládaná a ikonograficky doložená zdiva. 1 – zdiva hranolové či polygonální podnože válcové bašty v severozápadním nároží paláce, 2 – pravděpodobná poloha nárožní

hranolové věžice (viz Willenbergova veduta), 3 – poloha v jádru dochované hranolové věžice poblíž severovýchodního nároží hradu.

## **VIII.2. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem**

Tab. I. Kroměříž, zámek. Půdorysné schéma s vyznačením polohy pozdněgotické věže (a), zkoumaných sklepů (b), šedě je vyznačena plocha zbylé zástavby zámku (c).

Tab. II. Kroměříž, zámek. Půdorysné schéma zkoumaných sklepů v jižní části zámku s vyznačením předpokládaného stáří zdiv: 1 – pozdně gotická hradní věž (kolem r. 1500), 2 – konstrukce, související s existencí věže (opěrné pilíře ?), 3 – zdivo první barokní přestavby zámku (závěr 17. století), 4 – klenby z doby první barokní přestavby (konec 17. století), 5 - stavební konstrukce z 18.–19. století, 6 – záklenky z 18.–19. století

Tab. III. Kroměříž, zámek. Zaměření střelného okna v místnosti č. 006.

## IX. Ikonografie – seznam vyobrazení

Obr. 1. Kroměříž, celkový pohled na Kroměříž od severovýchodu, asi 1593–1598, neznámý autor (převzato z Motalík 2006).

Obr. 2. Kroměříž, totéž, detail vyobrazení zámku od severovýchodu.

Obr. 3. Kroměříž, celkový pohled na Kroměříž od severovýchodu před rokem 1593 od J. Willenberga (Paprocký 1993, list CCCXCI).

Obr. 4. Kroměříž, totéž, detail vyobrazení zámku od severovýchodu.

Obr. 5. Kroměříž, plán přízemí kroměřížského zámku, Giovanni Pietro Tencalla (?), asi 80. léta 17. století (foto archiv NPÚ).

Obr. 6. Kroměříž, veduta města od severovýchodu, asi konec 80. let 17. století (převzato z Motalík 2006).

Obr. 7. Kroměříž, totéž, detail vyobrazení zámku od severovýchodu.

Obr. 8. Kroměříž, plán zámku v Kroměříži a zahradnické úpravy Podzámecké zahrady (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55272; sg. Kž 287; poř. č. 11899).

Obr. 9. Kroměříž, totéž, detail půdorysu zámecké věže a sklepení.

Obr. 10. Kroměříž, totéž, detail půdorysu severovýchodního křídla se salou terrenou.

Obr. 11. Kroměříž, totéž, detail půdorysu severovýchodního a severozápadního křídla se salou terrenou.

Obr. 12. Kroměříž, schéma využití sklepů pod severovýchodním a severozápadním křídlem (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55237; poř. č. 11811).

Obr. 13. Kroměříž, půdorys sklepů pod severovýchodním a severozápadním křídlem s jejich využitím jako vinných sklepů (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55237; poř. č. 11814).

Obr. 14. Kroměříž, totéž, detail půdorysu.

Obr. 15. Kroměříž, totéž, detail půdorysu.

Obr. 16. Kroměříž, půdorys sklepů pod severovýchodním a severozápadním křídlem s jejich využitím jako vinných sklepů, zakreslen rozvod vody a plynu (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55237; poř. č. 11813).

Obr. 17. Kroměříž, totéž, detail půdorysu s rozvody.

Obr. 18. Kroměříž, půdorys sklepů pod severozápadním křídlem (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55237; poř. č. 11818).

Obr. 19. Kroměříž, půdorysné schéma sklepů pod jihovýchodním a jihozápadním křídlem z roku 1927 (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55185; poř. č. 11634).

Obr. 20. Kroměříž, totéž, detail.

Obr. 21. Kroměříž, půdorysné schéma sklepů pod severovýchodním a severozápadním křídlem z roku 1927 (ZAOPO, ÚŘAS, inv. č. 55185; poř. č. 11639).

Obr. 22. Kroměříž, totéž, detail.

Obr. 23. Kroměříž, plán suterénu zámku z roku 1942 – suterén (ZAOPO, ÚŘAS, inv.č. 55193, sg. IV/186, poř.č. 11678–11684).

Obr. 24. Kroměříž, geodetické zaměření sklepů zámku z roku 1976 (archiv NPÚ).

## **X. Fotodokumentace**

### **X.1. Sklepní prostory pod severovýchodním a severozápadním křídlem**

Obr. 1. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Vstupní tunel 001.

Obr. 2. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Vstupní tunel 001, pohled ke vstupu do sklepů.

Obr. 3. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Zaústění vstupního tunelu do prostory 002.

Obr. 4. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Nika, jíž vstupní tunel ústí do prostory 002.

Obr. 5. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Vstupní prostor 002, pohled k sálu 005.

Obr. 6. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Klenba jižní části prostoru 002.

Obr. 7. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Zaklenutí průchodu z prostoru 002 do prostoru pod bývalým barokním schodištěm 003 (vpravo).

Obr. 8. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Průchod z prostoru 003 do dvoulodí 004.

Obr. 9. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Klenby svedené do dělicího pilíře dvoulodí 004.

Obr. 10. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Nosný pilíř dvoulodí 004.

Obr. 11. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Nosný pilíř dvoulodí 004.

Obr. 12. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Východní část východní klenby dvoulodí 004.

Obr. 13. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Průhled největším sálem sklepů 005, pohled ke vstupu do prostory 010.

Obr. 14. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Průhled největším sálem sklepů 005, pohled ke vstupu do prostoru 010.

Obr. 15. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Jižní zeď prostoru 005 se zazděným vyústěním barokního schodiště.

Obr. 16. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Prostor 005, klenební výseč nad sekundárně zazděným průchodem do místnosti 007.

Obr. 17. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Prostor 005, barokní průchod, novodobě předělený příčkou vymežující příslušenství 009.

Obr. 18. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Sál 005, vstup do sklepa 010 (vpravo).

Obr. 19. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Severní část klenby sálu 005, kapsy pro zakotvení sekundární příčky.

Obr. 20. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Prostor 006 s barokním průchodem do sálu 005 a dodatečnou příčkou.

Obr. 21. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Vztah recentní příčky mezi prostory 006 a 007 k výseči nad zaslepeným průchodem barokní mezipatrovou zdí.

Obr. 22. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Průhled chodbovým prostorem 007 k severu.

Obr. 23. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Průhled chodbovým prostorem 007 k severu.

Obr. 24. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Barokní výsečové klenby a dodatečná příčka, zakončující prostor 007.

Obr. 25. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Prostor 007, sekundárně vezděný pilíř, který zaslepil průchod do sálu 005 (vpravo) a část dodatečného pasu, jež přerušil klenební výseč v barokní klenbě.

Obr. 26. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Sekundární příčka, oddělující prostory 007 a 008.

Obr. 27. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Prostor 009 - interiér novodobých WC.

Obr. 28. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 010 – pohled k jižní stěně se vstupem ze sklepa 005.

Obr. 29. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 010, pohled k severu.

Obr. 30. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 010 – pohled na novodobě zazděný barokní průchod do místnosti 012.

Obr. 31. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 010, vnitřní líc západní zdi s dvojicí segmentově završených nik a klenebními výsečemi.

Obr. 32. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 010, pohled k východu.

Obr. 33. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 010, východní díl někdejšího dvoulodí, pohled do klenby.

Obr. 34. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severozápadním křídlem. Prostor 010, východní díl někdejšího dvoulodí, pohled do klenby.

Obr. 35. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Průchod mezi sklepy 010 a 011 s průhledem do prostoru 010.

Obr. 36. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Sklep 011, celkový pohled ke vstupní chodbě.

Obr. 37. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 011 – východní, půdorysně zalomená zeď obsahující předbarokní konstrukce.

Obr. 38. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 011, klenba v severním zakončení, vpravo dveře do prostoru 013.

Obr. 39. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Vstupní chodba do sklepa 011, nika v jižní (dvorní) zdi.

Obr. 40. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 012, celkový pohled k západu.

Obr. 41. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 012, celkový pohled k východu.

Obr. 42. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Sál 012, pohled k východu, ke vstupu ze sklepa 011. Vpravo jeden z dodatečně zazděných průchodů do někdejšího dvoulodí 010.

Obr. 43. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 012, celkový pohled k západu.

Obr. 44. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 012, nerovnost zdiva (patrně předzáklad) při patě pilíře jižní zdi.

Obr. 45. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 012, otisky šalování na klenbě.

Obr. 46. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 013, celkový pohled z niky vstupních dveří.

Obr. 47. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 013, jižní zeď s patrným horizontálním ústupkem.

Obr. 48. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 013, západní zeď se vstupem ze sklepa 011 a patou novodobého pasu.

Obr. 49. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 013, nerovnost zdiva v oblasti jihovýchodního nároží.

Obr. 50. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 013, otisky šalování na klenbě v nadpraží vstupních dveří.

Obr. 51. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, pohled na část západní zdi s novodobě upraveným vstupem ze sklepa 011.

Obr. 52. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, pohled na část východní zdi se vstupem do chodby 015. Nad mladší klenbou chodby je patrný výše osazený barokní pas indikující polohu původní klenby chodby.

Obr. 53. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, dvojice výsečí v západním segmentu klenby.

Obr. 54. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, horní partie předbarokní severní zdi, slabě patrný je i výrazný ústupek zdiva (dole).

Obr. 55. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, celkový pohled na klenbu s dvojicí výsečí.

Obr. 56. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, detail severní výseče.

Obr. 57. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, jižní výseč.

Obr. 58. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, celkový pohled na valenou klenbu sklepa, dosud nesoucí otisky klenebního bednění.

Obr. 59. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, barokní klenba je k západní zdi, vzniklé v rámci stavební mikrofáze, přiložena na svislou spáru. Dole ústupek pro osazení klenby.

Obr. 60. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, technologická spára na styku barokní zdi a klenební výseče.

Obr. 61. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, nelícované zdivo těsně pod záklenkem výseče – technologický detail, dokumentující výstavbu v několika stavebních mikrofázích.



Obr. 62. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, nelícované zdivo těsně pod záklenkem výseče – technologický detail, dokumentující výstavbu v několika stavebních mikrofázích.

Obr. 63. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, provázání předbarokních zdív v severozápadním koutu.

Obr. 64. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, nelícované zdivo v nejnižší partii severní zdi.

Obr. 65. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, styk severní a východní (vpravo) zdi.

Obr. 66. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, torzo předbarokního zdiva (vlevo nad podlahou) vystupujícího ze severovýchodního koutu místnosti.

Obr. 67. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, nika v západní zdi, detail stavebně nedokončené severní špalety.

Obr. 68. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, nika v západní zdi, detail odstupněného záklenku.

Obr. 69. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, nika barokního sklepního okna prostupujícího jižní zdi.

Obr. 70. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 014, styk barokní klenby a sklepního okna v jižní zdi.

Obr. 71. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Větrák prostupující dvorní zdi na rozmezí místností 011 a 014, detail horní části.

Obr. 72. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Větrák prostupující dvorní zdi na rozmezí místností 011 a 014, celek.

Obr. 73. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Chodba 015, druhotně použitý architektonický článek (nebo tesaný kvádr) v severní špaletě průchodu spojujícího sklep 014 a chodbu 015.

Obr. 74. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Chodba 015, průhled ke sklepu 014.

Obr. 75. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Chodba 015, průhled výtahovou šachtou ústící do snížené klenby, snad z úprav v 18. či 19. století.

Obr. 76. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, interiér s pohledem ke vstupu z chodby 015.

Obr. 77. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, do starší (předbarokní) zdi dodatečně prolomené dveře z chodby 015.

Obr. 78. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, horní (barokní) část jižní zdi se zazděnými otvory, vlevo výběh klenby severní části místnosti.

Obr. 79. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, detail cihlového pasu v barokní nadezdívce jižní zdi.

Obr. 80. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, nerovný vnitřní líc jižní, předbarokní zdi (vpravo).

Obr. 81. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, klenba severní části místnosti, vystupující z barokního pilíře schodiště (vpravo).

Obr. 82. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, kvádrová armatura jihozápadního nároží schodiště.

Obr. 83. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, kvádrová armatura severozápadního nároží schodiště. Vlevo na spáru přiléhá rovněž barokní zeď oddělující sklep 016 a 017.

Obr. 84. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 016, okénko v severní zdi, směřující do místnosti 017.

Obr. 85. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 017, průhled interiérem k západu.

Obr. 86. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 017, průhled interiérem k východu, klesající klenba nese střední rameno schodiště do sala terreny.

Obr. 87. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 017, barokní křížová klenba nad západní částí místnosti vynáší jednu z podest schodiště do sala terreny.

Obr. 88. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, průhled interiérem s pohledem na jižní, dvorní zeď.

Obr. 89. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, vstup z chodby 015.

Obr. 90. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, dvevní nika zaslepená barokním zdivem, prostupující východní zdí.

Obr. 91. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, jižní líc nosného pilíře barokního schodiště s nárožími armovanými pískovcovými kvádry.

Obr. 92. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, nárožní armatura pilíře barokního schodiště.

Obr. 93. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, patrně předbarokní zeď (vpravo), k níž na spáru dobíhá barokní zdivo severní zdi.

Obr. 94. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, barokní zdivo severní zdi, na spáru přiložené ke kvádrové armatuře schodišťového pilíře (vlevo) i ke starší východní zdi (vpravo).

Obr. 95. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 018, průchod z prostoru 018 do sklepů 019 a 020.

Obr. 96. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Severní cihlová špaleta průchodu z prostoru 018 do sklepů 019 a 020.

Obr. 97. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 019, průchod do sklepa 020.

Obr. 98. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 019, pohled k severu. Stoupavá klenba vynáší barokní schodiště, spojující sklepy s nádvořím.

Obr. 99. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 019, barokní zdivo západní zdi.

Obr. 100. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 019, zazděný raně barokní portál ve dvorní zdi.

Obr. 101. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 019, zazděný raně barokní portál ve dvorní zdi.

Obr. 102. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 019, odsekané schodišťové stupně (?) snad z první fáze raně barokní přestavby, dochované ve vnitřním líci jižní zdi.

Obr. 103. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, průhled interiérem k jihu.

Obr. 104. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, průhled interiérem k severu.

Obr. 105. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, vstup z průchodu pod barokním schodištěm 019.

Obr. 106. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, situace v jihovýchodním rohu. Pod nikou barokního okna vystupuje relikt předbarokní zdi (dole), ve východní zdi drážka po vyjmutém dřevěném trámu – provizorní zabezpečení ponechané části předbarokního zdiva, posléze pojmuté do barokní zdi.

Obr. 107. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, detail drážky po dřevěném trámu ve východní zdi.

Obr. 108. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, detail západní špalety sklepního okna, vysekané do předbarokního zdiva.

Obr. 109. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, barokní záklenek sklepního okna.

Obr. 110. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, severní část s nástupem na barokní schodiště na nádvoří.

Obr. 111. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, barokní schodiště, spojující sklepy s nádvořím.

Obr. 112. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, barokní schodiště, spojující sklepy s nádvořím.

Obr. 113. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, průniky barokních kleneb nad nástupním prostorem na schodiště do nádvoří.

Obr. 114. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, výseče barokních kleneb nad nástupním prostorem na schodiště do nádvoří.

Obr. 115. Kroměříž, zámek. Sklepy pod severovýchodním křídlem. Prostor 020, nika v západní zdi schodiště, bezprostředně za portálem vedoucím z nádvoří na schodiště.

Obr. 116. Kroměříž, zámek. Sala terrena, interiér západního sálu.

Obr. 117. Kroměříž, zámek. Sala terrena, jižní zeď východního sálu, typické členění nikami završenými konchou.

Obr. 118. Kroměříž, zámek. Sala terrena, jihozápadní kout středního sálu s portálem, vedoucím původně do sklepa 017.

Obr. 119. Kroměříž, zámek. Sala terrena, přístupové schodiště procházející mohutnou mezitraktovou zdí.

Obr. 120. Kroměříž, zámek. Sala terrena, balustrové zábradlí vstupního schodiště postrádá profilaci na vnitřní straně.

Obr. 121. Kroměříž, zámek. Sala terrena, detail sloupku zábradlí vstupního schodiště.

Obr. 122. Kroměříž, zámek. Sala terrena, okenní nika východního sálu prostupuje mohutnou vnější zdí.

Obr. 123. Kroměříž, zámek. Sala terrena, mramorový portál spojující východní sál s tzv. Důlní grottou.

Obr. 124. Kroměříž, zámek. Sala terrena, severní stěna Apollónovy grotty.

Obr. 125. Kroměříž, zámek. Sala terrena, východní stěna Apollónovy grotty s nikou vstupního portálu.

Obr. 126. Kroměříž, zámek. Sala terrena, klenba nad vstupními dveřmi.

Obr. 127. Kroměříž, zámek. Sala terrena, cihlové zdivo klenby, patrné v západní patě klenby.

Obr. 128. Kroměříž, zámek. Sala terrena, vodotrysk vystupující z dlažby grotty.

Obr. 129. Kroměříž, zámek. Sala terrena, pískovcové okenní ostění v severní části západní zdi Apollónovy grotty.

Obr. 130. Kroměříž, zámek. Sala terrena, detail povrchově neupraveného pískovcového ostění okna.

Obr. 131. Kroměříž, zámek. Sala terrena, tryska zabudovaná do jižní špalety niky vstupních dveří.

Obr. 132. Kroměříž, zámek. Sala terrena, nika vstupních dveří z Apollónovy grotty do jižního oddílu prostory západně od grotty.

Obr. 133. Kroměříž, zámek. Sala terrena, záklenky a kapsy (snad pro osazení nosné konstrukce vynášející vodní rezervoár?) v jižním oddílu prostory západně od Apollónovy grotty.

Obr. 134. Kroměříž, zámek. Sala terrena, drážka v jižní zdi jižního oddílu za Apollónovou grottou, již vedlo vodní potrubí.

Obr. 135. Kroměříž, zámek. Sala terrena, detail přikotvení štukové výzdoby na střední vestavbě Apollónovy grotty.

Obr. 136. Kroměříž, zámek. Sala terrena, detail vyzdívaného jádra štukové výzdoby na střední vestavbě Apollónovy grotty.

Obr. 137. Kroměříž, zámek. Sala terrena, klenba nad severním prostorem za Apollónovou grottou.

Obr. 138. Kroměříž, zámek. Sala terrena, klenba nad severním prostorem za Apollónovou grottou a kleštiny, osazené nad klenbou střední vestavby.

Obr. 139. Kroměříž, zámek. Sala terrena, neomítané pruhy zdiva značící polohu podlažek stavebního lešení, patrné v severním prostoru za Apollónovou grottou.

Obr. 140. Kroměříž, zámek. Sala terrena, kapsa po nosném trámu stavebního lešení v severním prostoru za Apollónovou grottou.

Obr. 141. Kroměříž, zámek. Sala terrena, interiér tzv. Důlní grotty.

Obr. 142. Kroměříž, zámek. Sala terrena, interiér tzv. Důlní grotty s valenou výsečovou klenbou.

Obr. 143. Kroměříž, zámek. Sala terrena, detail výseče ve valené klenbě tzv. Důlní grotty.

Obr. 144. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, vstupní prostor. Přístupové schodiště z 1. NP.

Obr. 145. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, vstupní prostor. Západní zeď integrovala předbarokní zdivo s pozůstatky kvalitních omítek (vlevo od průchodu).

Obr. 146. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, vstupní prostor. Západní kapsa stropního trámu někdejšího interiéru předbarokní stavby (vlevo pod cihlovou výsečí barokní klenby).

Obr. 147. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, vstupní prostor. Východní kapsa stropního trámu někdejšího interiéru předbarokní stavby.

Obr. 148. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, vstupní prostor. Fragment kvalitní interiérové omítky, dochovaný na západní zdi vstupního prostoru.

Obr. 149. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, průhled interiérem sálu k severu.

Obr. 150. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, průhled interiérem sálu k jihu.

Obr. 151. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, sál. Příčně orientovaná valená klenba v severní části sálu, vlevo nika do dalších prostor horního podlaží sklepů.

Obr. 152. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, sál. Nika do dalších prostor horního podlaží sklepů, uzavřená mladší zazdívkou.

Obr. 153. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, sál. Klenební výseč uprostřed západní zdi sálu; v klenebním čele je patrné rozmezí dvou druhů zdiv, poukazující k technologické přestávce v průběhu výstavby.

Obr. 154. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, sál. Situace napojení dvou půdorysně odlišně orientovaných částí východní zdi.

Obr. 155. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, sál. Dřevěná prkénka bednění klenby ve východní patě klenby.

Obr. 156. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů. Stopa po nepřesně osazeném bednění ve střední části valené klenby sálu – opět se jedná o stopu stavebního postupu.

Obr. 157. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů. Nika v jihovýchodním rohu sálu, ústící do větracího průduchu.

Obr. 158. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, Nika v jihovýchodním rohu sálu, ústící do větracího průduchu.

Obr. 159. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů, sál. Technologická spára v napojení východní části klenby na východní zeď prostoru (tj. západní zeď prostoru 014 spodního podlaží sklepů).

Obr. 160. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů. Výseč v jihozápadním koutě sálu. Je patrná horizontální technologická spára v barokním zdivu.

Obr. 161. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů. Výseč v jihozápadním koutě sálu, druhotně zazděný renesanční (?) architektonický prvek.

Obr. 162. Kroměříž, zámek. Horní podlaží sklepů. Výseč v jihozápadním koutě sálu, druhotně zazděný renesanční (?) architektonický prvek, detail.

## **X.2. Sklepní prostory pod jihozápadním a jihovýchodním křídlem**

Obr. 1. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; schodiště 001, pohled k JZ.

Obr. 2. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; schodiště 001, pohled k SV.

Obr. 3. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, JZ chodba, pohled k SZ.

Obr. 4. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, totéž, detail SZ čela klenby.

Obr. 5. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, SZ část, pohled SV.

Obr. 6. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, SZ část, pohled k JZ.

Obr. 7. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, JZ chodba, pohled k JV.

Obr. 8. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, totéž, detail JV čela.

Obr. 9. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, JV část, partie nalevo od vstupu do 003.

Obr. 10. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, JV část, pohled k SV.

Obr. 11. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, JV část, pohled k JZ.

Obr. 12. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 002, detail vstupu do 003, pohled od S.

Obr. 13. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, průhled vstupem z 002 (od SZ).

Obr. 14. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, dtto, pohled na schody.

Obr. 15. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, SV část, pohled k JV (vlevo věž).

Obr. 16. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, V kout místnosti, vlevo vstup do 007.

Obr. 17. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, vstup do 007, pohled od Z.

Obr. 18. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, SV část, pohled od JV (k míst. 002).

Obr. 19. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, detail vstupu do 002, pohled od V.

Obr. 20. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, Z kout místnosti, pohled od V.

Obr. 21. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, dtto, pohled od JV (napravo vstup do 002).

Obr. 22. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, JZ stěna s průchodem do 005 (od V).

Obr. 23. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, dtto, pohled od S.

Obr. 24. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, detail situace nad vstupem do 005 (od S).

Obr. 25. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, vstup do 005, pohled od S.

Obr. 26. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, J kout místnosti, pohled od SZ.

Obr. 27. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, vstup do 004, pohled od Z.

Obr. 28. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 003, totéž, detail.

Obr. 29. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, JZ část, pohled k JV.

Obr. 30. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, totéž, pohled od S.

Obr. 31. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, JZ část, pohled od JV (průhled do 003).

Obr. 32. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, JZ část, JZ stěna, pohled od V.

Obr. 33. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, JV část, pohled od SV (na J kout místnosti).



Obr. 34. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, JV stěna místnosti, pohled od Z.

Obr. 35. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, JV část, pohled od JZ.

Obr. 36. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 004, nároží mezi JZ (vlevo) a JV částí (napravo).

Obr. 37. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, JZ stěna, pohled od SV.

Obr. 38. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, SZ stěna, pohled od JV.

Obr. 39. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, totéž.

Obr. 40. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, SV stěna s průchodem do 003 (od JZ).

Obr. 41. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, JV stěna, V část, pohled od Z (průchod do 006).

Obr. 42. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, totéž, pohled od S.

Obr. 43. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 005, JV stěna, detail průchodu do 006 (od SZ).

Obr. 44. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, JV stěna, pohled od SZ.

Obr. 45. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, SV stěna, pohled od Z.

Obr. 46. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, S kout místnosti, pohled od J.

Obr. 47. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, SZ stěna místnosti, pohled od JV.

Obr. 48. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, Z kout místnosti, pohled od V.

Obr. 49. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, JZ stěna místnosti, pohled od V.

Obr. 50. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, JZ stěna místnosti, pohled od S.

Obr. 51. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, celkový pohled.

Obr. 52. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, pravá špaleta a záklenek.

Obr. 53. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, pravá špaleta a parapet.

Obr. 54. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, pravá špaleta, detail.

Obr. 55. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, levá špaleta.

Obr. 56. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, pohled na vnější vyústění.

Obr. 57. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, ostění, pravá stojka a překlad.

Obr. 58. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, ostění, detail překladu.

Obr. 59. Kroměříž, zámek. Jižní sklepy; místnost 006, střílna, ostění, detail levé stojky.

## XI. Prameny a literatura

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků

BALETKA, Tomáš: *Dvůr olomouckého biskupa Stanislava Thurza (1497–1540), jeho kancelář a správa biskupských statků*. Sborník archivních prací 54, 2004, s. 3–236.

BRANDL, Vincenc (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* XII. Brünn 1890.

DANIEL, Ladislav – PERŮTKA, Marek – TOGNER, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009.

DURDÍK, Tomáš: *Ilustrovaná encyklopedie Českých hradů*. Praha 1999.

DURDÍK, Tomáš – BOLINA, Pavel: *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha 2001.

FIŠER, Zdeněk – KROUPA, Jiří: *Kroměříž, průvodce městem*. Brno 1991.

HLOBIL, Ivo – PETRŮ, Jaroslav: *Humanismus a raná renesance na Moravě*. Praha 1992.

HOLEČEK, Jan – KUNRÁTKOVÁ, Lenka: *Obnova části arcibiskupského zámku v Kroměříži*. Zprávy památkové péče 3, 2007, s. 205–206.

JAKUBEC, Ondřej: *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*. Olomouc 2003.

JAKUBEC, Ondřej: *Olomoučtí biskupové jako renesanční mecenáši?* In: Prix, Dalibor (ed.), *Pro Arte*. Sborník k počtě Ivo Hlobila. Praha 2002, s. 261–270.

JANÁL, Jiří – ŠTĚTINA, Jan: *Příspěvek ke stavebním dějinám zámku v Kroměříži*. In: *Dějiny staveb* 2006. Plzeň 2006, s. 33–42.

JŮZA, Vilém – KRSEK, Ivo – PETRŮ, Jaroslav – RICHTER, Václav: *Kroměříž*. Praha 1963.

KRSEK, Ivo – KUDĚLKA, Zdeněk – STEHLÍK, Miloš – VÁLKA, Josef: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.

MOTALÍK, Zdeněk (ed.): *Kroměřížské veduty*. Praha 2006.

PAPROCKÝ, Bartoloměj: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského*. Olomouc 1593. Reprint Ostrava 1993.

PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu–Castelkorna 1664–1695*. Olomouc 2001.

PERŮTKA, Marek (ed.): *Kroměříž. Historické město & jeho památky*. Kroměříž 2013.

PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. I. Kroměříž 1913.

PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2. Kroměříž 1947.

PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. II-3. Kroměříž 1948.

PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. II-4. Kroměříž 1948.

PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. III. Kroměříž 1940.

PLAČEK, Miroslav: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.

PLAČEK, Miroslav: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha 2001.

PLAČEK, Miroslav: *Zámek v Miroslavi*. In: Chamonikola, K. (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550*. II. Brno 1999, s. 166–167.

SALIGER, Arthur: *Moravské umění ve vztahu k Vídni*. In: *Podzim středověku*. Brno 2001, s. 89–99.

SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 2. (J–N). Praha 1999.

SPURNÝ, František a kol.: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. *Severní Morava*. Praha 1983.

ŠTĚTINA, Jan: *Úvahy nad problematikou stavebního vývoje kroměřížského zámku*. *Ingredere Hospes* 3, 2010, s. 8–27.

VACKOVÁ, Jarmila: *Ikonografie Kroměříže od konce 16. století do poloviny 19. století*. *Zprávy památkové péče* 19, 1959, s. 81–88.

VACKOVÁ, Jarmila: *Kroměříž, městská památková rezervace a státní zámek*. Praha 1960.

VACKOVÁ, Jarmila: *Nové poznatky k stavební historii Kroměříže, I. část, 16. a 17. století*. *Umění* 5, 1957, s. 153–155.

VÁCHA, Zdeněk – VRLA, Radim: *Kroměřížská biskupská rezidence na konci středověku*. *Archaeologia Historica* 33, 2008, s. 357–376.

ZATLOUKAL, Ondřej: *Et in Arcadia ego. Historické zahrady Kroměříže*. Olomouc 2004.

ZATLOUKAL, Ondřej – PERŮTKA, Marek (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Průvodce. Kroměříž 2011.

ZATLOUKAL, Pavel: *Příběhy z dlouhého století, architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2002.